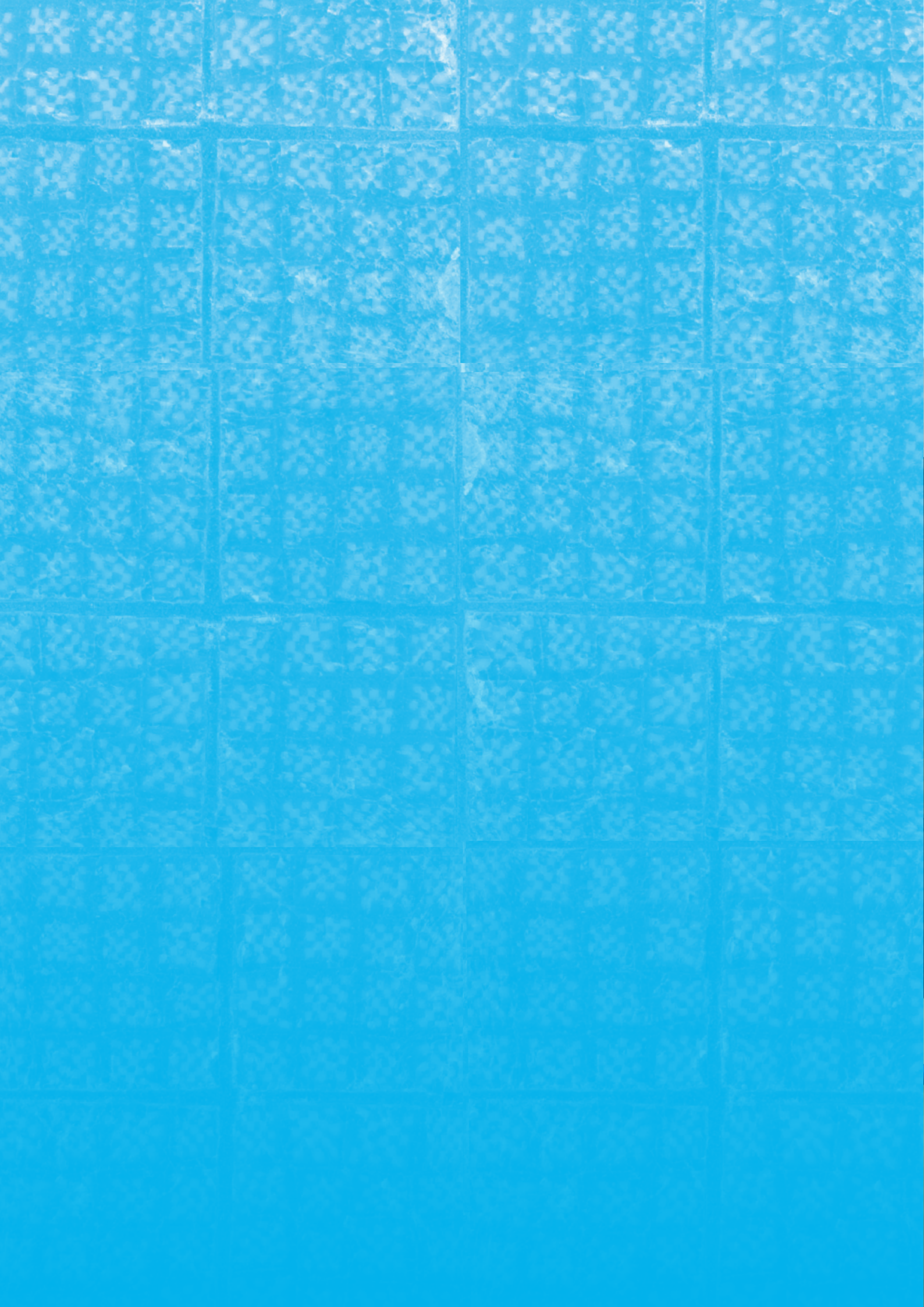

RIJKSMUSEUM
VAN OUDHEDEN

Jaarverslag 2023

HET RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN (1818)

Visie: Het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) heeft de overtuiging dat betrouwbare overdracht van kennis en uitwisseling over oude culturen het leven verrijken en een anker vormen in de huidige samenleving.

Missie: Het Rijksmuseum van Oudheden is het centrale podium in Nederland waarop de oudheid en de archeologie fysiek en digitaal tot leven worden gebracht voor een divers publiek. Door middel van tentoonstellingen, educatie, activiteiten, digitale producten, bestudering en (inter)nationale uitwisseling verhalen wij over de relevantie van de oudheid in heden en verleden.

Kernwaarden: Betrouwbaar, gastvrij, initiatiefrijk.

Het RMO is...

Het centrale podium voor de presentatie van de archeologie en de oudheid

Binnen en buiten de museummuren én digitaal. Met onderwerpen uit de mediterrane wereld, het Midden-Oosten en Nederland. Het RMO zoekt verbinding met (inter)nationale musea en culturele instellingen, werkt multidisciplinair, multimediaal en thematisch en zoekt de veldarcheologie op. Met deze verbindingen maakt het de collecties relevant voor bestaande en nieuwe doelgroepen.

Een fysieke en digitale leeromgeving voor iedereen.

Educatieve programma's zijn gratis beschikbaar voor alle schooltypen en leeftijdscategorieën, van groep 1 tot studenten. De collectie sluit aan bij de eerste vijf vensters uit de canon en is onderdeel van het curriculum in het primair en voortgezet onderwijs. Het museum bedient meerdere vakken (geschiedenis, Grieks en Latijn, CKV) en relateert de collectie aan vakken binnen beroeps-opleidingen in het (v)mbo.

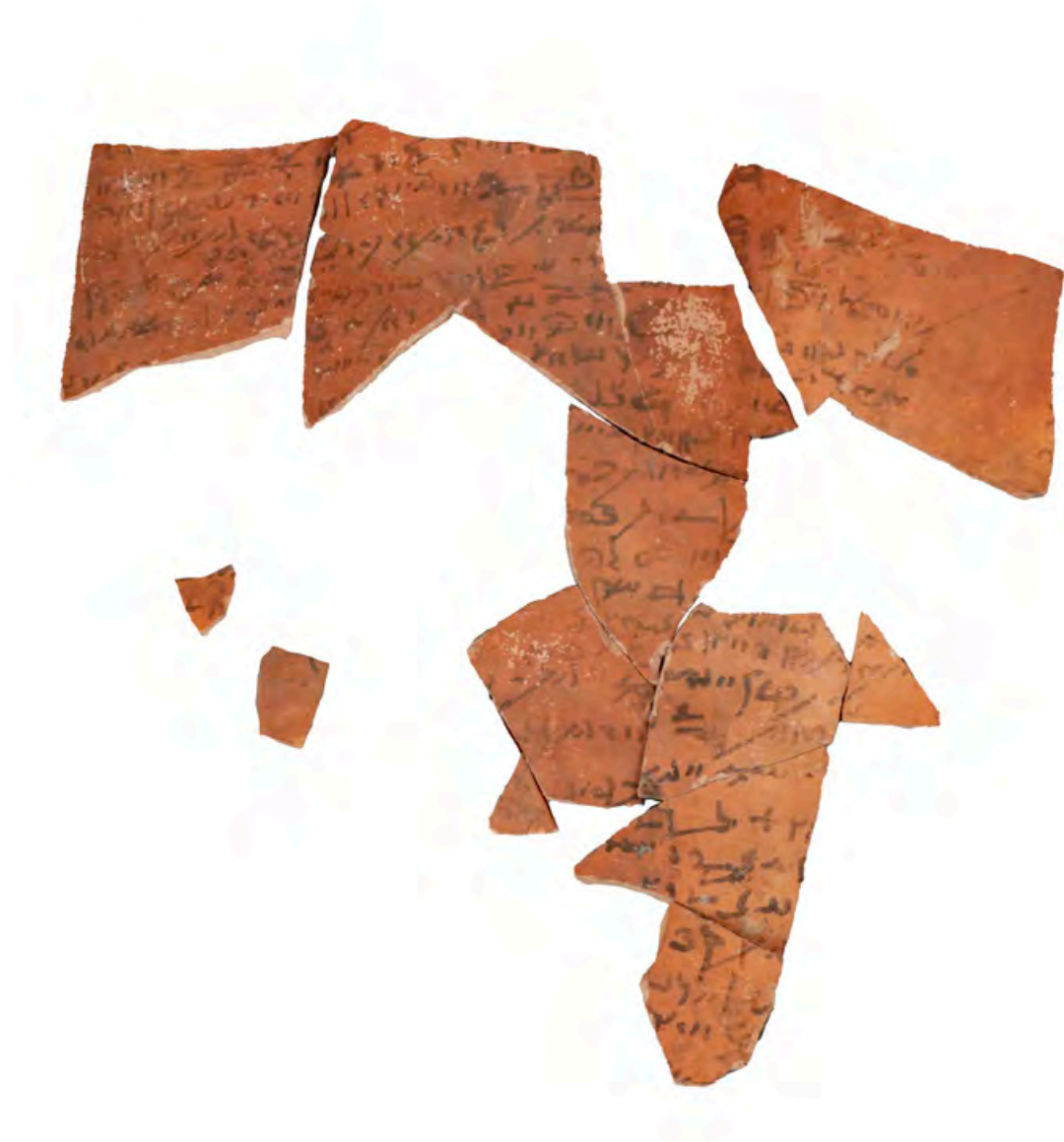
Een schakel tussen het heden en de oudheid.

Vanuit oudheidkundige en archeologische kennis reflecteert het museum op maatschappelijke thema's en gebeurtenissen. Deze maatschappelijke component wordt duidelijk in tentoonstellingen en nevenprogrammering. Hierbij hoort de aandacht voor de continuïteit van de Oudheid als een veranderlijk referentiepunt (receptiegeschiedenis).

VRIENDENLOTERIJ
- SINDS 1989 -
WIN MEER, BELEEF MEER

Inhoud

Visie en missie	5
Bijdragen	8
Voorwoord	9
Verslag raad van toezicht	10

Hoofdstuk 1 Publieksfunctie

1.1 CENTRAAL PODIUM	18
1.2 LEEROMGEVING	35
1.3 DE OUDHEID EN HET HEDEN	48

Hoofdstuk 2. Collectie- en wetenschappelijke functie

2.1 COLLECTIEBEHEER EN ZICHTBAARHEID	82
2.2 KENNISOVERDRACHT EN ONDERZOEK	87

Hoofdstuk 3. Organisatie

3.1 MAATSCHAPPELIJKE VERANTWOORDING EN CODES	86
3.2 PERSONEEL	87
3.3 DUURZAAMHEID	88
3.4 VEILIGHEID EN GEBOUWENBEHEER	90
3.5 SUBSIDIEVOORWAARDEN	90
3.6 FINANCIËN EN BIJDAGEN VAN DERDEN	91

Bijlagen

I Governance Code Cultuur	100
II Profielschets raad van toezicht	102
III Inkomende bruiklenen	103
IV Uitgaande bruiklenen	104
V Langdurig uitstaande bruiklenen	104
VI Publicaties	106
VII Nevenfuncties	108
VIII Organogram	109
IX CO2-rapportage	110

Bijdragen

Het RMO is de volgende instellingen erkentelijk voor hun bijdragen:

Behoud, beheer en ontsluiting	Ministerie van OCW
Structurele partner	VriendenLoterij

Tentoonstellingen

Byblos: 's Werelds oudste havenstad	Blockbusterfonds
Kemet: Egypte in hiphop, jazz, soul & funk	Mondriaan Fonds, VSBfonds, Plato, Sublime
Het jaar 1000	Mondriaan Fonds, Nico Nap Foundation, Labrys Reizen, Vriendenvereniging RoMeO
Romeinse villa's in Limburg	Mondriaan Fonds. I.s.m. Limburgs Museum (Venlo) en Thermenmuseum (Heerlen)
Paestum: Stad van godinnen	Labrys Reizen

Het RMO is de schenkers van fondsen op naam erkentelijk voor hun steun en betrokkenheid. Het museum is een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) en is erkend door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF).

Fondsen op naam	Doel
Baijens-Thöne Fonds	Egypte in brede zin
Co Sloof Fonds	Romeinse wereld in brede zin
Dougga Fonds	Educatie in brede zin
Drs. W. Barreveld Fonds	Studentendeelname aan opgravingen
Eega van Asklepios Fonds	Aankoop Etruskische en Griekse voorwerpen
Elisabet Huss Fonds	Aankoop van voorwerpen en boeken, onderzoek
Gildemeester Fonds	Aankoop
Inanna & Ishtar Fonds	Aandacht voor Mesopotamische godinnen
Knoop-Kompier Fonds	Antiek textiel
Maja & Stijn Koster Fonds	Restauratie van papyri
Nico & Riekje Bijnsdorp Glas Fonds	Glas uit de oudheid
Norma Kok Fonds	Nederlandse archeologie
Plinius Boekenfonds	Aankoop antiquarische boeken
Postma-Bosch Fonds	Noordzee-archeologie
Raven-Boissevain Fonds	Restauratie
Sigrid van Roode Fonds	Publicaties over archeologische sieraden
Van der Schans Fonds	Aankoop en restauratie

Voorwoord

Met 207.103 bezoekers is het niveau van vóór de pandemie geëvenaard. Dat gebeurde met tentoonstellingen die niet op voorhand tot een blockbuster bestempeld werden. Zowel Byblos als Het jaar 1000 bleken echter exposities met meer dan 100.000 bezoekers, van wie een substantieel deel in 2023. De expositie Kemet, over het oude Egypte als bron van inspiratie voor muzikanten uit de hiphop-, soul- en funk-wereld zorgde voor de een-na-beste lente- en zomerperiode ooit met bijna 66.000 bezoekers, van wie zeventig procent jonger dan vijftig jaar was. Kemet eindigde op de derde plaats in de verkiezing voor Tentoonstelling van het Jaar.

In de programmering, bij partners en het publiek zijn er grote stappen gezet op het gebied van diversiteit. Kemet was een samenwerking met mensen uit de afro-diasporische muziek-gemeenschap. Zij speelden een grote rol bij de inhoud van de expositie. Dit wordt elders in dit jaarverslag toegelicht. Het is relevant te vermelden dat zij niet alleen inhoudelijk meewerkten, maar ook emotioneel betrokken waren. De ophef vanuit Egypte heeft impact gehad. Het RMO is dankbaar dat de muzikanten, vormgevers, evenementenproducers en adviseurs het museum bleven bijstaan.

De ophef over Kemet had verschillende achtergronden. Op sociale media werd beweerd, vooral vanuit een relatief kleine Facebookgroep in Egypte, dat het museum aan afrocentrisme en blackwashing in deze expositie promoveerde.

Naar aanleiding daarvan sprak de Supreme Council of Antiquities, onderdeel van het Egyptische Ministerie van Toerisme en Antiquiteiten over geschiedvervalsing in de tentoonstelling. Zij trokken vervolgens de opgravingsvergunning van het RMO in. Hiermee kwam vooralsnog een einde aan een opgravingstraditie van een halve eeuw in Sakkara. Het spreekt vanzelf dat het museum er veel aan gelegen is om de relatie met de Egyptische autoriteiten op termijn te herstellen. De vergunning voor de opgraving is overgenomen door het Museo Egizio (Turijn), sinds 2016 de partner van het RMO in Sakkara.

Op deze wijze blijven de Leidse conservatoren op de achtergrond betrokken. Met het museum uit Turijn, het Vaticaan en het Louvre heeft het RMO daarnaast een langjarige samenwerking op het gebied van onderzoek en restauratie van mummiekisten.

Internationaal valt het succes van de reizende tentoonstelling The discovery of Egypt op. Dat is een eigen productie, waarmee meer bezoekers dan jaarlijks in Leiden bereikt worden. Deze expositie was na Japan en Korea te zien in het Australische Perth en Canberra. Dat waren de tiende en elfde locatie voor dit initiatief met cumulatief bijna een miljoen bezoekers. De zichtbaarheid van de collectie werd verder vergroot door de eerste twee initiatieven (in Oss en Leerdam) binnen het door de VriendenLoterij gefinancierde project Onder ons. Hierdoor kan het RMO in de periode 2023-2027 met andere musea tien exposities in de periode 2023-2027 maken, met als basis de Leidse collectie.

Het RMO is de VriendenLoterij erkentelijk voor het mogelijk maken van dit vijfjarenprogramma. De populaire reizende expositie Doggerland, te zien in Castricum en Texel, en een langlopende presentatie over bandkeramiek in Elsloo droegen tevens bij aan de gewenste collectiemobiliteit.

Vanzelfsprekend is er meer gebeurd. Op het gebied van onderzoek, collectiebeheer, aanwinsten, diversiteit, educatie en duurzaamheid geeft dit jaarverslag een gedetailleerd beeld van doelen en behaalde resultaten. Ik ben alle collega's en vrijwilligers dankbaar die hielpen om dit waar te maken. Financieel gezien is het museum het jaar goed doorgekomen, mede door robuuste reserves, de ruimhartige steun van het ministerie van OCW, de afwikkeling van enkele erfenissen, het partnerschap met de VriendenLoterij en particuliere schenkingen. Voor deze steun is het museum alle begunstigers dankbaar.

Wim Weijland
Directeur-bestuurder

Raad van toezicht

Voorzitter: prof. mr. Carel J.J.M. Stolker (vanaf 01/09/2021)

Em. rector magnificus en oud-voorzitter CvB Universiteit Leiden

- Raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof 's-Hertogenbosch
- Lid raad van commissarissen Leiden & Partners
- Voorzitter bestuur Mecenaat Lakenhal Leiden
- Lid raad van advies Raad Rechtbank Den Haag
- Voorzitter adviesraad NIAS-LORENTZ
- Lid raad van commissarissen Leyden Academy on Vitality and Healthy Aging

Marc van den Tweel (vanaf 02/12/2016)

Algemeen directeur NOC*NSF

- Lid raad van commissarissen Papendal Holding BV
- Voorzitter Stichting Kansspelbelangen NOC*NSF/ALN (STAK Nederlandse Loterij)
- Voorzitter raad van toezicht FREE Nature
- Lid Partnerships Working Group European Paralympic Committee
- Chair Supervisory Board Rewilding Europe

Dr. Annemarie van Geel (vanaf 01/05/2020)

Docent Diversiteit & Inclusie (Hogeschool Utrecht); eigenaar Faraasha Middle East Training & Advisory

- Lid Worldconnectors
- Ariane de Rothschild Fellow

Drs. Cateautje M.L. Hijmans van den Bergh MBA (vanaf 01/05/2020)

Bestuurslid Autoriteit Consument & Markt

- Lid raad van advies Stichting Spinozaprijs
- Voorzitter van de commissarissen NLV BV (Nederlands Vastgoed)

Disa F. Jironet LLM LLB (vanaf 01/05/2020)

Officier van justitie, parket Amsterdam

- Lid bestuur stichting Prison Yoga Nederland

Prof. dr. Miguel John Versluys (vanaf 13/12/2019)

Hoogleraar klassieke en mediterrane archeologie Universiteit Leiden

- Vicevoorzitter Wissenschaftliche Beirat Leibniz-Zentrum für Archäologie (LEIZA, Mainz)
- Lid Academia Europa
- Lid Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen

Verlag raad van toezicht

De raad is onder de indruk van hoe de directeur en de medewerkers in de jaren na de coronabeperkingen het museum weer hebben gemaakt tot de fascinerende fysieke plek waar de oudheid en de Nederlandse archeologie tot leven worden gebracht. De raad dankt de medewerkers daarvoor zeer. De bezoekcijfers, een indicatie van hoe het museum het doet, stegen naar ruim 207.000.

Elk jaar kent het RMO een hoogtepunt, en in 2023 waren dat er twee waartussen het moeilijk kiezen is. Beide tentoonstellingen kenden een jarenlange, ook wetenschappelijke, voorbereiding en bleken een groot succes. De eerste is Kemet: Egypte in hiphop, jazz, soul & funk. Dit was een reis door de muziekgeschiedenis, op zoek naar de aantrekkingskracht en betekenis van het oude Egypte voor muzikanten uit deze muziekstijlen. Het museum wist met dit project een nieuw publiek aan te trekken.

Van een andere, indrukwekkende aard is Het jaar 1000. Deze tentoonstelling nam de bezoeker mee op een tijdreis door het midden van de middeleeuwen, met het jaar 1000 als eindbestemming. Ze voerde de soms wel 1.000 bezoekers per dag langs dorpen, bezocht de keizerlijke residentie in Nijmegen, en klopte aan bij de kathedraal van Utrecht en de schatkamers van Maastricht. Ook namen de bezoekers een kijkje in het Byzantium en Rome van duizend jaar geleden. De raad is onder de indruk van de kwaliteit van beide producties, en van kleinere exposities die het licht zagen. Tentoonstellingen zijn altijd prestaties van het collectief en de raad feliciteert alle medewerkers met de resultaten. Het was bovendien mooi om te zien hoeveel (inter)nationale aandacht beide exposities kregen.

De 440 cameeën die in 2022 waren aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, vroegen wederom aandacht van museum en directeur, vooral omdat de verzamelaar van de gesneden stenen een collectie van 5.000 boeken, duizenden dia's en documentatie schonk.

Het museum, en daarmee tevens de raad, kende belangrijke onderwerpen: de verbinding tussen buiten en binnen, digitalisering, diversiteit en duurzaamheid. Ook het komende jaar zal het (lovende) visitatierapport uit 2022 een rol spelen in het vormgeven van de museale koers. Het afgelopen jaar stond in het teken van het

bevorderen van meerstemmigheid, inzicht te zoeken in veranderingen in de samenleving ten behoeve van beleidsvorming voor de toekomst, en nog meer en zichtbaarder aan te sluiten bij de actualiteit. Met Kemet is dat uitstekend gelukt!

Het afgelopen jaar heeft het RMO een begin gemaakt met het denken over toekomstige samenwerking met het Thermenmuseum. De vraag kwam uit Heerlen, en het RMO, als platform voor de Nederlandse archeologie, is bereid actief mee te denken hoe die samenwerking vorm kan krijgen. De raad is daar vanaf het begin bij betrokken geweest. De verwachting is dat in 2024 werkelijke stappen in de samenwerking worden gezet.

De raad houdt toezicht op het beleid, de algemene gang van zaken en de continuïteit. Daarbij zijn de wetgeving, de statuten, de Code Diversiteit, Inclusie en Toegankelijkheid, de Governance Code Cultuur en de Fair Practice Code leidend. Het toezicht omvat de realisatie van de strategische doelstellingen, de opzet en de werking van de plannings- en controlecyclus, het risicomanagement en de naleving van de subsidievoorwaarden. De raad onderscheidt drie rollen: de toezichthoudende rol, de werkgeversrol en de adviesrol. De raad kent een remuneratie- en een auditcommissie. In het verslagjaar 2023 vergaderde de raad zes keer, naast de vergaderingen van de auditcommissie, het overleg met de accountant, de overleggen met de ondernemingsraad, en de reguliere overleggen van de voorzitter met de directeur-bestuurder. Er zijn geen wisselingen in de samenstelling geweest. Dat wordt anders in 2024, als twee leden van de raad terugtreden en twee leden worden geworven.

De raad stemde in met de jaarrekening, het jaarverslag, de begroting en het jaarplan voor 2024, de tweede termijn lidmaatschap van prof. Miguel John Versluys en het wervingsprofiel voor twee nieuwe raadsleden.

De raad werd geïnformeerd over komende en lopende tentoonstellingen, de schenking van een collectie m.b.t. de receptiegeschiedenis van het oude Egypte, de overgang naar zelfstandig gebouwenbeheer en de stand van zaken van de fondsen op naam en testamenten.

Tot slot werd de raad geconsulteerd over de digitaliseringsstrategie.

Carel Stolker, voorzitter

Hoofdstuk 1 Publieksfunctie

1.1 CENTRAAL PODIUM _____ 18

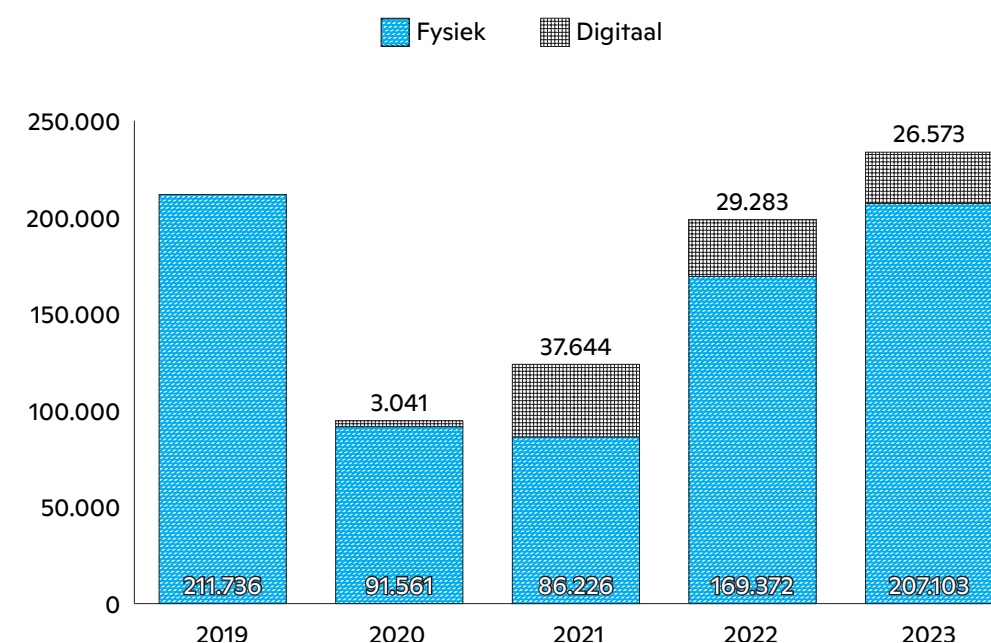
1.2 LEEROMGEVING _____ 35

1.3 DE OUDHEID EN HET HEDEN _____ 48

1.1 CENTRAAL PODIUM

Het RMO is meer dan een verzameling expositiezalen én meer dan een archeologisch centrum. Het is een podium in brede zin en biedt fysiek en digitaal ruimte aan alle oudheidkundige facetten, zoals theater, poëzie, filosofie en taal. De doelen van de activiteiten zijn publieksbinding, relatie-marketing en het bewerkstelligen van (herhaal)bezoek. Het museum focust op verschillende doelgroepen van bezoekers, getypeerd op basis van leeftijd, geslacht, opleiding, gezelschap, bezoekfrequentie, diversiteit, motivatie en reisafstand. Het mentality model van Motivaction legt hiervoor de basis.

Bezoek	Groeidoel 2024	2020	2021	2022	2023
Totaal bezoek	180.000	94.602	123.870	198.655	233.676
Fysiek	180.000	91.561	86.226	169.372	207.103
Regulier	122.500	76.784	77.776	145.690	171.973
Primair onderwijs	10.000	6.773	1.547	8.374	10.841
Voortgezet onderwijs	12.500	3.436	2.827	15.308	14.191
Waarvan vmbo	n.v.t.	260	71	1.932	1.967
Waarvan mbo	n.v.t.	Onbekend	290	1.638	1.808
mbo/hbo/wo (individueel)	5.000	4.568	4.076	8.324	10.062
Online	n.v.t.	3.041	37.644	29.283	26.573
Videolesen po	n.v.t.	111	5.015	2.430	2.882
Videolesen vo	n.v.t.	350	1.868	1.171	685
Videorondleidingen volwassenen	n.v.t.	8	865	424	-
Online activiteiten	n.v.t.	2.572	29.896	25.258	23.006
Digitaal bereik	Doel 2024	2020	2021	2022	2023
E-mailnieuwsbrief	82.500	60.209	66.512	75.004	78.184
Facebook	95.000	92.233	100.029	98.587	99.234
YouTube	70.000	62.917	668.490	1.042.776	1.112.499
Instagram	30.000	10.819	15.002	16.648	18.607
LinkedIn	5.000	4.048	4.548	5.535	6.596
Pinterest	3.000	2.281	2.658	2.788	2.837
X	12.000	9.951	10.753	11.146	11.379
Google Cultural Institute	n.v.t.	32.745	31.000	29.777	21.372
www.rmo.nl	600.000	418.582	628.888	690.395	647.808
www.rmo.nl (unieke bezoekers)	350.000	278.854	365.643	428.761	398.192

Met 207.103 bezoekers is het niveau van voor de coronajaren geëvenaard. Dat gebeurde met tentoonstellingen die niet op voorhand tot een blockbuster bestempeld werden, maar zowel Byblos als Het jaar 1000 bleken exposities met meer dan 100.000 bezoekers, van wie een substantieel deel in 2023. De expositie Kemet zorgde in het voorjaar en de zomer voor de een-na-beste periode ooit met bijna 66.000 bezoekers, van wie zeventig procent jonger dan vijftig jaar was. De toegangsprijzen bleven ongewijzigd. Het RMO was het gehele jaar zeven dagen per week en in de zomermaanden op donderdagavond geopend. Met aantrekkelijke programmering en een halvering van de entreprijs werd bij Kemet een aantoonbaar jong publiek bereikt. Het museum bereikte 26.573 deelnemers met digitale activiteiten, inclusief 3.567 leerlingen door middel van videorondleidingen.

Het publieksonderzoek is door 1.127 respondenten ingevuld. De helft bezocht het RMO voor het eerst. De gemiddelde waardering was een 8,5. De vaste opstelling werd gewaardeerd met een 8,9 (Egypte) en een 8,4 (Klassieke wereld & Cameeën). De tentoonstellingscijfers lagen iets lager: tussen de 7,5 (Kemet) en 8,1 (Het jaar 1000). De bezoekduur was gemiddeld 2,5 uur. Voor 20% van het bezoek was de vaste collectie aanleiding om het RMO te bezoeken, terwijl 80% naar het museum kwam vanwege een expositie.

Voor de zevende keer werd deelgenomen aan de merkanalyse van Beerda Consultancy. De uitkomsten waren:

- De merkkracht heeft zich hersteld na de coronaperiode en bevindt zich op het gemiddelde niveau van de jaren voor 2020.
- Om de merkpositie te laten groeien is het van belang de bekendheid op nationaal niveau te vergroten en de waardering op peil te houden.
- Het museum onderscheidt zich in hoge mate op de kenmerken uniek, degelijk, actief en sympathiek.
- Het RMO profileert zich uitstekend als een museum met internationale allure, met een leerzaam, kwalitatief en onderscheidend aanbod, en met een goede informatievoorziening.
- Om de merkkracht en bezoekenintentie een impuls te geven kan meer aandacht besteed worden aan de geschiktheid van het aanbod voor kinderen, aan het communiceren hiervan en aan de prettige sfeer die een bezoek met zich meebrengt.

1.1 Tentoonstellingen

Met tien exposities in huis en twee buiten de muren is het doel gehaald.

Doel	2020	2021	2022	2023
12	15	12	14	12

De actualiteiten-presentaties worden niet meegeteld, evenals de exposities in het kader van Onder ons (zie elders). Voor het eerst sinds twintig jaar heeft het museum met Het jaar 1000 een Nederlands onderwerp in de winter geprogrammeerd. In onderstaande tabel zijn de exposities gerelateerd aan de drie hoofd-doelen van het RMO.

Tentoonstellingen	Leeromgeving	Podium oudheid	Oudheid versus heden
Op zoek naar Toetanchamon	Spelenderwijs leren met games en replica's.	Een laagdrempelige kinderexpositie.	Ruimte voor Egyptomania.
5000 jaar kralen	Kralen als historische bron.	Participatie: publiek gaf aan wat kralen voor hen betekenden.	Deel over betekenis en functie van moderne kralen.
Overleven aan de rand van de woestijn	Kennismaking met opgraving in Jordanië.	Valorisatie universitaire opgraving.	n.v.t.
Time and again Kemet	Aan de orde stellen van eurocentrische verbeeldingen over het oude Egypte.	Ruimte geven aan een externe gastcurator.	Moderne kunst in relatie tot Egyptisch erfgoed.
Rotsschilderingen Aruba	Bewustwording lange geschiedenis van Aruba.	Aandacht onbekende prehistorie van Aruba.	Moderne fotografie.
Byblos	7.000 jaar geschiedenis duiden.	Relatief onbekend onderwerp groots brengen.	Videofilms met bewoners Byblos.
Kemet	Muzikale reis naar de aantrekkingskracht van het oude Egypte.	Aandacht voor receptiegeschiedenis	Het oude Egypte in hiphop, soul, funk en jazz.
Het werk van de assyrioloog	Uitleg hoe spijkerschrift te lezen.	Samengesteld t.g.v. een internationaal congres.	Relatie met Leidse studie assyriologie.
Vondsten uit Fort Vechten	Aandacht voor een onderdeel van de limes.	Recent verworven privécollecties tonen.	n.v.t.
Het jaar 1000	Bijbrengen dat Nederland veranderde in landschap, bevolking, bebouwing, taal en cultuur.	50 bruikleengevers in een grootse expositie over Nederlandse archeologie.	Extra duiding door podcast, games en interactives.

Buiten het museum

The discovery of Egypt	Laagdrempelige aanpak voor bezoekers die in eigen land geen Egypte collectie hebben.	Zichtbaarheid van de RMO-collectie.	Geschiedenis van het onderzoek tot aan vandaag.
Doggerland	Besef bijbrengen over dit verdrinken land.	Na Leiden te zien in vijf andere musea.	Klimaatverandering en stijgende zeespiegel.

In voorbereiding	Tentoonstelling
10/24	Bronstijd in Noordwest-Europa
01/25	Tincollectie Henk van Wijk
04/25	Archeologische vondsten 2000-2025
05/25	Monsters en mythische wezens (kinderexpositie)
10/25	Egypte: twee eeuwen ontdekkingen

Digitale producties	Van	Vorm
Culturele interactie	Imme Laseur	Web-expositie
De Romeinen zaten er warmpjes bij	Imme Laseur	Web-expositie
De paarden van Luristan	David Kertai	Web-expositie
Oude objecten in een nieuw jasje	Godelieva van der Randen	Blog
Zijn opgravingsgegevens wel betrouwbaar?	Lucas Petit	Blog

Tekening Karst-Janneke Rogaar

Byblos. 's Werelds oudste havenstad (t/m 12/03)

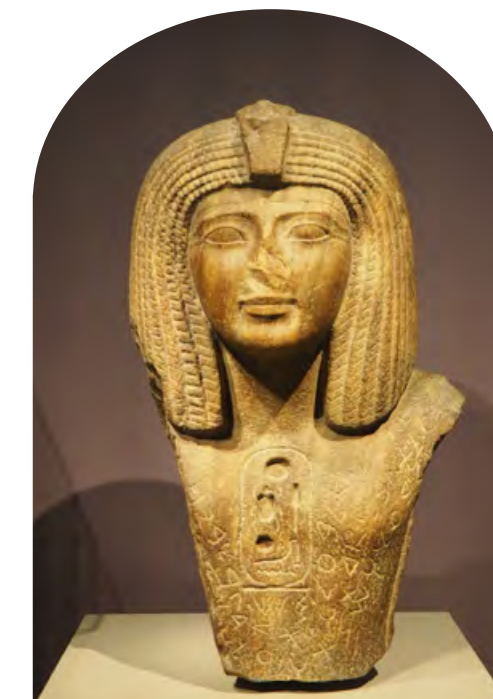
Vanaf 3000 v.Chr. speelde Byblos een ongekende rol in het Middellandse Zeegebied en het Midden-Oosten. Een sinds 6500 v.Chr. bewoond vissersdorpje werd de eerste internationale zeehaven ter wereld. Millennia lang lieten Egyptenaren, Assyriërs, Babyloniërs, Feniciërs, Grieken en Romeinen er hun sporen na.

De rijkdom van ontstond door de handel in cederbomen uit de achterliggende bergen. Andere kostbare materialen uit het Middellandse Zeegebied, zoals zilver, wijn, olie en lapis lazuli, vonden eveneens hun weg naar Egypte. Byblos kreeg er edelstenen, goud, linnen en olifantenivoor voor terug, wat werd verhandeld met steden in Mesopotamië.

Er waren hoofdrollen weggelegd voor koningen en mythologische helden, en voor handelslieden en gelukszoekers die naar Byblos kwamen om er te wonen en te werken. De expositie was opgezet als de geschiedenis én een aantal verhalen over en in Byblos. Zo trok de Mesopotamische koning Gilgamesj het Libanongebied te om eigenhandig cederbomen te kappen en stuurde koning Rib-Hadda tevergeefs smeebeden aan de Egyptische farao. De antieke havenstad kreeg gestalte in 3D-reconstructies en drone-opnamen van de opgegraven ruïnes, aangevuld met foto's van de eerste opgravingen uit het begin van de vorige eeuw.

De expositie werd vormgegeven door Anika Ohlerich (Archetypisch) en was een samenwerking met het Ministerie van Cultuur/Directoraat-Generaal van Oudheden in Libanon. Binnen deze samenwerking steunt het RMO de opbouw van een archeologisch museum en cultureel centrum op de historische site van Byblos, dat nog deels gerenoveerd moet worden.

De tentoonstelling kwam tot stand met steun van het Blockbusterfonds en de VriendenLoterij, en met dank aan Labrys Reizen. De twaalf bruikleengevers zijn vermeld in het jaarverslag van 2022.

Kemet (22/04 – 03/09)

Van vroege jazz tot hiphop van nu, van Miles Davis tot Rihanna: in veel muziek is te zien en te horen dat de makers geïnspireerd zijn door het oude Egypte en Nubië. Bij Kemet: Egypte in hiphop, jazz, soul & funk (hierna: Kemet) stond de muziek van artiesten met Afrikaanse roots centraal. Zowel Beyoncé als Rihanna lieten zich afbeelden als de Egyptische koningin Nefertiti, rapper Nas stond als farao Toetanchamon op de cover van zijn legendarische album *I am*, en op vrijwel alle platenhoezen van de band Earth, Wind & Fire is iets Egyptisch te zien. De oud-Egyptische thema's gaan terug tot de jaren vijftig in de jazzmuziek van Sun Ra en zijn Arkestra. De artiesten omarmen en claimen deze oude Afrikaanse culturen om uitdrukking te geven aan verzet, empowerment en spirituele heling. Vaak grijpen ze terug op de naam die Egyptenaren zelf aan hun land gaven: kemet, 'het zwarte land'. De manier waarop Kemet verbeeld wordt, maakt de cultuur van de oude Egyptenaren niet alleen iets van het verleden, maar juist van het nu en de toekomst. In de muziek zien we dat terug bij grootheden, waaronder Nina Simone, Fela Kuti en Erykah Badu. Ook in Nederland is dat aanwezig, bijvoorbeeld in de muziek van hiphopformatie Zwart Licht en bij Ray Fuego.

Bezoekers zagen naast de muziekuitingen ruim 150 voorwerpen die illustreerden wat we vanuit onderzoek over het oude Egypte en Nubië kunnen leren.

In de westerse wetenschap is Egypte lang bestudeerd als onderdeel van de culturen in het Middellandse Zeegebied. Veel muzikanten met Afrikaanse roots benadrukken dat het oude Egypte een Afrikaanse cultuur is. In hun muziek laten ze hun verbondenheid zien met de geschiedenis van het gebied rond de Nijl. Zij kiezen in hun muziek, teksten en visueel art thema's uit de oud-Egyptische cultuur om aan hun eigen verleden en heden te koppelen. En aan hun toekomst, bijvoorbeeld in de culturele stroming afrofuturisme.

De tentoonstelling was een samenwerking met mensen uit de afrodiasporische muziekgemeenschap. Zij speelden een doorslaggevende rol bij de inhoud, ontwikkeling en campagne:

- Kemet was Bureau AFARAI (o.l.v. Afaina de Jong) inhoudelijk en artistiek op het lijf geschreven. Kritische gesprekken hebben de expositie goed gedaan. Mede hierdoor werd Kemet genomineerd voor tentoonstelling van het jaar.
- De klankbordgroep met Katayoun Arian, Kiran Sukul, Richard Kofi, Beylula Yosef en Michael Ghebreab dacht in zes sessies mee over de inhoud en teksten, het campagnebeeld, de communicatie en het educatieve aanbod.
- Om een jonger publiek te bereiken maakte het Amsterdamse bureau Kapooow een opvallende (online) campagne
- Muzikanten Typhoon (audiotour) en Nnelg (nummer gecomponeerd) deelden hun ervaringen, kritiek en creativiteit. Hun emotionele en spirituele reactie op de collectie was inspirerend.
- De Amsterdamse deejay Rob Manga deelde zijn expertise op het gebied van muzikanten en hun maatschappelijke context.
- Egyptologe Rita Lucarelli (Universiteit Berkeley) gaf adviezen over het afrocentrisme en afrofuturisme
- Musicoloog Erik Steinskog (Universiteit Kopenhagen) gaf adviezen over het gebruik van muziek.
- De muzikanten Jermaine Bridgewater, Esperanza Denswil en Ray Fuego deelden hun ideeën over het oude Egypte in video-opnames.
- Het evenementenprogramma Kemet Connections (acht avondopenstellingen) werd samengesteld door Joëlle Raus Prudence en Sheree Lenting, die een onmisbare schakel waren tussen het museum en artistiek talent, en daarnaast opbouwende kritiek met het team deelden.
- Voor lokale borging werd samengewerkt met platenzaak Plato en het online radiostation Maxi Radio.
- Voor kinderen waren er tijdens de vakantie een (gratis) Egypte Summer School en knutselactiviteiten.
- Er was een uitgebreid evenement voor het mbo inclusief een prijsvraag, opgezet door een ROC-opleiding in Amsterdam.
- Katayoun Arian was, in het verlengde van Kemet, curator van de tentoonstelling Time and again Kemet. In deze presentatie gaven vier kunstenaars eigentijdse en persoonlijke perspectieven op oudheden uit Egypte.

Time and again Kemet (22/04 – 03/09)

In deze presentatie gaven vier kunstenaars eigentijdse en persoonlijke perspectieven op oudheden uit Egypte. Ze reageerden daarmee op de wijdverspreide negentiende-eeuwse eurocentrische verbeeldingen van de oud-Egyptische cultuur. Sara Sallam bracht met een fotomontage een sarcofaag uit de opstelling van het RMO uit de serie Home Outside of Home figuurlijk terug naar Egypte.

Met het wandtapijt Sahara Scattage maakte Wes Mapes een visuele vertelling over zijn voorouderlijke, Afrikaanse wortels. Voor duo Sameer Farooq en Mirjam Linschooten was de inbraak in het Egyptisch Museum in Caïro, tijdens de volksopstand in 2011, de aanleiding voor hun werk *Something Stolen, Something New, Something Borrowed, and Something Blue*.

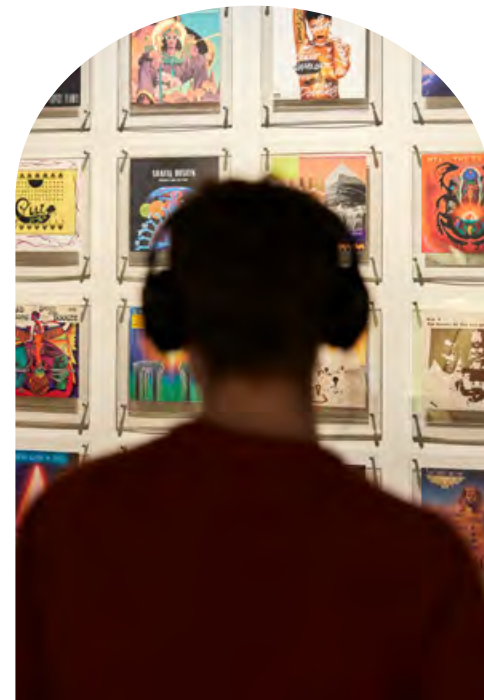
Kemet en sociale media

In de (sociale) media ontstond ophef over Kemet. De commotie kwam deels voort uit misvattingen door uit hun verband getrokken tentoonstellingsonderdelen. Zo dachten sommigen dat de buste van een rapper een opzettelijk vertekende replica was van het dodenmasker van Toetanchamon, terwijl het ging om een door een kunstenaar gemaakte sculptuur van de Amerikaanse muzikant Nas. Daarnaast was er kritiek op een vermeende claim van het RMO dat de oude Egyptenaren zwart zouden zijn geweest. Op meerdere podia bood het museum een tegenreactie met een uitleg over de achtergrond en de doelen van de expositie. Daarbij gaf het museum aan dat er meerdere jaren zorgvuldig aan de expositie was gewerkt met externe adviseurs en gesprekspartners.

In de reactie legde het RMO uit dat Kemet als doel had de verbeelding van het oude Egypte en Nubië en de boodschappen in muziek van zwarte kunstenaars te tonen en te begrijpen. De expositie bevatte veel videoclippen, geluidsfragmenten, albumhoezen, foto's en kunstwerken. De muzikanten reflecteerden voornamelijk op de geleefde ervaringen van de Afrikaanse diaspora en verhalen over prekoloniaal Afrika, inclusief het oude Egypte als onderdeel van het Afrikaanse continent. De tentoonstelling legde uit waarom het oude Egypte in deze context relevant is en uit welke culturele en intellectuele stromingen de muziek is voortgekomen. De muziek biedt relevante perspectieven op de manier waarop het oude Egypte traditioneel in het Westen is verbeeld en bestudeerd.

Het museum toonde wat onderzoek naar oude voorwerpen ons vertelt over oude Egyptische en Nubische culturen. Op die manier werd de muziek geduid, geïllustreerd en soms gecontrasteerd, door middel van voorwerpen uit de collectie. In de expositie werden maatschappelijke en academische discussies uiteengezet, bijvoorbeeld waarom vragen over ras en etniciteit een rol spelen in onze perspectieven op het oude Egypte en Nubië. De tentoonstelling besprak hoe het oude Egypte is bestudeerd vanuit eurocentrische en afrocentrische perspectieven.

Afrocentrisme bekijkt geschiedenis vanuit een pan-Afrikaans oogpunt en benadrukt het perspectief van zwarte Afrikaanse diasporagemeenschappen. In de te beluisteren muziek en in de achterliggende culturele stromingen worden vanuit afrocentristisch gedachtegoed vooringenomenheden in de geschiedschrijving aan de kaak gesteld. In de reactie gaf het RMO aan dat het relevant was om dat te onderzoeken. Het RMO liet weten dat het een respectvolle dialoog over het erfgoed van Egypte en Nubië verwelkomt. Daarin is ruimte voor hedendaagse Egyptische perspectieven op het oude Egypte, zoals in de gelijktijdige expositie Time and again Kemet. Het museum onderstreepte krachtig dat het geen racistische en kwetsende berichten tolereert op zijn sociale media.

Kemet eindigde op de derde plaats in de verkiezing voor Tentoonstelling van het Jaar, met een half procent achterstand op het Vermeerproject van het Rijksmuseum en Prinsenhof Delft.

Uitgelicht: Kemet en sociale media

5000 jaar kralen (t/m 07/05)

De expositie toonde kralen van de prehistorie tot en met de zeventiende eeuw met een hoofdrol voor kralen(snoeren) uit de vroege middeleeuwen. Kralen weerspiegelen de wereld. Dit werd verteld in thema's zoals 'overal en altijd', 'voor mens en dier' en 'geloof en gebed'. Bezoekers maakten tevens kennis met persoonlijke verhalen over eigentijdse kralensnoeren, zoals een tasbah en een 'Kanjerketting', en konden hun eigen kralenverhaal achterlaten. De moderne kralenkunst van Floor Kaspers verbond het kralenthema met het heden. Het tentoonstellingsontwerp werd gemaakt door Koen Vorst. Bruikleengevers waren de VU, Erfgoed Den Bosch, Bureau Monumenten en Archeologie (Amsterdam) en vijf particulieren.

Het werk van de assyrioloog (vanaf 12/07)

De geschiedenis van het oude Nabije Oosten is geschreven op klei: volgens schattingen zijn er een miljoen beschreven kleitabletten teruggevonden. Hierop staan administratieve teksten, brieven, contracten, schooloefeningen en literaire werken. Samen vertellen ze de verhalen van het oude Nabije Oosten. De expositie liet zien hoe assyriologen verschillende soorten spijkerschrift op deze kleitabletten lezen. In de vitrines lagen onder meer millennia oude

studentenoefeningen, een tekst met magische spreuken en kleitabletten in het Soemerisch, Akkadisch, Elamitisch en het Hettitisch, afkomstig van het RMO en het NINO. Deze presentatie was de tweede in een reeks over specialismen van de studie naar het oude Nabije Oosten en werd samengesteld ter gelegenheid van het congres Rencontre Assyriologique Internationale.

Fort Vechten (vanaf 01/06)

Het Romeinse fort bij Vechten, in de provincie Utrecht, was een van de grootste en is een van de minst bekende forten langs de limes. Het RMO is al twee eeuwen betrokken bij archeologisch onderzoek in Vechten. In de jaren zeventig werd de A12 bij Vechten verbreed. Particuliere verzamelingen toen een groot aantal voorwerpen. Een aantal van deze verzamelingen werd de afgelopen jaren verworven. Honderd hiervan werden voor deze expositie geselecteerd, waaronder helmen, een gezichtsmasker, luxe aardewerk en schoenzolen in alle soorten en maten. Naast objecten en hun vindplaats was er aandacht voor de formele opgravers en vinders. Bij de tentoonstelling verscheen een publicatie, mogelijk gemaakt door een bijdrage uit het Co Sloof Fonds, een eigen fonds op naam. De vormgeving van de expositie was in handen van Marleen Bos.

Op zoek naar Toetanchamon (t/m 03/09)

Dit betrof een herhaling van de kinderpresentatie uit 2020. Centraal stond het verhaal van Howard Carter, die het graf in 1922 vond. Met opdrachten, spelletjes, films en verhalen speurden kinderen met hem mee in de Egyptische Vallei der Koningen. Kors en Pim de Waard (Potztausend) tekenden voor de vormgeving.

Overleven aan de rand van de woestijn (t/m 09/04)

Bezoekers zagen negen foto's, gemaakt in Udhruh. Deze Jordaanse nederzetting ligt vijftien kilometer ten oosten van Petra en speelde een rol in het achterland van de beroemde woestijnstad. Gastconservator Mark Driessen (Universiteit Leiden), is opgravingsleider van het Udhruh Archaeological Project. De nederzetting werd gesticht door de Nabateërs, een volk waarvan het koninkrijk zich uitstrekte tot delen van Jordanië, Saoedi-Arabië, Israël en Syrië. Udhruh kreeg in de Romeinse tijd een grotere rol, toen er een legioensfort van vijf hectare werd gebouwd, dat zich ontwikkelde tot een duizend jaar bewoonde stad. Het in 2011 gestarte onderzoek, een Jordaanse-Nederlandse samenwerking, wil meer inzicht krijgen in hoe de gemeenschap zich wist te handhaven aan de rand van de woestijn, in het achterland van Petra. Er worden antieke veld- en irrigatiesystemen in kaart gebracht, evenals communicatienetwerken met wachttorens, wegen en steengroeven. De waterhuishouding moet deze regio destijds in een groene oase hebben omgetoverd.

Foto: Udhruh Archaeological Project

Rotsschilderingen van Aruba (vanaf 19/09)

Deze expositie toonde twaalf foto's van rotsschilderingen op Aruba, gemaakt door kunstenaar Sjoerd Martens voor zijn serie My neighbor has petroglyphs in her backyard. Op het eiland zijn veel onbeschermd rotsschilderingen te vinden, zowel figuratieve afbeeldingen als abstracte patronen in rode en witte verf. De foto's tonen de tegenstelling tussen de rotsschilderingen en de moderne tijd: de sporen van het verleden vervlechten zich met die van het heden. De rotsschilderingen zijn stille getuigen van de lange bewoningsgeschiedenis van het eiland.

De locaties hadden een spirituele betekenis in het geloofssysteem van de eerste bewoners die Aruba hun thuis noemden. Nu dreigen deze plaatsen te verdwijnen door de toename van bebouwing en toerisme. De vroegste bewoningssporen op Aruba dateren van 3500 jaar geleden, toen 'archaische' bewoners van het vasteland zich op het eiland vestigden. Rond 1000 n.Chr. kwamen de keramiek producerende Caquetio vanuit Venezuela naar Aruba. Er zijn zo'n 170 vindplaatsen met sporen van beide culturen, verspreid over het eiland.

Foto: Sjoerd Martens

Het jaar 1000 (vanaf 13/10)

Deze tentoonstelling met als ondertitel Nederland in het midden van de middeleeuwen, nam de bezoekers mee naar de tiende en elfde eeuw, de mensen van deze tijd en hun ideeën over de wereld. De periode was een tijd van grote veranderingen in klimaat, landschap, bebouwing, taal en samenleving. Tussen 900 en 1100 ontstaat een landschap dat nu nog herkenbaar is, met dijken om ontgonnen land, een burcht na elke rivierbocht en kerktorens aan de horizon. Nederland wordt in deze periode geregeerd door bisschoppen en behoort tot het Heilige Roomse Rijk. Het zijn de eeuwen waarin op grote schaal oosterse en westerse kennis worden uitgewisseld: muziekschrift, het cijfer 0 en het schaakspel zijn nieuwkomers in de lage landen. Aan het einde van het millennium werd het einde van de wereld verwacht. De mensen zagen voortekens in zonsverduisteringen, overstromingen en komeetverschijningen. Uiteindelijk gebeurde er niets.

In de expositie waren meer dan vierhonderd objecten uit Nederland en daarbuiten

te zien. Daaronder bevonden zich vrijwel alle eminente Nederlandse archeologische voorwerpen uit de periode 900-1100. Topstukken waren een Vikingdrinkhoorn uit de Onze Lieve Vrouwe-basiliek in Maastricht en het beroemde Evangeliarium van Egmond uit de KB, nationale bibliotheek. Maar ook zwaarden, scheepshout, gouden sieraden (waaronder de schatvondst van Hoogwoud), muntschatten, het borstkrans van Sint-Servaas, de oudste schaakstukken van Nederland en een houten ladder uit een waterput waren aanwezig. De 46 bruikleengevers zijn na te lezen in Bijlage III.

Er verscheen een publicatie, er waren speurtochten, een podcastserie, interactieve rondleidingen voor scholieren, lezingen en een schaaktoernooi voor kinderen. De tentoonstelling kwam tot stand met dank aan het Mondriaan Fonds, Vriendenvereniging RoMeO, de Nico Nap Foundation en Labrys Reizen. De vormgeving was in handen van Opera Amsterdam en Shosho.

Vaste opstelling

De nadruk lag op het aanpakken van achterstallig onderhoud: het vervangen van objecten die vanwege bruikleen of restauratie langdurig ontbraken in de opstelling, schoonmaak in de vitrines, en de administratie van langdurig inkomende bruiklenen. Op de afdeling Nabije Oosten zijn de tekstbordjes vervangen door beter leesbare bordjes. De ladekast Archeologie uit je achtertuin blijft een productie in beweging. Vondsten worden teruggevraagd, gewisseld en toegevoegd, bruikleencontracten worden verlengd en nieuwe tekstjes worden geschreven. Bezoekers zijn nog steeds enthousiast over deze kast, en nemen soms contact op om een voorwerp in bruikleen aan te bieden. Op het gebied van meerstemmigheid en gelaagdheid zijn de teksten van de Egypte-opstelling herschreven en zijn audiovisuele toepassingen bedacht die in 2024 gerealiseerd worden.

Goud uit het Springendal (t/m 08/03)

De presentatie van de goudschat van Springendal, een natuurgebied in Twente, bestond uit ruim honderd gouden munten, enkele zilveren munten en een aantal sieraden. Ze komen uit de zesde en zevende eeuw n.Chr., de Merovingische tijd, en zijn achtergelaten bij houten palen die een kruispunt van wegen markeerden. Waarschijnlijk was het een offerplaats. De offerplaats werpt licht op het naast elkaar bestaan van natuurgodsdiensten en het christendom. Dit is de belangrijkste vroeg-middeleeuwse archeologische vondst in Nederland van de afgelopen vijftig jaar.

Schatvondst Hoogwoud (09/03 – 28/08)

In 2021 vond een detectorzoeker in Hoogwoud (Noord-Holland) een goudschat: vier versierde hangers in de vorm van een maansikkel. Daarbij vond hij twee stroken goudblad en negenendertig zilveren munten. De datering van de munten (1200-1250) gaf aan dat de kostbaarheden in het midden van de dertiende eeuw in de grond waren verstopt. De sieraden waren toen al tweehonderd jaar oud: duur en gekoesterd bezit. Gouden sieraden uit de hoge middeleeuwen zijn in Nederland uiterst zeldzaam. Het was de onrustige tijd van de oorlogen tussen West-Friesland en het graafschap Holland, en het sneuvelen van de Hollandse graaf en koning Willem II

Romeins voorraadpotje (vanaf 10/09)

Eind 2022 werd een pyxis aangekocht. Hierin werd inkt, cosmetica, parfum of geneeskrachtige olie bewaard. De versiering met het ruitjespatroon is zeldzaam. Er zijn slechts vijftien exemplaren bekend, verspreid over het voormalige Romeinse rijk. Ze zijn vermoedelijk tussen 150 en 200 n.Chr. in het Duitse Rijnland gemaakt. Het RMO bezit meerdere, eveneens getoonde objecten met een vergelijkbare versiering.

in de omgeving van Hoogwoud. Daarmee zijn deze sieraden en munten van grote betekenis voor de archeologie en geschiedenis van West-Friesland en van (inter) nationaal belang. De schatvondst was als bruikleen eerst te zien in de entreehal en later in Het jaar 1000.

Kruik van Otto de Grote

In de voorbereiding van Het jaar 1000, over Nederland in de Ottoonse wereld, stuiten we op een (romeinse) kruik, volgens de traditie gevonden in het graf van keizer Otto I de Grote in Magdeburg uit de tiende eeuw. Deze kruik werd in 1898 aan het RMO overgedragen door het Rijksmuseum Amsterdam in een uitwisseling van voorwerpen van voor en na het jaar 1000: het RMO beheerde alles van daarvoor en de Amsterdamse collega's alles van daarna. Maar waar kwamen de kruik en de traditie vandaan?

De kruik was in 1887 in het Rijksmuseum gekomen als deel van de collectie van het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst, dat tussen 1875 tot 1883 in Den Haag was gevestigd. Dat had zijn collectie weer van het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden, eveneens in Den Haag, al vanaf 1821. Waarom de kruik geassocieerd werd met het keizersgraf en wat de functie daarin zou zijn geweest, bleef in de documentatie onduidelijk. Het is namelijk een Romeinse kruik, uit de tweede eeuw n.Chr. Dat is ook herkend: op de kruik zijn resten van een negentiende-eeuwse sticker te zien met het woord 'Romeinsch'.

Deze kruik en zijn verhaal passen in een middeleeuwse traditie: het ostentatief of ritueel openen van graven van belangrijke mensen, al dan niet na een demonstratieve zoektocht. Het bekendst zijn de graven van martelaren en heiligen, waarbij de aange-troffen lichamen overgebracht werden naar een nieuwe tombe in een vaak daarvoor gebouwde of verbouwde kerk. Otto III, kleinzoon van Otto de Grote, opent bijvoorbeeld op Pinksteren van het jaar 1000 in Aken het graf van Karel de Grote. Hij heeft dat beroemde 'Karlsgrab' eerst "drie jaar lang" gezocht, en de uiteindelijke plek, in de voorhal van de Paltskapel, is "tot hem gekomen in een droom".

Otto de Grote stierf in 973 in Memleben. Hij ligt begraven in de Dom van Magdeburg, machtscentrum van het Heilige Romeinse Rijk, in een dubbelgraf met zijn eerste vrouw, Edith van Wessex. In 1844 is het graf voor het laatst geopend. Op de kalkstenen vloer ligt een massieve marmeren deksel, afkomstig van een Romeinse sarcofaag. Deze is op enig moment op het keizersgraf gelegd, misschien om het 'op te waarden'. Het lijkt goed mogelijk dat de kruik bij dezelfde begraafing hoorde als de deksel, en dus inderdaad gevonden is bij de opening van het keizersgraf. Dat betekent niet dat de kruik ooit daadwerkelijk in het graf stond. Maar de associatie is sterk genoeg om de kruik in de tentoonstelling op te nemen, in het verhaal van de Otto's, de drie keizers naar wie de Ottoonse periode heet.

Deze licht bewerkte column van Annemarieke Willemsen verscheen eerder in Archeologie Magazine.

©Sahrumsafuan, Western Australian Museum

Mobiliteit

Met reizende tentoonstellingen in het buitenland wordt geld verdiend én een verhaal over de collectie verteld. Het museum bereikt hiermee meer bezoekers dan jaarlijks in Nederland. De reizende expositie *The discovery of Egypt* was te zien in het Australische Perth en later in het jaar in Canberra. Dat waren de tiende en elfde locatie voor een project met inmiddels cumulatief een miljoen bezoekers.

Bij initiatieven in Nederland vormen collectiemobiliteit, zichtbaarheid en samenwerking de uitgangspunten. Zo was de tentoonstelling *Doggerland* te zien in Huis van Hilde (Castricum) en in Ecomare (Texel). Het verhaal van *Doggerland* laat de Nederlandse archeologie zien als onderdeel van de archeologie van Noordwest-Europa. Rondom een herkenbaar symbool (de Noordzee) worden thema's als geschiedenis, erfgoed, natuur, cultuur, en wetenschap verbonden.

Het RMO ontving in 2022 van de VriendenLoterij een schenking van €1.076.000 voor het project *Onder ons*. Daarmee maakt het museum, met

andere musea, tien tentoonstellingen in 2023-2027. Veel archeologische vondsten zijn ooit in Leiden ondergebracht, maar als lokaal erfgoed zijn ze minstens zo betekenisvol. De wens bij gemeenten, bewoners en musea om ze te laten zien in de regio waar ze zijn gevonden, is groot. Dat is de kern en meerwaarde van deze productie. De exposities worden door de partnermusea ontwikkeld, met ondersteuning en advies van RMO-medewerkers.

De eerste twee initiatieven werden opgeleverd: Museum Jan Cunen in Oss nam de bezoeker mee naar de wereld van de Vorst van Oss en zijn tijdgenoten in de Vroege IJzertijd. In Naar de antieken toonde het Nationaal Glasmuseum Leerdam een selectie van glas uit de oudheid uit de Leidse collectie naast moderne ontwerpen van vormgevers als Copier, Nicolas en Meydam.

In ontwikkeling is een coproductie, mede gesteund door het Mondriaan Fonds, over het Romeinse villalandschap in Limburg, in 2024 in Leiden en aansluitend in Venlo en in Heerlen te zien.

Expositie buitenland	2020	2021	2022	2023
Bezoekers	118.000	311.641	323.161	344.000
Locaties	Nagoya	Tokyo	Kobe	Perth
	Shizuoka	Sendai	Fukuoka	Canberra
		Yamaguchi	Sapporo	
		Hyogo	Seoul	
		Gatineau		
Exposities Nederland	2020	2021	2022	2023
Doggerland	Leiden	Leeuwarden	Rotterdam	Castricum, Texel
Onder ons	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Oss, Leerdam
Overig	n.v.t.	n.v.t.	Elsloo	Elsloo

Onder ons	Onderwerp	Museum
2024	100 eeuwen archeologie	Archeon, Alphen a/d Rijn
2024	Gouden vrouwen	Stadsmuseum, Rhenen
2024	Etrusken	Museum Wierdenland, Ezinge
2025	Romeinen langs de Waal	De Bastei, Nijmegen
2025	10.000 jaar sieraden	Zeeuws Museum, Middelburg
2026	10.000 jaar archeologie Overijssel	Rijksmuseum Twenthe Enschede
2026	Egyptische dieren en dierenmummies	Natuurmuseum, Fryslân Leeuwarden
2027	Wijn, wijn, wijn!	Het Romeins Museum, Heerlen

(c) Nationaal Glasmuseum Leerdam

Onder ons in Oss

Museum Jan Cunen is gevestigd in de neoclassicistische monumentale Villa Constance, in het centrum van Oss. Het museum is vernoemd naar de stadsarchivaris Jan Cunen (1884-1940), de grondlegger van de collectie. In eerste instantie verzamelde hij portretten van lokale burgemeesters en industriëlen. De vondst van het Vorstengraf van Oss door RMO-directeur Holwerda, begin jaren dertig, vormde de aanleiding voor het opzetten van een gemeentelijk museum. Jan Cunen breidde de collectie uit met religieuze beelden, streekdracht, munten, penningen en archeologische vondsten. Tegenwoordig toont het museum negentiende-eeuwse tot moderne kunst, naast het archeologische verhaal van Oss.

Naar het (pre)historische verleden van de stad wordt al vijftig jaar onderzoek gedaan, ruim voordat archeologisch onderzoek wettelijk verplicht was. Sinds 1974 zijn tientallen hectaren opgegraven door Leidse studenten, bedrijven en lokale archeologen. De enorme hoeveelheid gevonden sporen en vondsten vormen de basis voor van het verhaal over de Vorst van Oss, die leefde in de vroege IJzertijd. Zijn grafmonument, met ruim vijftig meter doorsnede de grootste grafheuvel van ons land, werd in 1933 opgegraven door het RMO. De bronzen emmer, waarin zijn verbrande botten zijn

bijgezet, was van ver geïmporteerd, samen met het ijzeren zwaard. De meegegeven voorwerpen verwijzen naar zijn aanzien, al is de titel 'vorst' misschien wat overtrokken. Op een steenworp afstand werden in 2007 een tweede, en wellicht een derde vorstengraf gevonden. De drie graven zijn van nationaal belang en maken deel uit van de vaste opstelling van het RMO.

Achtergrond is dat in de vroege ijzertijd in voornamelijk Midden-Nederland 'plotse-ling' een elite verscheen die zich met hun rijkdommen laat begraven in monumentale grafheuvels: de vorstengraven. Dit grafritueel was al langer gangbaar in de Centraal-Europese Hallstattcultuur. De Nederlandse elite raakte hierdoor geïnspireerd. Onder ons gaf de gelegenheid de inhoud van de vorstengraven van Osterug te brengen naar de plek van oorsprong. Er zijn meer vorstengraven bekend, waarvan sommigen in de RMO-collectie. Uiteindelijk werden de vondsten van tien vorstengraven uit zes musea samengebracht.

Onder ons liet zien dat Oss niet enkel een moderne industriestad is van margarine, pillen en worsten, maar ook een stad met een diep verleden, dat deel uitmaakt van de identiteit van de stad en het collectieve geheugen van haar bewoners.

Dit is een bewerkte tekst van Ivo van Wijk (RMO) en Richard Jansen (gastconservator Museum Jan Cunen).

Schoolgebonden en openbare activiteiten

Om consistent te zijn met eerdere jaren, worden de ruim 1.000 ontvangen schoolklassen niet meegeteld als een schoolgebonden activiteit. Wel worden digitale lessen meegerekend, omdat de kinderen dan immers letterlijk schoolgebonden in de klas zitten. Daarnaast telt het aantal colleges dat medewerkers gaven mee, alsmede bijscholing van docenten en aanwezigheid op onderwijscongressen. Het aantal openbare activiteiten is de optelsom van lezingen, congres-

sen, kinderevenementen, onderwijs, en evenementen, vaak in samenwerking met partners, zoals bij de cursusdagen. Het zijn activiteiten die de deelnemers met andere ogen naar de collectie laten kijken en nieuwe verhalen laten horen. Dit zorgt voor gelaagdheid en diversiteit in de kennisoverdracht. Van het aantal deelnemers waren 35.031 bezoekers fysiek aanwezig en waren 26.573 deelnemers online.

Activiteiten	Aantal 2023	Deelnemers 2023	Aantal 2022	Deelnemers 2022
Schoolgebonden:	188	4.820	74	1.451
Waarvan po	0	0	5	97
Waarvan vo	8	393	10	334
Waarvan mbo/hbo/wo	44	860	59	1.020
Waarvan po – digitaal	109	2.882	niet berekend	idem
Waarvan vo – digitaal	27	685	idem	idem
Openbare activiteiten	518	54.517	622	55.087
Totaal overige activiteiten	706	59.337	696	56.538

Activiteiten voor kinderen

Ruim 14.000 kinderen bezochten het museum in vakanties met hun familie of via de buitenschoolse opvang. In de kerstvakantie (januari) stonden de activiteiten in het teken van de tentoonstelling over Toetanchamon. Kinderen konden een Toetanchamon-pop knutselen of zijn masker versieren. In de voorjaarsvakantie konden ze een figuur maken van een Byblos-koning(in). In de meivakantie stond Kemet centraal en werd een Egyptische kraag geknutseld

of een enkel- of armbandje geregen. In de zomervakantie volgden kinderen de Funky farao familiespeurtocht en konden ze terecht in het Kemet-atelier, waar een platenhoes, t-shirt of teenslippers ontworpen werden. In de herfstvakantie werden n.a.v. Het jaar 1000 fotolijstjes met mozaïeken gemaakt. In de kerstvakantie (december) werden wenskaarten geknutseld met middeleeuwse kapitalen, letters en versiering.

Bezoek knutselactiviteiten	2020	2021	2022	2023
Kerstvakantie (januari)	822	0	0	2.221
Voorjaarsvakantie	2.371	0	0	2.828
Meivakantie	0	0	1.385	1.784
Zomervakantie	4.851	5.073	4.448	4.456
Herfstvakantie	1.951	3.060	1.811	1.848
Kerstvakantie (december)	0	0	1.306	948
Totaal (doel: 10.000)	9.995	8.133	8.950	14.085

Mediabereik	Doel 2021	2020	2021	2022	2023
Persberichten	Geen	27	22	36	28
Artikelen print	750	387	473	574	386
Artikelen online	incl.	1.088	627	909	1.134
Interviews RTV	50	41	47	49	47
Mediawaarde print	€1.800.000	€1.783.000	€2.320.000	€2.576.000	€2.358.000
Mediawaarde online	€700.000	€547.000	€757.000	€903.000	€1.306.000
Totaal	€2.500.000	€2.330.000	€3.077.000	€3.479.000	€3.664.000

Top vijf mediawaarde

Het jaar 1000	€591.920
Kemet	€425.342
Schatvondst van Hoogwoud	€242.398
Fort Vechten	€111.900
Op zoek naar Toetanchamon	€77.950

De lichte daling in websitebezoekers, zowel in aantal sessies als in unieke bezoekers, werd (mede) veroorzaakt door de invoering van de nieuwste versie van Google Analytics, GA4. De wijze waarop data worden gemeten is hierin aangepast, zodat het totale aantal bezoekers anders uitpakt. Meer organische groei op Facebook en Instagram blijft uitdagend, mede door onvoorspelbare algoritmes, het overweldigende online aanbod en het besluit geen betaalde campagnes meer in te zetten voor het werven van volgers. Op Facebook behoudt het museum zijn zevende positie in de top tien van Nederlandse museale Facebookpagina's. Opmerkelijk is de groei van 19% in volgers op LinkedIn.

Digitaal bereik	Doel 2024	2020	2021	2022	2023
E-mailnieuwsbrieven	82.500	60.209	66.512	75.004	78.184
Facebook	95.000	92.233	100.029	98.587	99.234
YouTube-views	70.000	62.917	668.490	1.042.776	1.112.499
Instagram	30.000	10.819	15.002	16.648	18.607
LinkedIn	5.000	4.048	4.548	5.535	6.596
Pinterest	3.000	2.281	2.658	2.788	2.837
X	12.000	9.951	10.753	11.146	11.379
Threads	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1.067
TikTok	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	649
www.rmo.nl	600.000	418.582	628.888	690.395	643.229
www.rmo.nl (unieke bezoekers)	350.000	278.854	365.643	428.761	422.803

1.2 LEEROMGEVING

Alle onderwijsprogramma's werden kosteloos aangeboden. Er is veel tijd gestoken in een routine van intervisie en evaluatie voor en met de publieksdienstmedewerkers. Onderwijsprogramma's werden met klassen getest, geëvalueerd en met de medewerkers besproken. Dit gebeurde in plenaire bijeenkomsten en bij meeloopessies en feedbackgesprekken. Op basis van deze ervaringen worden programma's waar nodig aangepast.

In het kader van relatiemarketing werden docentenconferenties bezocht, zoals een Gamedidactiekconferentie

en de VCN-Nazomerconferentie. De medewerkers verzorgden workshops op het Symposium Burgerschap en Kansengelijkheid van het Onderwijsnetwerk Zuid-Holland, het Maris Congres Burgerschap en op de VGN- Didactiekconferentie. Het museum was medeorganisator van de themamiddag Seksualiteit en #MeToo in de klas van Onderwijsnetwerk Zuid-Holland en verzorgde de workshop Expliciet: ok of niet? Met het ICLON werden gezamenlijke colleges vakdidactiek verzorgd.

Schoolbezoek	Groeidoel naar 2024	2020	2021	2022	2023
Primair onderwijs fysiek	10.000	6.773	1.547	8.374	10.907
Primair onderwijs digitaal		111	5.015	2.430	2.882
Voortgezet onderwijs fysiek	12.500	3.436	2.827	15.308	14.573
waarvan mbo	Incl.	543	Incl.	Incl.	1.967
waarvan vmbo	Incl.	Incl.	Incl.	Incl.	1.808
Voortgezet onderwijs digitaal		350	1.868	1.171	685
Totaal klassikaal	22.500	10.670	11.257	27.283	29.047
Individueel mbo/hbo/wo	5.000	4.568	4.076	8.324	10.062
Totaal scholieren	27.500	15.238	15.333	35.607	39.109

Het museum is gratis toegankelijk voor kinderen, scholieren en studenten (mbo/hbo/wo). Dat maakte het bezoek aantoonbaar rijker geschied. Het aantal leerlingen uit het voortgezet onderwijs en het mbo is vergelijkbaar met de cijfers voor de pandemie, maar het aantal leerlingen uit het primair onderwijs lag met 10.841 lager dan voor de coronaperiode (2019: 18.476). Een reden voor dit achterblijven is de beperkte capaciteit. Omdat de afdelingen Egypte en

Romeinen verreweg het meest populair zijn, zijn deze zalen met name tot 13 uur volgeboekt waardoor het primair onderwijs in het gedrang komt, omdat het voortgezet onderwijs aantrekkelijk eerder reserveert. Tevens worden uit didactische overwegingen klassen gesplitst en begeleidt door twee medewerkers. Ook dat geeft druk op de zaalbezetting. Het aantal kinderen t/m 12 jaar dat het museum met hun ouders bezocht is wel gestegen:

Bezoek kinderen	Doel 2024	2020	2021	2022	2023
0-12 jaar	17.500	12.406	14.819	17.905	22.084
13-18 jaar	5.000	2.477	2.093	5.313	6.340
Totaal individueel	22.500	14.883	16.912	23.218	28.424
Totaal school en individueel	50.000	27.643	32.272	58.825	66.841

Geboekte onderwijsprogramma's

Primair onderwijs	Doelgroep	2022	2023
Les Egypte met Vos en Haas	groep 1 t/m 4	57	53
Les Tureluurtje Archeologie van Nederland	groep 3 en 4	13	36
Les Archeoloog in een uur	groep 5 t/m 8	14	33
Les Egypte of Romeinen	groep 5 t/m 8	25	101
Schervenworkshop	groep 5 t/m 8	6	7
Rondleiding Egypte of Romeinen	groep 5 t/m 8	159	156
Overige rondleidingen	groep 5 t/m 8	22	21
Livestream Egypte of Romeinen	groep 5 t/m 8	102	108

Voortgezet onderwijs

Egypte Challenge	onderbouw vmbo	15	24
Epigrafieworkshop Grieks of Latijn	gymnasium 3 t/m 6	37	34
Examenworkshop Grieks of Latijn	gymnasium 6	49	33
Rondleiding Egypte	alle niveaus	88	77
Rondleiding Romeinen	alle niveaus	82	114
Rondleiding Grieken	alle niveaus	58	84
Rondleiding klassieke wereld	alle niveaus	42	8
Les Kennismaking met de Klassieken	havo, vwo, gymnasium 1 en 2	33	37
Schervenworkshop	alle niveaus 1 en 2	47	32
Rondleiding Verboden te verzamelen	vmbo 1 t/m 4	-	16
Escapegame Keizers & co	vmbo 2 t/m 4	25	25
Fabulous Finds (Engels)	alle niveaus	2	2
Maatwerkprogramma's	alle niveaus	36	37
Rondleiding tentoonstellingen	alle niveaus	-	7
Beleef het oude Egypte	leerlingen visuele beperking	-	3
Livestreams vanuit museum	alle niveaus	44	27

Mbo

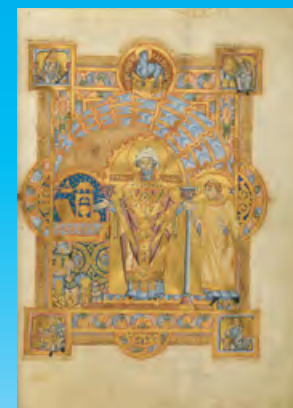
Rondleiding Burgerschap	alle niveaus	47	41
Escapegame Keizers & co	alle niveaus	15	26
Maatwerkprogramma	alle niveaus	15	15

gevonden in Elst, Gelderland, been, 4,4 cm x 5,5 cm, 900-1100

FOCUS Het jaar 1000: Kammetje voor echte mannen

Deze halfronde kam is gemaakt van walrus-ivoor en versierd met puntcirkels. Van de oorspronkelijke 24 tanden zijn er drie afgebroken door intensief gebruik. Het kammetje is gevonden in een grafveld in Elst (Gelderland) en dateert uit de tiende eeuw. Deze ivoren kam is harder, kleiner en fijner dan de kammen van been en gewei die voor lang haar werden gebruikt. We denken daarom dat dit kammetje bedoeld was voor het fatsoeneren van snor en baard. Kammen als deze kennen we vooral uit Scandinavië, waar ze worden gevonden in de graven van Vikingen. Die droegen kammen en andere toiletartikelen vaak in een etui of leren man purse aan hun riem. Veel mensen denken bij Vikingen aan ruige, wilde bossen haar en uitgewaaiden baarden. Maar mannenportretten in houtsnijwerk van bijvoorbeeld het negende-eeuwse Osebergsschip in Noorwegen tonen juist heel nette hangsnorren en scherpe sikjes. Hoe Vikingen eruit zagen na weken op zee, verschilt vast flink van hun ideale uiterlijk als ze thuis waren.

Gedecoreerd woordpaneel in handschrift met eigenschappen van de profeet Mohammed, door Abu Bakr Muhammad ibn 'Abdallah ibn 'Abd al-'Aziz, Ghazni (Afghanistan), 1049-1052.

FOCUS Het jaar 1000: Woordtapijt

Het lijkt een Perzisch tapijt. Dit is een versierd woordpaneel van een duizend jaar oud handgeschreven boek over leven en daden van de profeet Mohammed. De Arabische tekst is gekaligrafeerd en dient van rechts naar links gelezen te worden. Het paneel is bedrukt met een symmetrisch versierde cirkel in de marge. Dat zou een prachtige broche zijn. Onder het paneel staat een tekstregel, waarbij fijne gouden bloemetjes de belangrijke woorden aangeven: handig bij het voordragen van de heilige tekst. Het boek, dat Kitab Khalq al-Nabi salla Allah 'alayhi wa-sallam heet, is geschreven vóór het jaar 421 van de islamitische jaartelling. Die begint te tellen bij de verhuizing van Mohammed van Mekka naar Medina, in het christelijke jaar 638. Dit boek is dus uit de 11de eeuw n.Chr.

Detail van de band van de Ansfriduscodex, 11de-13de eeuw

FOCUS Het jaar 1000: Ik ben een prachtig boek

"Versierd met flonkerende edelstenen en schitterend goud ben ik een cadeau van bisschop Ansfried aan Sint-Maarten." Dit 'zegt' een van de mooiste boeken van Nederland, de tiende-eeuwse Ansfriduscodex uit het Catharijneconvent. Op de band uit de elfde tot dertiende eeuw, met zorgvuldig gekozen oude edelstenen, staat deze tekst in het Latijn. De codex werd door Ansfried, bisschop van Utrecht in het jaar 1000, geschonken aan de Utrechtse Sint-Maartenskerk, beter bekend als de Dom. Ansfried was op dat moment feitelijk de hoogste machthebber in Nederland. Die functie had hij te danken aan Otto III, keizer van het Heilige Roomse Rijk. Vooral omdat hij jarenlang de gladifer (zwaarddrager) en daarmee vertrouwenspersoon van diens vader Otto II in Rome was geweest. Van dappere ridder op veldtocht in Italië tot stichter van het adellijke klooster Thorn en uiteindelijk tot heilige... in middeleeuwse carrières komt het wereldlijke en geestelijke steeds samen.

Onderwijs

De basisonderwijsprogramma's worden aangeboden via de website en via het platform Verwonder om de Hoek, dat leerkrachten, ouders/verzorgers, buitenschoolse initiatieven en aanbieders van educatieve activiteiten in de regio Holland Rijnland verbindt. Voor meerdere pabo's werd een educatief programma verzorgd. In de zomervakantie werd binnen de Summerschool van het Wetenschapsknooppunt Leiden een workshop gegeven. Het RMO nam deel aan het door de gemeente Leiden gesubsidieerde project De interactieve geschiedenislijn (oplevering 2024).

Voor het voortgezet onderwijs werd de multimediatour Kemet-QR ingezet. Bij Het jaar 1000 werd een interactieve rondleiding voor alle niveaus ontwikkeld. Een soortgelijk product werd ontwikkeld voor de afdeling Archeologie van Nederland.

Als partner van JINC verzorgde het museum vijf keer een Bliksemstage, waarbij vmbo-leerlingen kennismakten met verschillende beroepen in het museum. Naar aanleiding van docentenevaluaties werden de vmbo-programma's Egypte Challenge en de escapegame Keizers & co gereviseerd. Als vanouds werd deelgenomen aan het BplusC evenement Cultuursjop.

Het museum biedt graag maatwerkoplossingen. Zo volgden leerlingen uit de derde klas (vmbo, havo en vwo) van het Teylingen College in Noordwijkerhout het in co-creatie ontwikkelde programma Eros: liefde seksualiteit en gender, dat soms intensieve gesprekken tussen leerlingen opleverde.

Voor de vijftiende keer werd een eindexamenprogramma ontwikkeld. Bij Grieks stond het werk van Plato centraal en bij de examenworkshop Latijn gingen leerlingen met Livius aan de slag. Met prof. dr. Daniëlle Slootjes (UvA) werd gewerkt aan het toekomstige lespakket Stille getuigen, bedoeld voor de bovenbouw van het gymnasium en vwo.

Tevens werd met uitgever Primavera gewerkt aan een lespakket voor de module Galenus voor Grieks in de bovenbouw. Door deze samenwerkingen verbindt het RMO de lesstof aan de collectie. Tot slot werd met uitgeverij Hermaion de traditionele studiemiddag voor docenten georganiseerd rond de bundels voor de examens Grieks en Latijn.

Voor de derde keer werd het programma Sprekend erfgoed georganiseerd, geïnitieerd door Erfgoedhuis Zuid-Holland en Vluchtelingenwerk. Dit is een NT2-lessenserie voor volwassenen. Het aanbod voor Internationale Schakelklassen was gewild bij andere onderwijsgroepen, zoals mbo-entree en mbo-taalklassen. Daarom werd het NT2-aanbod uitgebreid naar deze doelgroepen. Een externe cursus zorgde ervoor dat medewerkers kennis opdeden over taalniveaus en zich realiseerden wat dit betekent voor de aanpak van diverse groepen.

De mbo-rondleidingen over burgerschap en de escapegame Keizers & co zijn verbeterd door een actuele aansluiting bij het burgerschapsonderwijs. In het kader van studentparticipatie werd gewerkt met enkele mbo-student ambassadeurs. Zij deelden hun mening over de vraag hoe jongeren en jongvolwassenen betrokken kunnen raken bij de organisatie, van educatie tot tentoonstellingen en van communicatie tot evenementen. Gelijksortige

inspiratiesessies werden georganiseerd met studenten mediavormgeving van het mboRijnland, waarbij jongeren kennismakten met de collectie Egypte en Nubië en daar een mediaproduct ontwierpen voor zichzelf, als doelgroep.

De presentaties van deze ontwerpen vormden de inspiratie voor de multimediatour Kemet-QR. Voor de beroepsgerichte opleidingen waren er maatwerkprogramma's, zoals een interactieve rondleiding en een opdracht voor de studenten van het Hout- en Meubileringscollege in Rotterdam.

Zij maakten, geïnspireerd door de binnenzijde van de sarcofaag van Simpelveld, Romeinse meubelen voor de tentoonstelling Romeinse villa's in Limburg (2024). Dergelijke maatwerkprogramma's zijn ook ontwikkeld voor de opleiding communicatie en sales.

Het museum biedt scholen online downloadbaar lesmateriaal aan. De lesbrieven worden door docenten gebruikt ter voorbereiding op een bezoek, voor reflectie achteraf, of zelfstandig en los van bezoek. Bij Kemet werd een online lesbrieven aan het mbo aangeboden. Het daadwerkelijke gebruik van online materiaal is lastig meetbaar. Als één op de vijf docenten het lesmateriaal gebruikt, dan gebeurt dat in ruim 1.850 klassen.

Downloads po-lesbrieven	2022	2023
Egyptepakket	4.343	5.610
IJstijd	534	-
Romeinenpakket	774	1.451
Vikingen	738	978
Mythologie	502	853
Doggerland	214	303
Totaal	7.105	9.195

Downloads vo-lesbrieven	2022	2023
Lespakket Domitianus	1.317	-
Lesbrief vroege middeleeuwen	170	-
Gids profielwerkstukken	151	80
Inspiratiekit Kemet night	-	60
Totaal	1.638	140

Academisch onderwijs

De medewerkers verzorgen intern en extern gastcolleges, naast hier niet vermelde rondleidingen.

Datum	Medewerker	Onderwerp	Universiteit/elders
17/01	R. Dooijes	Restauratie van glas	UvA
26/01	R. Halbertsma	Cameeën in de antieke wereld	Leiden
27/02	R. Halbertsma	Het RMO als brandpunt van geleerdheid	Leiden
28/02	R. Halbertsma	The Early History of the RMO	Leiden
02/03	R. Halbertsma	Transgression in Greek mythology	Leiden
20/03	A. Willemsen	The Dutch Emporium of Dorestad	Bologna
03/04	D. Soliman	Verzamelen, verhandelen en plunderen	Leiden
24/04	D. Kertai	College museologie i.s.m. Miriam Muller	Leiden
v.a.05/04	R. Halbertsma	Reeks Etrurië en Rome	Leiden
08/05	R. Dooijes	College museologie i.s.m. Miriam Muller	Leiden
17/05	D. Soliman	Cultural identity of Egypt today	Leiden
01/05	H. Krudop	Conservering van mummiekisten	Leiden
v.a. 07/09	T. Sykora	Basiscursus Egyptische hiërogliefen	Avansa Limburg
15/09	D. Soliman	Kemet: Curatorial Ethics	Reinwardt Academie
20/09	R. Dooijes	Restauratie sarcofaag van Simpelveld	UvA
22/09	D. Soliman	UNESCO reddingscampagne in Nubië	Groningen
25/09	D. Soliman	The safe haven construction	Fayum (Egypte)
28/09	L. Amkreutz	Ancient Europe collection and presentation	Leiden
20/10	R. Dooijes	Materiaaleigenschappen van faience	UvA
20/10	R. Dooijes/T. Sykora	Glas en faience in het RMO	UvA
02/11	L. Amkreutz	Doggerland	UvA
09/11	H. Krudop	Conservering en restauratie in een museum	UvA
16/11	T. Sykora	Post-Amarna in de collectie	Leuven
20/11	A. Willemsen	The Year 1000	Utrecht
21/11	A. Willemsen	Het jaar 1000	Nijmegen
21/11	A. Willemsen	Het jaar 1000	Utrecht
22/11	D. Soliman	Kemet	Leiden
24/11	A. Willemsen	Het jaar 1000	Utrecht
27/11	T. Epping	Waar raken we elkaar?	Leiden (ICLON)
11/12	J. de Bruin	The case study of the Cananefates	Utrecht

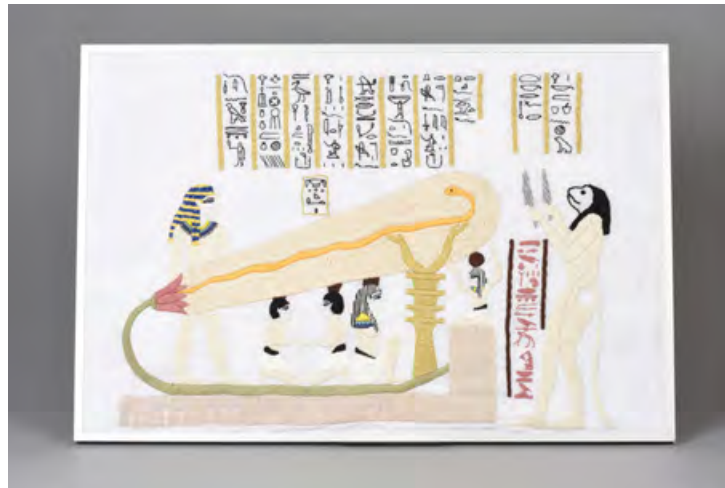
Beurzen

Vanaf 2016 stellen het Koninklijk Nederlands Instituut Rome en het RMO een beurs van €3.000 ter beschikking aan een recent afgestudeerde archeoloog of (kunst-)historicus. Dit stipendium stelt hen in staat onderzoek te doen in het KNIR ter voorbereiding van een promotietraject of publicatie. De beurs werd toegekend aan Jens Brinkers. Hij werkt aan een promotievoorstel over de culturele relaties tussen Rome en Magna Graecia.

Volwassen onderwijs

Het RMO faciliteert cursusorganisaties door zalen beschikbaar te stellen. Met een gemiddelde van 20 deelnemers per cursusdag komt dat neer op 4.000 bezoeken.

Cursusorganisatie/dagen	2020	2021	2022	2023
Antiek Toerisme	26	15	27	25
Arte del Disegno	18	6	35	27
Diana de Wild	7	3	10	8
HOVO	45	0	6	12
Huis van Horus	2	0	8	4
Huub Pragt Egyptologie	18	12	49	53
Margreet Steiner	4	3	8	7
Mehen	3	2	4	4
Vrije Academie	33	60	111	56
Overig	9	5	2	4
Totaal	165	111	260	200

Vorbereidend Jaar Leiden

Met Saarein te Brake (docente NT2) werd voor de tweede keer een praktijkopdracht voor het Vorbereidend Jaar Leiden georganiseerd. Dit is een overbruggingsjaar voor statushouders die willen studeren in het hoger of academisch onderwijs en de Nederlandse taal onder de knie moeten krijgen. Op vier vrijdagen kregen zij rondleidingen over de vaste opstelling en de tentoonstelling Kemet en werkten aan de opdracht om een kunstwerk te maken naar aanleiding van de collectie of verhalen over de voorwerpen. Hierbij konden zij de hulp van medewerkers inschakelen voor antwoorden op hun vragen. De resultaten werden in het Nederlands door de makers toegelicht voor een zaal gevuld met relaties, docenten en RMO-medewerkers. Ook werd een reportage van Evelien Veenhuizen over de werkzaamheden vertoond.

Dendera, handborduurwerk - Jamila Rahimi

"Mijn naam is Jamila Rahimi, ik ben 25 jaar oud en ik kom uit de provincie Jawzjan in Afghanistan, waar ik Electrical Engineering studeerde. Ik ben in 2021 naar Nederland gekomen en sinds november 2022 ben ik student in het VJL. Dit is een afbeelding van de tempel van Dendera (Egypte), ontdekt in het begin van de negentiende eeuw. Ik borduurde deze afbeelding met draad en naald op stof. Handborduurwerk is een van de mooie en oude culturen van Afghanistan. Afgaanse mensen, vooral vrouwen, hebben deze prachtige cultuur eeuwenlang bewaard en gepromoot. Deze afbeelding lijkt een elektrisch apparaat, maar deze interpretatie is controversieel. Volgens de archeologen zie je op de afbeelding een weergave van de god Horus, in de vorm van een slang voortkomende uit een boot. Horus heet hier 'Harsomtus', een versie van de god typisch voor Dendera."

Uitgelicht: Vorbereidend Jaar

Man met kind op arm, in Terentius-handschrift, 26 x 17,5 cm, 1000-1050.

FOCUS Het jaar 1000: Kind van zijn tijd

Op deze pagina van een manuscript uit 950-1100 staan een vrouw met een hoofddoek en een man met een jongetje op zijn arm afgebeeld. Het is een scène uit een toneelstuk. Het handschrift, nu in de Leidse Universiteitsbibliotheek, bevat komedies van Terentius uit de tweede eeuw v.Chr. Deze zijn twaalf eeuwen later overgeschreven en geïllustreerd; de scènes tonen dus mensen van rond het jaar 1000. De grote ogen, lange vingers en kledingdetails zijn typisch voor de kunst van deze periode, net als overigens het hang- en sluitwerk op de deuren. Kinderen komen in dit soort afbeeldingen niet zo vaak voor. De tekenaar heeft benadrukt dat het een kindje is door hem veel kleiner te maken en op de arm van een volwassene te laten zitten. Er zijn meer 'kinderdingen' te herkennen: zo hebben de vrouw en man puntige schoenen aan, maar heeft het kindje blote voeten (met lange tenen). En het heeft een simpele tuniek aan en kort haar, waar de kleding en kapsels van de volwassenen veel ingewikkelder zijn. Er wordt vaak gezegd dat in middeleeuwse afbeeldingen kinderen als 'miniatuur-volwassenen' zijn weergegeven, omdat wij 'kindergezichtjes' verwachten. Maar hier is goed te zien hoe de boekschilder duidelijk maakt welke de grote mensen in de scène zijn en welke de kleine.

Ladder van essenhout, gevonden in een waterput in Maasdijk, lengte 2 meter, 950-1020.

FOCUS Het jaar 1000: Duizendjarig laddertje

Deze ladder is twee meter lang, veertig centimeter breed en meer dan 1000 jaar oud. Hij stond rechtop in een waterput, opgegraven in de polder Honderdland in Maasdijk in 2007. De ladder is gemaakt van essenhout. Onderaan zijn de stammen aangepunt en voor de sporten zijn ze gekleefd. Soms zit de schors er nog aan. De jaarringen van het hout geven een datering voor het kappen van de bomen tussen 986 en 1020 n.Chr. Toen is het laddertje dus gemaakt. Het bevindt zich thans in het Archeologisch Depot Zuid-Holland. Houten gebruiksvoorwerpen uit deze tijd zijn zeldzaam. Gelukkig is in het natte Nederland meer hout bewaard gebleven dan in andere landen, omdat het in de grond onder de waterspiegel en van zuurstof afgesloten zat. Dit is de enige ladder uit deze periode, maar er zijn ook houten bekers, borden, tonnen, een luikje van een raam, een schop en zelfs een half houten bed uit Groningen bewaard gebleven.

Collectie en foto: Universiteitsbibliotheek Leiden VLQ 38, f 20

Gouden munt met keizers Constantinus en Romanus, [C]ONSTANTINUS ROMANVS AVGG b' r', keerzijde borstbeeld van Christus en face, + IHS XPS REX REGNANTIYM, Byzantijnse rijk, diameter 19 mm, 945-959

FOCUS Het jaar 1000: Gouden Byzantijnse munt

Op deze munt uit de tiende eeuw staan twee Byzantijnse keizers afgebeeld. Ze dragen beiden een kroon en houden een staf vast met een dubbel kruis. In het omschrift staan hun namen Constantinus en Romanos. Constantijn VII was keizer van 945 tot 959; Romanos II was zijn zoon en opvolger. Munten raakten verspreid en legden soms grote afstanden af. Ze leenden zich daarom bij uitstek voor propaganda. Op munten laten machthebbers zichzelf altijd nadrukkelijk zien. Op deze munt dragen de keizers luxe kleren en sieraden. De staf en kronen zijn symbolen van hun macht. Ze regeerden het Byzantijnse rijk vanuit Constantinopel, het huidige Istanbul. Beide waren 'in het purper geboren' in het Grote Paleis aldaar. Dat ze christelijke keizers waren, is te zien aan de andere zijde van deze munt. Daar is Christus afgebeeld met een boek, terwijl hij een zegenend gebaar maakt. Ook zijn naam staat in het omschrift, afgekort tot IHS XPS REX: koning Jezus Christus.

Collectie en foto: Provinciaal Archeologisch Depot Zuid-Holland, 14618, met dank aan Jan-Willem de Kort.

Collectie en foto: RMO, A 205.>

Kindercolleges

Net als een jaar eerder werd een Summer School Egypte georganiseerd. Kinderen vanaf 7 jaar deden mee aan een kindercollege en twee workshops.

Datum	Spreker	Van	Onderwerp
02/08	Daniel Soliman	RMO	Waarom rappen muzikanten over farao's?
09/08	J.A.E.	Rapper	Workshop rappen
16/08	Michael van Kekem	Atelier Indrukwekkend	Workshop draagtas ontwerpen

Het RMO was een van de vijftig musea waar kindercolleges van de MuseumJeugdUniversiteit (MJU) werden georganiseerd. Het doel was kinderen tussen de 8 en 12 jaar kennis te laten maken met het museum als kennisinstituut. In 2009 was het RMO de initiatiefnemer van de MJU en in 2015 besloot het museum de organisatie over te dragen aan een stichting. Vanwege financiële problemen kon de stichting MJU de najaarsreeks niet meer ondersteunen. Het RMO heeft vervolgens de reeks aangeboden onder de naam RMO-kindercolleges. Tenzij anders vermeld zijn de sprekers RMO-medewerkers.

RMO-kindercolleges/MJU	2020	2021	2022	2023
Fysieke deelnemers	506	225	349	371
Digitale deelnemers	0	254	190	0

Datum	Spreker	Titel
05/02	S. van der Vaart-Verschoof	Hoe begraaft je een Keltische koning(in)?
12/03	J. Janse	Waarom waren er farao's in Byblos?
02/04	M. Eertink	Wat zijn de oudste scheldwoorden?
14/05	N. Staring (Universiteit Luik)	Wat doet een archeoloog in Egypte?
04/06	D. Soliman	Wat was het lievelingseten van de oude Egyptenaren?
10/09	T. Hart (zelfstandig)	Hoe vertel je het beste smoesje?
01/10	H. Pragt (zelfstandig)	Wat wisten de Egyptenaren van sterren en planeten?
05/11	L. Amkreutz	Hoe belandt een kostbaar zwaard in het water?
10/12	R. Rijntjes	Hoe zag Nederland er duizend jaar geleden uit?

Audio

Naast de tours in de vaste opstelling is een audiotour geproduceerd voor Kemet, ingesproken en gemaakt door Typhoon. Tijdens de Week van de Klassieken werd een tweetalige queer-audiotour gelanceerd. De tours zijn via podcatchers en een webapplicatie voor de eigen telefoon beschikbaar. Op eigen devices kunnen gebruikers de teksten van de audiotours meelezen en een digitale plattegrond downloaden.

Audiotours	2022	2023
Nederlands incl. kindertours	32.663	27.666
Engels incl. kindertours	4.483	5.423
Du./Ru./Fr./Sp./Ch./It./Jp./Ar.	2.032	3.153
Via webapp (eigen telefoon)	479	1.924
Totaal	39.657	38.166

In maart, tevens Queer Geschiedenismaand, werd een queer-audiotour openbaar, ontwikkeld door Suus van den Berg (hen/hun), medewerker publieksdienst en queer-historicus. Deze audiotour is ingesproken door activist, schrijver, en podcastmaker Nanoah Struik (hen/hun), en in het Engels door Egyptoloog Jonny Russell (hij/hem). Sinds de opening van de tour is deze 301 keer beluisterd.

De tour neemt de bezoeker mee langs tien objecten met een queer of LHBTQI+ verhaal: van het liefdesleven van keizer Trajanus tot de pruiken van Maya en Merit en de rouw van Achilles. Ook minder bekende voorwerpen komen voorbij, zoals een terracotta drinkbeker met een erotische afbeelding van twee vrijende mannen. De audiotour biedt een ander perspectief op de collectie en verbindt de oudheid aan maatschappelijke thema's als identiteit, gender, seksualiteit en inclusiviteit. Centraal staan vragen als hoe LHBTQI+ thema's in het museum gepresenteerd worden, hoe de oudheid bijgedragen heeft aan moderne LHBTQI+ identiteit, en hoe dergelijke gevoelens vormgegeven werden.

Tijdens de ontwikkeling van de tour is feedback gevraagd aan mensen uit de LHBTQI+ gemeenschap. Deze feedback is tijdens een pilot-moment verzameld en toegepast. De audiotour is een eerste reflectie over hoe het museum deze uitingen presenteert en bespreekt. Met de audiotour maakt het museum een stap in het proces van queering: het zichtbaar(der) maken van LHBTQI+ verhalen aan de hand van de collectie.

Er werd voor het eerst geëxperimenteerd met een eigen podcast. Voor de serie Oog op de oudheid werd o.l.v. moderator Richard Kroes een pilot met als thema 'Beleven' opgenomen met Kristel Henquet (docent klassieke talen), Jürgen Zangenberg (Universiteit Leiden) en Henric Jansen (promovendus Leiden). Ook werd meegewerkt met podcasts van andere partijen. Zo werd tijdens het Weekend van de Wetenschap een opname van Stokstaartjes gemaakt, de wetenschaps-podcast voor nieuwsgierige kinderen. Egyptoloog Petra Hogenboom beantwoordde vragen van vele (klein)kinderen.

Bij Het jaar 1000 werd in eerste instantie een vierdelige podcastserie gemaakt. Vanwege het succes werden in de kerstperiode twee extra afleveringen aangeboden. Om de toegankelijkheid van de reeks te vergroten, werden op de website transcripties beschikbaar gesteld om de tekst mee te kunnen lezen. Tevens werden de afleveringen met ondertiteling op YouTube beschikbaar gesteld. De serie werd op het platform Adformatie uitgeroepen tot Podcast van de week en stond structureel in de Nederlandse Top 10 van de categorie Geschiedenis op Apple Podcasts.

Podcast	Plays ultimo 2023
Trailer	3.342
Het jaar 1000	9.567
Macht en onmacht	6.846
Op reis	6.070
Venster op de wereld	4.941
Feestdagen en het jaar 1000	2.181
Muziek in het jaar 1000	1.386
Totaal	34.333

Week van de Klassieken lezingen

Datum	Spreker	Universiteit/elders	Titel
24/03	A. Omissi	Glasgow	Revolving without Revolution
25/03	A. Verbeke	Zelfstandig	De jeugd van tegenwoordig
26/03	E. Hall	Durham	Spartacus as Symbol of Liberation
30/03	J. Zangenberg	Leiden	De Joodse Opstand: een revolutie?
31/03	M. van Aerde	Leiden	Revoluties in de wetenschap
01/04	A. Politopoulos/A. Mol	Leiden	Antiquity and Video Games
02/04	W. Waal	Leiden	Homerus in het licht van spijkerschriftliteratuur
02/04	A. Stocks	Newcastle	The Vindolanda Tablets
27/03	Boekpresentatie: Muze, vertel		
	B. van der Velden	Groningen	Claudius Claudianus
	I. Kuin	Virginia	Paulus van Tarsos
	J. Klooster	Groningen	Vrouwelijke auteurs uit de oudheid
28/03	Thema-avond: Euripides' Hecuba		
	I. Sluiter	Leiden	Mannen!
	M. Boletsi	UvA en Leiden	Hecuba and the Politics of Mourning
29/03	Thema-avond: Prometheus		
	H. Koning	Leiden	De mythe van Prometheus
	A. Rademaker	Leiden	De muzikale receptie van Prometheus
	J. van Rosmalen	Zelfstandig	Prometheus in de schilderkunst

Week van de Klassieken

Het thema van de zestiende editie was Revoluties en de oudheid: van drastische omwentelingen van politieke, sociale, culturele of intellectuele aard tot revoluties in ons eigen denken over de oudheid.

Wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van dendrochronologie, C14-datering en DNA-onderzoek speelden hierbij een rol. De week kende een bomvol programma met lezingen, theatervoorstellingen, workshops, boekpresentaties en pubquizen. Een deel van de activiteiten was online te volgen. Het startschot werd traditiegetrouw gegeven met de Ken-uw-Klassieken Pubquiz.

De twaalfde editie van deze quiz (23/03) werd voor de vierde keer gewonnen door team Orpheus (ACASA, Amsterdam Centre for Ancient Studies and Archaeology). In de tempelzaal gingen ruim 200 classici, studenten en docenten, verdeeld in 43 teams, de strijd aan. Quizmaster Fik Meijer stelde de kennis van de deelnemers zwaar op de proef. Samenstellers waren als altijd Hugo Koning en Casper de Jonge. Juryvoorzitter was Ineke Sluiter. Zij werd bijgestaan door Bert van den Berg, Esther Faassen en Suzanne Adema.

Het Sint-Jozefcollege uit Aalst (België) won een dag later, en niet voor het eerst, de finale van de Grote Ken-je-Klassiekenquiz voor scholieren. Aangemoedigd door klasgenoten, leraren en familie versloegen Maxime van Haldt, Kassander Uithethofken, Noah De Clippeleer en Wout de Brabander een volle zaal aan tegenstanders met hun kennis over de klassieke wereld. Ruim honderd leerlingen uit Nederland en Vlaanderen streden in 26 teams om een beker en de eeuwige roem. De juryleden Daniëlle Cloostermans (docent Koninklijk Atheneum Lier, NKV Vlaanderen),

Bob van Velthoven (Universiteit Leiden, NKV) en Bosco Smit (docent Picasso Lyceum, voorzitter VCN) controleerden de quiz, onder leiding van Hugo Koning (Universiteit Leiden). De scholieren bleken aan elkaar gewaagd en verrasten jury en supporters met hun kennis over de literatuur, filosofie, archeologie, taal en mythologie van de Griekse werelden het oude Rome.

De DebatUnie en het RMO organiseerden de derde editie van de Intergymnasiale Sprekerswedstrijd (27/03). In totaal streden 39 teams in een junior- en senior-competitie voor een plaats op het erepodium. De winnaar bij de

juniores was de Werkplaats Kindergemeenschap (Bilthoven) en bij de senioren het Erasmiaans Gymnasium (Rotterdam).

In de finale van de Klassieke Olympiaden (27/03), een leerlingenwedstrijd met voor Grieks en Latijn ieder drie finalisten, werden de finalisten aan de tand gevoeld over hun kennis van Griekse en Latijnse teksten. Voor Grieks hadden de kandidaten een passage bestudeerd uit Aristophanes' komedie De Wolken.

Voor Latijn bogen ze zich over een satire van Horatius. Daarnaast was er een vertaalwedstrijd voor volwassenen. Voor Grieks moesten de deelnemers passages vertalen uit Theophrastus' Karakterschetsen, voor Latijn een stuk uit het middeleeuws drama Dulcitus van schrijfster Hrotsvitha.

De partners van de Week van de Klassieken zijn Tresoar, Allard Pierson, ARCHON, Athenaeum Boekhandel, Nederlands Klassiek Verbond, Addisco Onderwijs, Labrys Reizen, Lampas, Vereniging Classici Nederland, Vereniging Vrienden van het Gymnasium, VGN Kleio, Hereditas Nexus, NINO, DebatUnie, Stichting Zenobia. Uitgevers: Athenaeum-Polak & Van Genneep, Hermaion, Omniboek, Virtumedia, Staal & Roeland.

Time and again Kemet (21/04 – 03/09)

In deze presentatie, zie ook hoofdstuk 1, presenteerde Sara Sallam haar meerjarige fotoreeks Home Outside of Home. Deze foto's zijn aangekocht, met de teksten die onderdeel van het kunstwerk zijn en onderstaand als citaat zijn opgenomen.

"Het eerste Egyptische gemummificeerde lichaam is eind zestiende eeuw naar Nederland gebracht. Bijna vijfhonderd jaar later kreeg Sara Sallam heimwee en ging ze op zoek naar Egypte in Nederland, haar Europese thuis. Terwijl ze haar voorouders in Europese collecties bleef ontmoeten, begon ze vraagtekens te zetten bij de politiek van westerse collecties en de invloed daarvan op de wijze waarop huidige Egyptenaren zich tot hun erfgoed verhouden.

Vanuit persoonlijke ervaringen, geworteld in haar eigen migratie uit Egypte, biedt ze met dit collagewerk een tegenverhaal waarmee ze dit erfgoed terugvordert en protesteert tegen de koloniale framing ervan. Als de oud-Egyptische voorwerpen konden spreken, wat zouden ze dan zeggen? Door haar gevoelens te projecteren op ontheemde Egyptische objecten, portretteert Sallam ze als naar hun land van herkomst verlangende vertellers. Hiermee wil Sallam een dialoog op gang brengen over de historische en hedendaagse implicaties van hun aanwezigheid in Europese musea."

De dame van Brussel, 2016/2023

"Met mijn oren tegen de glazen vitrine probeerde ik de gedempte woorden van deze ontredderde jonge vrouw te ontcijferen. Ze fluisterde herhaaldelijk de begrafenisverzen die ze in haar vorige leven had moeten uitvoeren. Toen haar ogen de mijne ontmoetten, verbrak ze haar gezang en begon te protesteren tegen de haar gegeven naam. "Een dame van Saqqara, niet van Brussel," zei ze met een uitroep op haar gezicht."

Grote Sfinx in Parijs, 2018/2022

"De sfinx die ik vervolgens ontmoette, vertelde me over een man genaamd Salt, een Engelse diplomaat die in 1826 naar de Nijldelta kwam, waar de sfinx al meer dan drie millennia woonde. Niet lang daarna werd mijn vriend uit zijn tempel verwijderd en 3176,89 kilometer van huis verplaatst. Hoewel hij zich nu in een ondergrondse crypte bevindt, herinnert hij zich nog steeds hoe het stromende water van de Nijl zijn oren aangenaam plaagde."

Akhenaten in Parijs, 2018/2022

"Ik voelde de pijn van deze verloren ziel op het moment dat mijn ogen op zijn fragiele gezicht vielen. Eerst dacht ik dat zijn gelaatstreken langzaam waren afgesleten door de tijd. Maar toen ik ernaar vroeg, begon hij te vertellen hoe elk litteken, elke deuk en barst in zijn lichaam een herinnering was aan zijn val en ballingschap. Uiteindelijk rouwde hij om zijn afwezigheid uit de stad die hij uit het niets had opgebouwd."

Sarcofaag in Leiden, 2017/2021

"Ik kwam een andere reiziger tegen wiens reis naar Europa bijna 200 jaar voor de mijne ging. Hij voelde zich thuis in zijn nieuwe omgeving van rode bakstenen en wenste dat hij zelf had kunnen kiezen waar hij nu woont. Hij bleef onophoudelijk vragen naar degenen die hij moest achterlaten en vroeg zich af of zij in het heilige zand mochten blijven."

1.3 DE OUDHEID EN HET HEDEN

Het RMO reflecteert vanuit kennis over de oudheid op de actualiteit en vice versa. Het museum draagt bij aan het debat over hedendaagse kwesties door middel van activiteiten en tentoonstellingen. Hierbij hoort de aandacht voor de continuïteit van de oudheid als veranderlijk referentiepunt (receptiegeschiedenis). Onderstaand worden enkele initiatieven aangestipt die in tentoonstellingen waren opgenomen. Tevens worden een aantal podiumactiviteiten benoemd.

In de tentoonstelling 5000 jaar kralen was werk van Floor Kaspers te zien, een Haagse kunstenaar die van duizenden kleine kraaltjes imposante kunstwerken maakt waarin natuur, kleur en beweeglijkheid een hoofdrol spelen. Haar kralenwerken zijn vaak draagbaar en kunnen gemanipuleerd worden. Het lichtblauwe 'Esfahan', gebaseerd op tegels in een Iraanse moskee, is een wiskundig kunststukje, met driehoeken die steeds anders in elkaar draaien. In Floor Kaspers' nog dagelijks groeiende Coronatijldint bepaalde het aantal besmettingen en sterfgevallen de kleur van de dag. Het doet denken aan de jaarringen van een boom.

Museum als podium

Metamorfosen II (15/02 – 17/02)

Voor de tweede keer boog Theatergroep Aluin zich over de Metamorfosen van Ovidius. De schrijver brengt in dit theaterstuk verhalen vol begeerte, vernedering, verliefdheid, rouw en angst. De verhalen hebben het aspect van gedaanteverandering gemeen, zoals een in een vogel veranderde prinses, een man die een bloem wordt, en witte vogels die zwart kleuren. De avonden werden gemiddeld door 140 mensen bezocht.

Euripides (28/03)

Deze avond stond in het teken van Euripides' Hecuba, een aangrijpend en duister toneelstuk over de koningin van Troje, die de dood van twee van haar kinderen wil wreken. Professoren Ineke Sluiter (Universiteit Leiden) en Maria Boletsi (Leiden en UvA) gaven lezingen, getiteld Mannen! (Sluiter) en Hecuba and the Politics of Mourning (Boletsi). Ze bespraken de relevantie ervan voor onze tijd. Vervolgens speelde de toneelgroep van Sophia Aeterna (Leidse studievereniging GLTC) een try-out van enkele scènes uit het stuk.

Het verdronken land van Doggerland (13/04)

In dit optreden ging Domestica Rotterdam, bestaande uit leden van het Rotterdams Philharmonisch Orkest, terug in de tijd, tot een miljoen jaar geleden. De bodem van de Noordzee stond nog droog en vormde het prehistorische Doggerland. De voorstelling met stukken van Bach, Rebel en Monteverdi werd begeleid door zandtekeningen van Rosa van der Vijver en een soundscape van William Bakker. Conservator Luc Amkreutz en archeoloog Arnold Carmiggelt vertelden over de archeologie van Doggerland. De uitverkochte avond werd mede mogelijk gemaakt door Stichting Archeologie Maasmond en het programma 150 jaar Vooruit Nieuwe Waterweg van de gemeente Rotterdam.

Akitu (15/04)

Stichting Ishtar Gathe vierde het Assyrische nieuwjaar (Akitu) met (oud-)Assyrische muziek en dans van drie groepen, waaronder een Assyrische kinderdansgroep uit Enschede. Er werd een lezing gegeven door Shiyanthi Thavapalan. Akitu is een festival dat twaalf dagen gevierd wordt door Assyriërs over de hele wereld vanaf de eerste dag van de lente. Een prominent aspect hierbij is de herdenking van de overwinning van Marduk, de Babylonische god van het licht en de creatie. Het festival dient om goden te bedanken voor hun zegeningen.

ArcheoNacht (22/04)

De Stichting Nationale Archeologiedagen organiseerde een avond waarin de actuele kant van de archeologie werd gezocht met speedrondleidingen, workshops en lezingen over onderzoek van jonge archeologen. Met aandacht voor hologrammen, wat we kunnen leren van ons afval, het herkennen van vervalsingen en hoe gekleurd Romeinse beelden waren.

Kemet Night (11/05)

Deze avond werd georganiseerd door studenten van de opleiding Event Management van het ROC Amsterdam. Centraal stond de (prijs)vraag Hoe inspireert het oude Egypte jou? De antwoorden van de leerlingen hadden allen de vorm van een creatieve uiting: van muziek tot beeldende kunst en een performance. Uit de inzendingen werden twaalf finalisten gekozen. Zij presenteerden hun creatie tijdens de feestelijke Kemet Night, voor 250 mbo-studenten en leerlingen uit het voortgezet onderwijs. De jury, bestaande uit muzikant Nnelg, senior beleidsadviseur van de Raad voor Cultuur Kiran Sukul en conservator Daniel Soliman, kozen de winnaars. Hun werken werden opgenomen in Kemet.

Museumnacht (03/06)

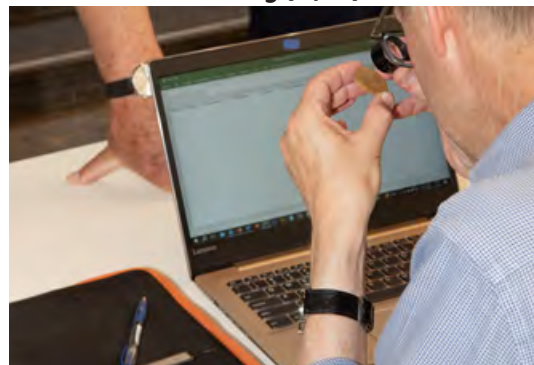
Drieduizend bezoekers stonden oog in oog met futuristische wezens van Close Acts en re-enactors in romeinse kleding. Door het hele museum klonk muziek, van Afrikaanse percussie tot de mediterrane klanken van het millennia oude snaarinstrument de oed.

Kemet Connections (01/06 – 27/07)

In de zomer was het museum twee maanden op donderdagavond open voor de helft van de reguliere toegangsprijs. Joëlle Raus Prudence en Sheree Lenting namen de programmering voor hun rekening. Er was dans van Junadry Leocaria, een performance van Gery Mendes, Tasha's World en Samora Esajas, en een clubavond in de Disco Diaspora-reeks met dj Katayoun Arian. Wetenschappers en muziekkenners voerden gesprekken over Kemet, inspiratie, symboliek, geschiedenis en muziek. Rondleidingen, sound healing in samenwerking met Diaspora Wellhouse en een silent disco met dj-collectief Affoe Affoe bestonden naast elkaar. Na een voorzichtig begin in juni stroomde het publiek in juli toe. Jonge bezoekers met een bi-culturele achtergrond waren in de meerderheid.

Vechtsportdemonstraties Japanmarkt (06/06)

Tijdens de Leidse Japanmarkt werden demonstraties in de Japanse gevechtscunst en in zelfverdediging gegeven in de entreezaal.

Nationale Vondstendag (17/06)

Deze dag werd georganiseerd i.s.m. PAN, ArcheoHotspots en de Faculteit der Archeologie, ter gelegenheid van de Nationale Archeologiedagen. Bezoekers konden bij tien specialisten terecht met Nederlandse bodem- of strandvondsten. In de tempelzaal zaten archeologen, historici, numismatici en faunadeskundigen klaar om vondsten te bestuderen en analyseren. De vondstendag bood de gelegenheid archeologische voorwerpen te delen en zo bij te dragen aan de registratie van de vroegste geschiedenis van Nederland.

Laatste weekend Kemet (01/09 – 02/09)

Deejays O'Riordan en 7LeVeL7 draaiden funk, jazz en soul. Er waren rondleidingen van de conservatoren Sykora en Soliman, live-jazzmuziek van het Bart Wirtz Quartet, dj-sets van Nathalie Cijntje en InnaVisions, een rapworkshop van artiest J.A.E en de vertoning van een interview met Marshall Allen en Knoel Scott van het Sun Ra Orkest over Sun Ra, hun muziek en hun band met het oude Egypte.

Concert Harmoni Arti (09/09)

Tijdens de Open Monumentendagen gaf Harmonie Arti uit Alphen a/d Rijn een gratis toegankelijk concert, ter gelegenheid van hun 115-jarig bestaan. Met een uur lang volksmuziek uit de Balkan tot dixieland en tango, van muziek uit Indiana Jones tot Les Misérables.

LIFF (02/11 - 03/11)

Tijdens dit internationale Leidse filmfestival, waaraan het RMO al vijftien jaar verbonden is, werden in het verlengde van Het jaar 1000 de films Valhalla Rising en Monthy Python and the Holy Grail vertoond. De films werden ingeleid door Annemariëke Willemsen en Raphaël Rijntjes.

Opening festival Letterlijk Leiden (17/11)

Leiden vierde een maand lang de letteren met lezingen, boekpresentaties en debatten. De opening vond plaats voor de tempel, in de vorm van een gesprek van Özcan Akyol met auteurs Jeroen Windmeijer en Valentijn de Heer over de (historische) rol van Leiden in hun boeken.

Midden-Oosten Cultuurmarkt (11/11 – 12/11)

Tijdens de zevende editie konden bezoekers genieten van een programma met muziek van Ghaeth & Nawras en Kourosch & Wijbrand, workshops Turks, Koerdisch en Arabische en Perzische kalligrafie. Bezoekers konden Midden-Oosterse lekkernijen proeven en Sahand Sahebdivani was aanwezig als verhalenverteller.

Het evenement werd georganiseerd door het Leiden University Centre for the Study of Islam and Society (LUCIS) in samenwerking met het RMO. Kern van het programma waren de lezingen:

Wie	Universiteit/elders	Onderwerp
Nadia Sonneveld	Leiden	Waarom adoptie en kafala niet hetzelfde zijn in de islam
Ayşenur Korkmaz	NIAS	Contestation and conflict among Dutch Turks and Armenians
Remke Kruk	Leiden	Het schaakspel in de Arabische wereld
Husna Jalal	Zelfstandig	Women's rights crisis in Afghanistan
Bleda Düring	Leiden	The archaeology of West Asia
Maaïke Warnaar	Leiden	400 jaar Nederland en Iran
Jürgen Zangenberg	Leiden	Digging deep in the Galilee
Luca Bruls	Leiden	De aandachtseconomie van Turkije
Thijl Sunier	VU	Islamitisch gezag onder moslims in Europa
Carolien Roelants	NRC	Oude revolutionaire neigingen in Iran
Umar Ryad	Leuven	Nederlandse verkenning van de hadj

In de online blog- en vlogserie *Wegen naar Rome*, gerelateerd aan de Week van de Klassieken, vertellen academici over hun favoriete romans, films en games over de oudheid. De initiatieven worden gecoördineerd door RMO-stagiairs.

Wegen naar Rome/Wie	Universiteit/elders	Blog tenzij vlog
D. Soliman	RMO	Het oude Egypte na een hedendaagse volksopstand
L. Ferreth	Leiden	De Griekse goden van Mahmood
M. de Vos	NKV	Goethe en het triumviraat der dichters
E. Daalder	Münster	De film Gladiator
R. Dijkstra	Nijmegen	Ridder in het oude Rome
S. Luger	Ignatius Amsterdam	The Godfather en het clientela-systeem
J. Klooster	Groningen	Apollo in vier hervertellingen
K. Thijs	Nijmegen	Zwarte Orpheus en Arcade Fire
M. Post	Leiden	The Roman Mysteries door Caroline Lawrence
V. Hunink	Nijmegen	Barbaren (vlog)
L. Velvet	Zelfstandig	Hold your own: Kae Tempest (vlog)
M. Zandstra	Valkhof museum	Claudius en consorten
L. Huitink	UvA	Nederlandse klassici-dichters
K. Beerden	Leiden	Wonder woman als fantastohistorie
J. Neugarten	Nijmegen	Fanfiction over Griekse mythologie
P. Beliën	Nederlandsche Bank	Een kleine revolutie
B. Clercx	St.-Oelbert Oosterhout	Lavinia als 'andere' heldin
M. Derksen	Nijmegen	Hadestown: muzikale revolutie in de onderwereld
P. Groos	Zelfstandig	Mythologische monsters in the wizarding world

Foto: Sahrum Safuan, Western Australian Museum

Toevoegen: Aangebingsminiaturen met Dirk II en Hildegard in Evangelarium van Egmond, ca 975. Collectie en foto: Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 76 F 1, f 214v-215r.

Hoofdstuk 2

Collectie- en wetenschappelijke functie

2.1 COLLECTIEBEHEER EN ZICHTBAARHEID ————— 58

2.2 KENNISOVERDRACHT EN ONDERZOEK ————— 67

2.1 COLLECTIEBEHEER EN ZICHTBAARHEID

Het RMO beheert een rijkscollectie, een safe haven-collectie (tijdelijk beheer), en een educatieve verzameling (eigendom stichting RMO). De rijkscollectie wordt beheerd volgens de regeling Beheer Rijkscollectie. Bij de safe haven-collectie gaat het om voorwerpen die gevaar lopen, in beslag genomen zijn, of waarbij de eigenaarsrechten onduidelijk zijn. De registratie van de rijkscollectie en de safe haven-collectie, waaronder de juridische status, standplaats en fysieke staat, is op orde. De educatieve collectie is niet geregistreerd en is een hands-on collectie.

Omdat enkele kwetsbare deelverzamelingen, zoals papyri en beeldmateriaal, in niet-geklimatiseerde depots zijn ondergebracht, is begonnen met de herinrichting van het organisch depot. In 2024 wordt dit afgerond. Er zijn geen abnormale afwijkingen geconstateerd in het binnenklimaat. Het RMO beweegt mee met de seizoenen conform het RVE-protocol 'Klimaatverklaring voor erfgoedorganisatie'. In het najaar is de klimaatinstallatie van het metaal- en glasdepot vernieuwd. Hierdoor kan de temperatuur en luchtvochtigheid nog beter gereguleerd worden, met het oog op energiebesparing. De veiligheidsmaatregelen zijn gecertificeerd en de beveiliging is up-to-date.

In het depot Raamsteeg zijn ruimtes ingericht voor het restaureren en behandelen van papyri en voor registratieprojecten, ook op het gebied van bibliotheekaanwinsten.

De verouderde procedure 'standplaats en verplaatsing' is vernieuwd. Tijdens alle collectiebewegingen wordt naast de fysieke staat tevens de standplaats gecontroleerd. Daarnaast hebben de directeur en het hoofd collecties en onderzoek een standplaatscontrole uitgevoerd op honderd vermissingsgevoelige voorwerpen. Hierbij zijn geen afwijkingen geconstateerd. De procedure 'verwerven' is opgesteld en biedt een houvast voor de verwerving en registratie van objecten, replica's, rekwisieten, maquettes, digitale voorwerpen, educatief materiaal, publicaties, archiefmateriaal en beeld dragers. De procedures rond collectiebeheer zijn geëvalueerd. De procedure 'uitgaande bruiklenen' is hierna op enkele punten geactualiseerd.

Restauratie en conservering

De werkzaamheden van de vier restauratoren zijn breder dan alleen conserveren en restaureren van voorwerpen. Zij nummeren nieuwe aanwinsten (o.a. Doggerland) en controleren de conditie van objectgroepen (faraonisch textiel). Ze houden zich bezig met montage van voorwerpen en werken mee aan de opbouw en afbouw van binnen- en buitenlandse tentoonstellingen. Ook monitoren zij het klimaat door loggers uit te lezen. Ze halen en brengen met regelmaat uitgeleende voorwerpen naar musea, wonen congressen bij en reizen soms door het land voor conditiechecks van langdurige bruiklenen. Tussendoor werden enkele bibliotheekboeken gerestaureerd, dierenmummies beter opgeborgen en kauwgom in en op de tempel verwijderd. Dan gaven de restauratoren ook nog rondleidingen aan collega's (van IJsland tot Malta) en lichtten aan fonds-op-naamhouders toe hoe welkom hun donaties zijn. Op het gebied van conservering en restauratie had, naast het project Onder ons, een groot bruikleen aan het Moesgaard Museum in Aarhus prioriteit alsook de restauratie van zes mummieportretten voor de expositie Oog in oog in het Allard Pierson. Intern heeft de behandeling van voorwerpen die gebruikt worden in komende exposities voorrang. Voor de restauratie van metalen objecten wordt een freelancer ingehuurd.

Het aantal records in de collectiezoeker, de database op de website, bedraagt ruim 144.000 records. Er is vooral aandacht besteed aan het verbeteren van objectnamen, titels en beschrijvingen. Op de website worden uitsluitend records met een of meerdere foto's geplaatst. Het betreft 84% van het totaal, exclusief opgravingsmateriaal.

Alle aanwinsten zijn in TMS opgenomen. Er was aandacht voor het splitsen van bulkrecords, waaronder muurschilderingen uit Romeinse villa's in Limburg en een gering deel van het opgravingsmateriaal uit Valkenburg. Dit gaat over aanzienlijke aantallen. Een voorbeeld; bij de inventarisatie van het materiaal uit Valkenburg (ZH) is de inhoud van 33 van de 650 opgravingsdozen gesplitst, geregistreerd en gefotografeerd. Dit leverde 5.005 nieuwe objectrecords op. Hier tekent zich de achterstand op het gebied van bulkregistratie uit oude Nederlandse opgravingen.

De gegevens in de TMS-module 'Personen en Instellingen' werden opgeschoond en aan de aanwinsten tussen 1863 en 1932 (39.643 records) zijn verwervingsgegevens gekoppeld.

Registratie van objecten	2020	2021	2022	2023
Basisregistratie	100%	100%	100%	100%
Objectrecords	219.727	221.528	231.501	242.327
Objecten (ex. opgravingsmateriaal)	134.443	136.706	146.671	154.779
Database TMS-records met foto's	107.541	111.326	111.326	131.690
Foto's in TMS	211.102	215.035	232.232	263.326
Record met foto via website	107.075	110.087	135.710	144.522
% records met foto op site (doel 80%)	79,6%	80,5%	92,5%	93,3%

Onderverdeling objecten	2020	2021	2022	2023
Egypte	25.109	25.185	25.233	25.288
Nabije Oosten	19.494	19.609	20.906	20.954
Klassieke wereld	14.998	14.986	14.989	15.096
Oud-Europa	8.940	9.210	9.212	9.315
Nederland prehistorie	10.353	11.139	11.649	13.130
Nederland Romeinen	16.795	17.256	24.247	29.449
Nederland middeleeuwen	23.716	24.237	24.784	25.616
Opgravingsmateriaal	85.284	84.822	84.830	87.548
Receptie van de oudheid	1.821	1.832	1.958	2.282
Gesneden stenen	4.419	4.419	4.860	4.816
Boeken voor 1850	2.423	2.423	2.423	2.423
Glasnegatieven	6.375	6.410	6.410	6.410

Dagelijks worden foto's aan het archief toegevoegd om gebeurtenissen en activiteiten te illustreren en collectie-gerelateerd onderzoek vast te leggen. Sinds het begin van de digitale fotografie zijn circa 190.000 digitale foto's aan de database TMS toegevoegd. Daarnaast zijn Nehalennia altaren, mummiekisten in 3D en enkele vorstengraven in 3D opgenomen. De modellen zijn zichtbaar op de website en kunnen zonder voorwaarden via Sketchfab.com worden gedownload.

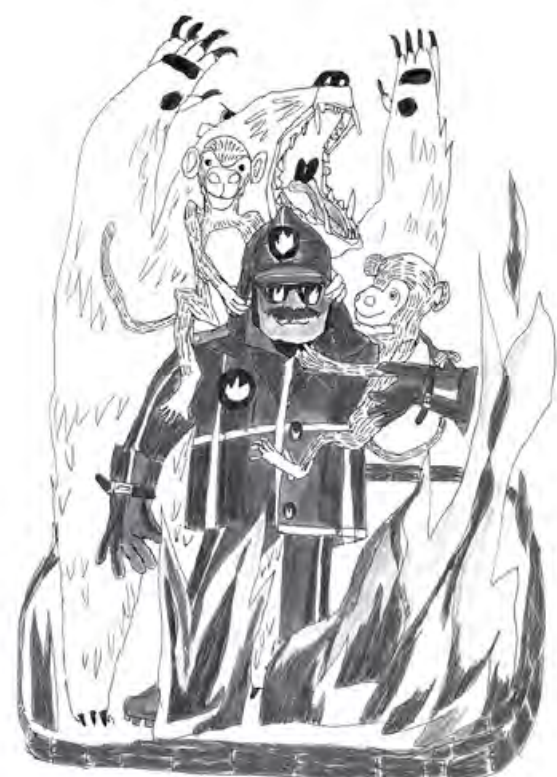
Het RMO beheert 170.000 analoge beeld dragers, waaronder dia's, afdrukken, negatieven en filmopnames, waarop landschappen, vindplaatsen, personen, gebeurtenissen en onderzoeksresultaten te zien zijn. Op basis van een waarderingssysteem zijn deze foto's gewaardeerd om te bepalen wat als collectie of archief geregistreerd moet. De criteria waren onderzoekswaarde, historische waarde, museumgeschiedenis en objectfotografie. Ultimo 2023 zijn 70.000 beeld dragers gedigitaliseerd, waarvan 25.000 in 2023. Het doel is in 2025 75% van de analoge beeld dragers digitaal toegankelijk te maken.

Bibliotheekboeken	2020	2021	2022	2023
Aantal	29.736	30.583	31.712	32.971

In 2022 kondigde cameeënverzamelaar Derek Content zijn eerste schenking aan van circa 15.000 boeken, documentatie en afdrucken. Na ordening en taxatie werd na de zomer begonnen met de eerste opname van de boeken in de catalogus. Uit de nalatenschap van Paul Gysbrechts, liefhebber van het Oude Egypte, ontving het museum een deel van zijn boekencollectie. Er werden 1.259 titels door vrijwilligers ingevoerd in de Worldcat-catalogus. Ongeveer 600 titels waren afkomstig van de heer Content. Het zeventig pagina's tellende voorwoord in de veilingcatalogus van de bibliotheek van Reuvens is van het Latijn naar het Nederlands vertaald door een vrijwilliger. Het is een bron van informatie over het leven van de eerste directeur.

Digitalisering archief	Doel 2024	Realisatie 2023
Metamorfoze I (archief 1818-1923)	100% op internet	Gerealiseerd, doorzoekbaar
Metamorfoze II (archief 1924-1977)	100% op internet	Gerealiseerd, nog niet doorzoekbaar
Metamorfoze III (tijdschrift OMRO)	100% op internet	Gerealiseerd

© Karst Janneke Rogaar

Er is een nieuwe archiefwebsite gerealiseerd. Het archief is een rijke bron van informatie over de museale geschiedenis, zoals de verwerving van objecten en gedane opgravingen. Om deze informatie openbaar aan te bieden, is in 2012 begonnen met het digitaliseren van het brievenarchief. De periode 1818 tot en met 1923 is door vrijwilligers van metadata voorzien, waardoor het doorzoekbaar is op naam, instelling, plaatsnaam en inhoud. Voor het doorzoekbaar maken zijn deze vrijwilligers van onschatbare waarde.

Behalve het brievenarchief zijn andere archieven digitaal in te zien, zoals het dat van Caspar Reuvens, de eerste directeur. Ook de boeken van een latere directeur, Willem Pleyte, met aantekeningen, illustraties en foto's van archeologische vondsten, zijn raadpleegbaar. Dat geldt evenzeer voor de correspondentie van verzamelaar Jean Emile Humbert (1771-1839). Vanaf de zomer bezochten 5.300 unieke gebruikers de website. De analoge toevoegingen aan het archief waren de Byblos-tekeningen van Karst-Janke Rogaar, de originele tekeningen van Bob Brobbel voor het welbekende boek *Verleden Land* en delen van de archieven van H. Brunsting en de heer De Knecht.

Bruikleenverkeer	Doel	2020	2021	2022	2023
Kortlopende bruiklenen		6	29	43	18
Objecten	400	159	716	1.054	646
Langdurige bruiklenen		59	60	64	58
Objecten	1.700	1.303	1.344	1.613	1.445
Inkomende bruiklenen		39	74	26	51
Objecten	geen	256	508	540	607

Aanwinsten	2020	2021	2022	2023
Objecten	192	876	3.091	1.639
Opgravingsmateriaal	21 dozen	75 dozen	n.v.t.	n.v.t.

Vier procent van de collectie, maar negentig procent van de topstukken, is te zien in de vaste opstelling. In alle tentoonstellingen worden depotvoorwerpen en objecten uit de vaste opstelling opgenomen. Bij winterexposities is het museum doorgaans afhankelijk van buitenlandse bruiklenen als om hogere bezoekersaantallen

te genereren. Dat was voor het eerst in een decennium niet het geval bij de expositie over het jaar 1000, die grotendeels op Nederlandse bruiklenen leunde. Gemiddeld genomen is het bruikleenverkeer op het niveau van voor de pandemie. Voor details over het bruikleenverkeer zie bijlage III, IV en V.

PAN

In de afgelopen jaren zijn 100.000 archeologische vondsten in particulier bezit na melding openbaar gemaakt op de website van Portable Antiquities of the Netherlands (PAN). Het doel van PAN is oudheidkundige vondsten in privé-bezit, vooral vondsten gevonden met behulp van een metaaldetector, te documenteren en online te publiceren, en zo de informatie over de vondsten beschikbaar te maken voor wetenschap, erfgoedonderzoek, musea en geïnteresseerden. Begin 2022 werd een overeenkomst gesloten tussen de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE), de Stichting ArcheoHotspots, waar PAN onder valt, en het RMO. Deze overeenkomst beoogt PAN te verduurzamen met meerjarige subsidiëring vanuit het Ministerie van OCW. Met het besluit tot langjarig financieren van de ArcheoHotspot-activiteiten en het PAN-programma voelt de stichting zich gesterkt in haar streven archeologisch erfgoed van en voor iedereen te laten zijn. Voor het RMO zal de samenwerking leiden tot kennisuitwisseling tussen PAN-medewerkers en de RMO-conservatoren. Als eerste initiatief hebben PAN, ArcheoHotspots, de Faculteit Archeologie en het RMO de eerste Nationale Vondstendag georganiseerd.

Op het gebied van aanwinsten was het een rustig jaar, al lijkt het aantal hoog. Kleine voorwerpen en 1350 scherven uit Limesgebieden (Vechten en Alphen), gekocht uit twee privécollecties, maken ruim 80% van de aanwinsten uit. Opvallend is de hoeveelheid geschonken voorwerpen, die gerelateerd zijn aan de receptiegeschiedenis van de oudheid.

Een voorbeeld daarvan is de verzameling Gysbrechts met 142 boeken, muziekdragers en replica's, uitsluitend gerelateerd aan het oude Egypte. In de nalatenschap van de schenker is opgenomen dat de replica's (gipsafgietsels) gebruikt mogen worden voor onderwijs aan blinden- en slechtzienden. Het RMO handelt uiteraard dienovereenkomstig.

Afdeling	Omschrijving	Schenking (tenzij anders vermeld)	Aantal
Egypte			
F 2023/12.1	Hoofdje 18de dynastie	Echtpaar Tabak-Tadema	1
Klassiek			
G 2023/12.1-51	Collectie uit Tunesië	R. Dooijes	51
Nabije Oosten			
B 2023/1.1-3	Aardewerk kruiken	A. Maljers	3
B 2023/5.1-18	Aardewerk scherven en een figurine	P. Bijl	18
B 2023/7.1-5	Twee kannen, twee balsamaria en een sprinkler	D. Smit	5
B 2023/9.1-19	Collectie uit Irak, Turkije en Jordanië	M. Keizers	19
Oud Europa			
R 2023/8.1-5	Vuurstenen en fragmenten	Echtpaar Van der Pols	5
S 2023/10.1	Bronzen kam	J.P. de Wal	1
Nederland prehistorie			
h 2023/2.1	Fragment van een gewebijl	Echtpaar Parlevliet	1
h 2023/3.1	Fragment van een Breitkeil of Spitzhaue	P F.M. Graafmans	1
h 2023/8.1	Stenen Fels-Ovalbeil	B. Raijmakers	1
l en U2023/8.1	Vuurstenen en fragmenten	Echtpaar Van der Pols	5
Nederland in romeinse tijd			
e 2023/8.1	Phalera (verzilverd bronzen paardentuig)	B. Westenbroek	1
f 2023/8.1-990	Romeinse vondsten uit Vechten	Aankoop T. Buijtendorp	990
h 2023/10.1-xxx	Metaal uit Alphen a/d Rijn	Aankoop J.H.C.M. Maksymiak	360
Nederland middeleeuwen			
g 2023/4.1a-b	Kruishangers	L. Schreurs	2
Receptie oudheid			
req.212	Veen met visresten	S. van der Vaart-Verschoof	1
req.213	Cederhout	Ministry of Culture Lebanon	1
req.217	3D-print van B1977/4.1 (buste Palmyra)	L. Petit	1
req.218	Replica van F1938/7.20	Vervaardigd bij Naturalis Biodiversity Center	1
req.221 t/m 225	Replica's Egyptische beelden	Aankoop Ars Mundi	5
req.226	Cape Sun Ra	Aankoop V. Martina	1
Z 2023/2.1	Fotoalbum Artéfacts de la Grèce et Egypte	Aankoop via Catawiki	1
Z 2023/5.1	Borstbeeld Sater	Echtpaar Tabak-Tadema	1
Z 2023/5.2	Gipsafgietsel worstelaarsgroep uit Uffizi	F.L. de Bres	1
Z 2023/8.1	LP Rosetta stone - Rock pictures	G. Waals	1
Z 2023/8.2	CD Sebastian Whittaker & The creators	S. van Roode	1
Z 2023/9.58-199	Stripboeken, video's, muziekdragers en afgietsels	P. Gysbrechts	142
Z 2023/10.1-4	Fotowerken S. Sallam	Aankoop S. Sallam	4
Z 2023/11.1-12	Replica's in klei van Egyptische beelden	A.A. Joosse	12
Z 2023/12.1	Replica stoel uit graf van Toetanchamon	V. Teunen	1
Gesneden stenen			
GS 2023/1.1	Negentiende-eeuwse schelpcamee	B.G.J. Elias	1

Collectie Fort Vechten

In het afgelopen decennium zijn een aantal privéverzamelingen verworven met duizenden romeinse objecten, afkomstig uit een van de belangrijkste forten aan de limes in Vechten. De verzamelingen bevatten juweeltjes, zoals een terra sigillata-scherf met de stempel: OFLVCCEL. Dit staat voor officinae Luccei, oftewel werkplaats van Lucceius. In de collecties zijn meerdere scherven met dezelfde stempel aanwezig. Zo'n stempel geeft, naast de naam van de maker, informatie over de handel en distributie van dit aardewerk. De werkplaats van Lucceius lag waarschijnlijk in het Franse La Graufesenque, een productieplaats van terra sigillata aardewerk.

Vanuit deze plek werden in de eerste en tweede eeuw n.Chr. grote hoeveelheden aardewerk geëxporteerd naar andere delen van het romeinse rijk.

Een andere interessante vondst is een zilveren denarius uit 55 n.Chr., de periode van de republiek. De afbeelding is wat weggesleten, maar op de voorzijde is de godin Cybele afgebeeld, bekend als Magna Mater, de moedergodin en godin van de vruchtbaarheid. Op de achterzijde staat een kameel en het silhouet van een knielend persoon. Mogelijk is dit een herdenkingsmunt ter ere van de overgave van Aristobulus, een joodse hogepriester. Dit is geen ondenkbare theorie, aangezien de knielende persoon een olijftak vasthoudt die symbool staat voor vrede.

Uitgelicht: collectie Fort Vechten

Behandeling van perkament

Het RMO bezit Koptische perkamentvellen uit de vierde t/m tiende eeuw n.Chr. De perkamentvellen bevatten veel oude reparaties. Alle 153 vellen zijn omgepakt en een groot aantal behandeld. De meeste vellen werden bewaard tussen glasplaten en enkele waren vastgezet in kartonnen mappen. Losse fragmenten waren opgeborgen in oude sigarendoosjes en envelopjes. Dit is niet bevorderlijk voor de conditie. Perkament reageert sterk op veranderingen in de luchtvochtigheid en wil zich kunnen aanpassen. Tussen de glasplaten werd het perkament plat gedrukt en kreeg het geen bewegingsruimte. Voor de berging is gekozen voor Melinex-hoezen, vastgezet in zuurvrije kartonnen mappen. Hierdoor kan het perkament vrij bewegen en zijn de objecten veilig te hanteren. Daardoor zijn de vellen, veelal aan beide zijden beschreven, toegankelijk voor onderzoekers. Veel van

de objecten bevatten eerdere reparaties met papier végétal, een transparant papier dat in de negentiende eeuw gebruikt werd om objecten te verstevigen. Inmiddels is dit papier broos geworden en sterk verkleurd. Hierdoor verloren de reparaties hun functie en ontstond risico op verdere schade. Bovendien verstoorden ze de leesbaarheid van de tekst. Het ompakken van de objecten maakte het mogelijk behandelingen uit te voeren. Hierbij zijn de oude reparaties verwijderd en de vellen verstevigd. Een enkel blad is intensiever behandeld. Deze objecten waren zo sterk vervormd dat de tekst vrijwel geheel onleesbaar was geworden. In dit geval is het perkament in stappen licht bevochtigd en voorzichtig uitgevouwen. Vervolgens is het object meerdere dagen onder bezwaar gelegd zodat het kon wennen aan de 'nieuwe' vlakke vorm. Ook deze teksten kunnen nu worden bestudeerd.

In ere hersteld

In 2016 rezen bij een Italiaanse egyptoloog twijfels over de echtheid en het materiaal van het grafbeeldje (oesjabti) van farao Necho II. Het beeldje is gemaakt van geglazuurd aardewerk (faience), zoals gebruikelijk in de zevende eeuw v.Chr., de tijd waarin Necho II leefde. Deze koning regeerde in een tijd van politieke stabiliteit, nadat de voorafgaande periode politieke versplintering en oorlog had gekend tussen de Egyptische, Koesjitische en Assyrische rijken. Afbeeldingen van Necho II zijn zeldzaam. Dit grafbeeldje werd in 1988 gekocht via de kunsthandel. Dertig jaar na de aankoop waren er twijfels over de authenticiteit: als het van oud-Egyptisch faience was gemaakt, dan leek het beeldje

te licht voor zijn grootte en zou het materiaal wellicht modern gips zijn. In 2018 was de oesjabti te zien in een tentoonstelling over vervalsingen in Hildesheim. Om duidelijkheid te krijgen is het object onder de loep genomen door Hanco Zwaan van het Nederlands Edelsteen Laboratorium van Naturalis. Daarvoor gebruikte hij XRF (op basis van röntgenstraling) en raman-spectroscopie, een niet-destructieve, chemische analysetechniek, gebaseerd op de interactie van licht met de chemische bindingen in een materiaal. Het onderzoek liet zien dat het beeldje onmiskenbaar gemaakt is van faience, met het mineraal kwarts als hoofdbestanddeel. Met deze uitkomst is de echtheid van het beeldje van farao Necho II in ere hersteld.

Pyxis = potje

Via het Londense veilinghuis Bonhams werd een zeldzaam romeins potje aangekocht. In zo'n pyxis werd inkt, cosmetica, parfum of geneeskrachtige olie bewaard. De versiering maakt het potje bijzonder: hoe het ruitjespatroon precies is gemaakt, is het geheim van de smid en glasblazer. Er zijn slechts vijftien potjes gevonden, verspreid over het voormalige Romeinse rijk. Ze zijn vermoedelijk tussen 150 en 200 n.Chr. in het Duitse Rijnland gemaakt. De vier zijden zijn met

gekleurd email versierd in een soort schaakbordpatroon. In deze periode komt het email-cloisonné tot ontwikkeling, waarbij glaspasta wordt aangebracht in vlakken met metalen randen. Het RMO bezit meerdere objecten met een vergelijkbare versiering, die in de vitrine te zien waren. Het potje is aangekocht tijdens een veiling van een deel van de verzameling van Nico Bijnsdorp. De vroegste verwijzing stamt uit de jaren 1960, toen de pyxis deel uitmaakte van de collectie L. Grenacs.

Uitgelicht: Pyxis = potje

2.2 KENNISOVERDRACHT EN ONDERZOEK

In de ruim 200 jaar dat het RMO bestaat, is de overdracht van kennis een rode draad. Het museum kent een rijke historie van onderzoek en heeft een sterke band met het academische veld in binnen- en buitenland. Alle conservatoren en het hoofd collecties en onderzoek zijn gepromoveerd. Zij publiceren en geven lezingen, colleges en workshops. Er wordt technisch onderzoek verricht (RTI-, XRF- en UV-onderzoek). In de beleidsperiode 2021-2024 onderzoekt het RMO voorwerpen en deelcollecties, die een verhaal vertellen over historische processen, interregionale ontwikkelingen en herkomst. Er is gekozen voor twintig onderzoekslijnen, beschreven in het collectieplan De kracht van het voorwerp.

Onderzoekslijn	Invalshoek	Output 2023
Nederland prehistorie		
Doggerland	Betekenis geven aan deze collectie door onderzoek, verwerving en presentatie.	Tentoonstelling in Castricum en Ecomare (Texel). Artikel in Nature. YouTube: video De Nieuwe wereld. Partner in NWO-project Resurfacing Doggerland. Partner in LegaSea-project Naturalis. Collectie Meuldijk geïnventariseerd. Schenkingen van fragment <i>Breitkeil</i> en een gewei van elandbot. Publicatie kunstvoorwerpen uit het laatpaleolithicum en mesolithicum. Workshop Displaying Doggerland in British Museum. Onderzoek versierde kokerbeitel mesolithicum. Consolidatie (impregneren) van geweibijl.
Neolithicum en Neolithisatie	Onderzoek naar gebruikssporen, fysisch antropologisch- en isotopen-onderzoek geeft duiding aan niet ontsloten neolithische vondst-complexen.	Publicatie congres Hannover. Co-publicatie over walvisjacht en mogelijk neolithisch aandeel. Faciliteren onderzoek vindplaats Hekelingen. Participeren vindplaats Bergschenhoek. Organisatie van 33ste Steentijdtag. Presentatie en artikel voor congres in Kopenhagen. Deelname en presentatie LBK Homes-congres in Parijs. Lezing Reuvensdagen Nieuws uit de natte steentijd. Expertise leveren voor opgraving Archol bij Angeren. Collecties Horbach en Schokker geïnventariseerd. Onderzoek <i>Scheibenkeule</i> uit Stein.
Grafheuvels en migratie	Analyse van vondsten levert informatie over de introductie van het paard, onze taal en migratiepatronen.	Grafheuvelonderzoek en selectie m.b.t. bronstijdtentoonstelling.
Ommerschans en de Bronstijd	Onderzoek naar o.a. het zwaard van Ommerschans.	Participatie loodisotopen RCE-project. Faciliteren onderzoek naar bronstijd speerpunten (Gentile). Lezing netwerkdag Zuid-Holland (Van Talheim tot Tollense).
Nederland Romeinse tijd		
Limescollectie	De collectie Elberse en het vondst-materiaal van Valkenburg (ZH) ontsluiten.	Werk aan collecties Elberse, Van Putten en Wttewaall afgesloten. Gegevens gebruikt voor de tentoonstelling over Fort Vechten. Deel van het materiaal is nu voor het eerst gepubliceerd. Partner in het NWO-programma Romeinen aan de Rijnmond.
	Onderzoek bronsdepots en terra sigillata geeft informatie over productie, gebruik en herkomst.	Meerdere restauraties aan metalen objecten en terra sigillata uit bovengenoemde collecties. Inventarisatie bronsdepot Doorwerth afgesloten.
	Houten schrijfplankjes analyseren.	RTI-bestanden geordend en klaar voor verzending naar Engeland. Cooperation agreement opgesteld met de Engelse partners.
	Leer en hout onderzoeken en ontsluiten.	Begin gemaakt met de koppeling van de leervondsten uit Vechten en de documentatie uit het archief van Carol van Driel-Murray. Leer uit Valkenburg door afdeling restauratie bekeken.
De Romeinse villawereld	Opgravingen van twintig villa's in Limburg uitwerken en publiceren.	Teksten PALMA-publicatie vrijwel afgerond. Meerdere lezingen. Vorbereiding tentoonstelling 2024 i.s.m. Romeins Museum de Thermen en Limburgs Museum.

Nederland middeleeuwen		
Strikt persoonlijk	(Kleur)onderzoek naar handschoenen, wanten, tassen en etuis en hun betekenissen.	Publicatie van wanten, riemtas en schrijfetui (en andere persoonlijke accessoires) uit de Noordzuidlijn Amsterdam.
	Ontsluiting kledingaccessoires en sieraden.	Sessie over insignes en kralen op congres Leeds.
Dorestad	Actueel onderzoek publiceren.	Vorbereiding congres en publicatie Dorestad (publicatie 2025). Congreslezing met publicatie over Dorestad als riviergerichte nederzetting.
Het jaar 1000	Een inventarisatie en synthese van 10de- en 11de-eeuwse vondsten, structuren en objecten.	Opleveren tentoonstelling, publicatie en vele lezingen.
Klassieke wereld		
CANCONNECT	Leidse vazen in context met andere Canino-verzamelingen.	Onderzoek voor symposium in 2025 over vaascollecties. Deel vazen gefotografeerd voor onderzoek en publicatie.
BANAPS	De gevolgen van culturele interactie in de baai van Napels.	Onderzoek ter voorbereiding voor tentoonstelling Paestum.
HUMBORG	Collecties Humbert en Borgia: Noord-Afrikaanse archeologie.	Onderzoek ter voorbereiding van symposium in 2025 over 19de-eeuwse expedities naar het Middellandse Zeegebied.
Egypte en Nubië		
Sakkara	Onderzoek naar 19de-eeuwse opgravers, de beeldvorming over Sakkara, het gebruik van kleur, textiel en hout, en naar de relatie tussen de graven van Maya en Horemheb.	Opgraving met Museo Egizio. Oral History Project opgeleverd. Amarna Research Foundation grant voor epigrafische studie.
Stele-onderzoek	Multispectraal onderzoek naar kleurresten op stenen voorwerpen met TU Delft.	Literatuuronderzoek en archiefstudie herkomstonderzoek.
Shokan	Onderzoek en ontsluiting vondsten uit opgraving Shokan (1962-1964).	Materiaalonderzoek i.s.m. Rijksuniversiteit Groningen met als eindproduct een PALMA-publicatie.
Mummies en mummiekisten	Onderzoek naar het gebruik en de perceptie van mummies.	Onderzoek naar lichamelijke resten die tijdelijk in safe haven zijn.
	Identificeren van ateliers voor analyse economie en organisatie van mummiekistenindustrie.	Onderzoek naar de tekstuele decoratie van gele mummiekisten, gepresenteerd in het Museo Egizio, Turijn.
Herkomstonderzoek	Herkomstgeschiedenis collectie, m.b.t. de wettelijke en ethische kanten van het verzamelen.	Doorlopend onderzoek. Bijdrages aan meetings over museale verzamelpraktijken en de <i>safe haven</i> -constructie.
Oude Nabije Oosten		
Invloeden uit de periferie	Onderzoek naar de collectie uit het Iraanse bergmassief in relatie tot gebruikers en vervaardigers.	Webexpositie en onderzoek naar herkomst Luristan schild.
Vervalsingen	Onderzoek m.b.v. XRF-analyse, productie- en gebruikssporen, stijkenmerken en dateringen.	Geen werkzaamheden (verlof).
Byblos	Tentoonstelling en onderzoek gericht op stratigrafisch onderzoek, reconstructies en materiële cultuur.	Wetenschappelijke publicatie in 2024. Tentoonstelling in maart afgesloten.
Tell Damiyah	De bewoningsgeschiedenis van de Jordaanvallei	Laatste artikelen afmaken voor het PALMA-deel met Zeidan Kafafi (Yarmouk Universiteit, Irbid, Jordanië), publicatie 2024. Vorbereidingen overname vondsten van Universiteit Leiden. Met het Jordan Museum (Amman) spreken over een gezamenlijke tentoonstelling over religieuze bouwwerken uit de Brons- en IJzertijd in de Jordaanvallei.

Wetenschappelijk werk

Conservator Amkreutz rondde het manuscript over het zwaard van Ommerschans af. De aandacht voor Doggerland zette door, met tentoonstellingen in Castricum en op Texel en met veel lezingen. Belangrijk was de bijdrage aan een publicatie in Nature met daarin baanbrekend genetisch onderzoek naar de vroegste moderne mensen in Europa. Het onderzoek toonde op basis van het Nederlands materiaal aan dat de oudste inwoners hier een donkere huidskleur en lichte ogen hadden. Dit deed in de pers redelijk wat stof opwaaien, en brak een lans voor het feit dat hier nooit een blanke oerpopulatie is geweest. De vertaling van het publiksboek Doggerland. Lost World under the North Sea, ontving The Book of the Year Award van het tijdschrift Current Archaeology. Verder onderzoek betrof een overzicht van laatpaleolithische en mesolithische kunstuitingen in Nederland en Doggerland, onderzoek naar het neolithisatieproces en een lezing in Denemarken over monumenten en het zuidelijke neolithicum. Voor de Faculteit der Archeologie werden in het kader van de aanstelling als buitengewoon hoogleraar college gegeven en studenten begeleid. Verder liepen de werkzaamheden voor de bronstijdtentoonstelling door.

Jasper de Bruin (conservator Nederland in de Romeinse tijd) werkte als editor aan de PALMA-publicatie over Romeinse villa's in Limburg, en schreef zelf bijdragen, waaronder een artikel over de Romeinse grafcultuur in Limburg. Met dank aan het Mondriaan Fonds is het gelukt om het leeuwendeel van documentatie van oude Leidse villa-opgravingen gereed te maken voor publicatie, ook ter voorbereiding op een tentoonstelling. Voor het onderzoek naar schrijfplankjes is een overeenkomst opgesteld met de universiteiten van Nottingham en Oxford. Hierdoor kunnen met zeventig digitale RTI-bestanden even zoveel schrijfplankjes worden ontcijferd. In dit kader is een artikel geschreven over schrijfgerei en Latijnse geletterdheid in Nederland in de Romeinse tijd.

De conservator richtte zich op de functie en strategische achtergrond van het legioenkamp bij Valkenburg (ZH). Naast dit onderzoek was hij betrokken bij het NWO-project Constructing the Limes en de uitwerking van het heiligdom van Herwen-Hemeling.

Bij Annemarieke Willemsen (conservator Nederland Middeleeuwen) en assistent conservator Raphaël Rijntjes stonden de voorbereidingen, die leidden tot de opening van Het jaar 1000 centraal. Voorafgaand aan en volgend op de opening stond het werk in het teken van publieksoverdracht met media-optredens en lezingen.

Als gevolg van de aankoop in 2022 van de collectie cameeën gaf Ruurd Halbertsma (conservator klassieke wereld) hierover acht lezingen. Hij gaf de collegereeks 'Materiële cultuur van de klassieke wereld' aan studenten Grieks en Latijn, inclusief een excursie naar Campanië. In het nabijgelegen Paestum was contact met de museale partners voor Paestum; Stad van godinnen (2024). Deze voorbereidingen leidden tot het verkrijgen van bijzondere bruiklenen.

David Kertai (conservator oude Nabije Oosten) maakte de bescheiden tentoonstelling Het werk van de Assyrioloog, en schreef een concept voor de herinrichting van de vaste opstelling. Dat leidt eind 2024 tot de eerste vernieuwing van een deel van de vaste opstelling. Hij rondde de registratie af van de collecties baron Thoe Schwartzberg en Hohenlansberg, Keizers, Laken, Maljers en Bijl. Hij werkte mee aan een PALMA-publicatie over de Jebel Aruda opgraving in Syrië. Voor externe initiatieven zijn delen van de Leidse rol- en stempelzegel collecties gedocumenteerd.

Het jaar van Daniel Soliman (conservator Egypte en Nubië) stond in het teken van Kemet (zie elders). Zijn collega Toon Sykora trad na de zomer in dienst. Zij evalueerden de huidige vaste opstelling, herschreven teksten en dachten na over toevoeging van interactieve en audiovisuele middelen.

De conservatoren continueerden de bestudering van stèles uit het Middenrijk en Nieuwe Rijk. Het herkomst- en verzamelonderzoek werd gecontinueerd. Er was, met derden, aandacht voor de bestudering van textiel, pre- en vroegdynastische voorwerpen en voorwerpen uit de laat-Meroïtische nederzetting van Shokan. Voor het Vatican Coffin Project werd een tweede publicatie voorbereid en werden de orthografie en paleografie van gele lijksteden onderzocht. Het veldwerk in Sakkara betrof de bestudering van het graf van Panehsy en vier kleinere grafkapellen. De resultaten van het veldonderzoek werden gepubliceerd. Tot slot was Daniel Soliman mede-organisator van het International Congress of Egyptologists, dat in Leiden werd gehouden.

Nieuwe conservator Egypte en Nubië

In april werd conservator Lara Weiss aangesteld als directeur van het Roemer-Pelizaeus-Museum (Hildesheim). Zij was ruim negen jaar in dienst van het RMO en trad in 2014 aan als opvolger van Christian Greco, die indertijd benoemd werd tot directeur van Museo Egizio (Turijn). Haar opvolger is Toon Sykora. Hij studeerde archeologie en egyptologie aan de KU Leuven. Na een lerarenopleiding werkte hij als museumgids en docent Egyptische hiërogliefen in het Koninklijk Museum voor Kunst & Geschiedenis in Brussel. De afgelopen twee jaar werkte hij in het Gallo-Romeins Museum in Tongeren. Hij verdedigde, net in dienst bij het RMO, aan de KU Leuven zijn proefschrift The tomb of Djehutihotep within the Middle Kingdom elite cemetery of Dayr al-Barsha. Digital epigraphic documentation, analysis and interpretation. Sinds 2014 neemt Sykora deel aan deze opgraving.

Uitgelicht: Nieuwe conservator Egypte en Nubië

Foto: Servaas Neijens

Opgraven in Sakkara

Conservatoren en medewerkers van het RMO, het Museo Egizio (Turijn) en de Universiteit Leiden vonden het graf van Panehsy, de 'rentmeester van de tempel van (de god) Amon'. Deze tombe dateert uit de tijd van farao Ramses II (ca. 1250 v.Chr.). Het team vond tevens vier kapelletjes van andere graven uit dezelfde periode, waaronder dat van Yoeyoe, de 'goudfoliemaker van de schatkamer van de farao'. Panehsy's graf bestaat uit een tempelgebouwtje op een rechthoekige binnenplaats met drie kapellen, een zuilenhof en een schacht naar de ondergrondse grafkamers. De muren zijn versierd met reliëfs, die tot anderhalve meter hoogte bewaard zijn gebleven. Deze laten voorstellingen zien van o.a. Panehsy en zijn vrouw Baia. De fraaiste afbeelding is zijn vrouw bij een offertafel.

De priester, een kale man met een luipaard-vel om zijn schouders, sprenkelt water ter ere van het overleden echtpaar. Zijn naam is Piay, 'de schrijver van de offertafel' en 'assistent van Panehsy'. Zijn naam en titel worden genoemd op een RMO-reliëf. Piay was destijds een veel voorkomende naam. Of het om dezelfde persoon gaat, is nog niet achterhaald. De kapel van YoeYoe was honderd jaar geleden al eens opgegraven, maar verdween weer onder het zand. Twee deurposten van deze kapel bevinden zich sinds 1927 in het Musée de Picardie in Amiens.

De ontdekkingen werden gedaan op een steenworp afstand van de piramide van Djoser, waar het RMO bijna vijftig jaar heeft gewerkt. Door de ophef over de expositie Kemet lijkt hier voorlopig een einde aan gekomen te zijn.

Archeologie is altijd publiek

"Sinds 2022 ben ik bijzonder hoogleraar Public Archaeology aan de Faculteit der Archeologie. Deze leerstoel is een brug tussen wetenschap en publiek én tussen het RMO en de Leidse universiteit. Deze banden zijn er altijd geweest: de vroegste collectie is een academische erfenis, en Caspar Reuvens was er hoogleraar, en na hem nog enkele directeuren, en er waren er tot 1971 bestuurlijke connecties. Een relatie moet je onderhouden en de universiteit is op veel vlakken een natuurlijke partner. Dat geldt zeker voor het vak Public Archaeology. De vraag is echter wat dat is. Het omvat een geschakeerd landschap aan invalshoeken en benaderingen waar velen iets anders in zien. Wat wij als museum doen is Public Archaeology, omdat wij archeologische kennis middels voorwerpen vertalen naar een gevarieerd publiek. Voor veldarcheologen en bij de overheden is het net wat anders. Het door Nederland geratificeerde Europese 'Verdrag van Malta', inzake de bescherming van archeologisch erfgoed, onderschrijft in artikel 9 het belang van publieksbereik om burgers bewust te maken van en te enthousiasmeren voor de rol en waarde van archeologie. Dat is feitelijk eenrichtingsverkeer van experts die 'zenden'. Meer recent is het Verdrag van Faro, dat de mens en de samenleving centraal stelt in de relatie tot erfgoed. De beleidsnota Erfgoed telt (2018) benadrukt deze verbindende factor. Daarbij gaat het minder om zenden en meer om participeren, met termen als burgerinitiatief, citizen science en co-creatie. Een voorbeeld vormt het project Wyldemerck, waarbij een Moluks barakkenkamp bij het Friese Balk groten-deels door oud-bewoners werd onderzocht. Ook aan het RMO gelieerde initiatieven zoals PAN en ArcheoHotspots bewegen zich aan de participerende kant van het spectrum en veel van het enthousiasme rondom 'Doggerland' had te maken met 'citizen scientists' die bijdroegen aan het onderzoek en de tentoonstelling.

Public Archaeology is een dynamisch speelveld waar ik mijn weg in zoek. Ik richt mij daarbij op de rol van archeologie voor de samenleving. Wat vertellen vondsten over wie wij zijn, hoe verbinden mensen en hun identiteit a an, wie voelt zich eigenaar en hoe kan archeologie een perspectief of reflectie bieden op onze samenleving, onze omgeving en de toekomst? Archeologie en in mijn geval prehistorische archeologie kijkt namelijk als enige discipline zo diep terug in de tijd en levert informatie op over ons, als mens. Archeologie is dus linksom of rechtsom altijd publiek. Dat gegeven, en hoe wij ons als archeologen daartoe verhouden, is de kern waar ik in colleges en bij stages aandacht aan geef."

Deze bewerkte column van Luc Amkreutz verscheen eerder in het RMO-Magazine.

Lezingen

Lezingen ondersteunen de missie en dienen de samenwerking met academische instellingen. Het RMO biedt ruim baan aan academische partners, zodat het gebouw als wetenschappelijk centrum fungeert.

Lezingen	Doel	2020	2021	2022	2023
Medewerkers in RMO	40	20	32	51	55
Gast sprekers in RMO	40	59	69	138	93
Medewerkers buiten het RMO	40	32	53	82	48
Totaal	120	111	154	271	193

De vriendenvereniging RoMeO organiseerde maandelijks hybride lezingen met RMO-conservatoren, tenzij anders genoemd. De vereniging stelt zich ten doel geïnteresseerden in archeologie en het museum nader tot elkaar te brengen.

Het bestuur staat onder voorzitterschap van Frits Naerebout. RoMeO gaf tweemaal het RMO-Magazine en twaalf nieuwsbrieven uit. De vriendenvereniging ondersteunde mede de publicatie bij Het jaar 1000.

Datum	Spreker	Titel	Fysiek	Digitaal
10/01	L. de Jong (RU Groningen)	Dood en begraven in Byblos	33	497
14/02	R. Halbertsma	Cameeën	35	281
14/03	L. Petit	Tell Damiyah	42	381
11/04	L. Weiss	Nieuws van de opgraving in Sakkara	47	321
09/05	D. Soliman	Kemet	18	284
14/06	J. de Bruin	Romeins Vechten	37	478
12/09	L. Amkreutz	Het zwaard van Ommerschans	34	308
12/10	A. Willemsen	Het jaar 1000 breekt aan	106	619
14/11	Peter Vos (GDN-TNO)	Landschapsvorming rond het jaar 1000	70	602
Totaal			422	3771

Vriendenvereniging	2020	2021	2022	2023
Leden	1.444	1.618	1.750	1.891

Armring met vijf kleinere ringen, zilver, gevonden op het strand van Callantsoog, gemeente Schagen, diameter 7,1-8,1 cm, 900-950.

FOCUS Het jaar 1000: Viking-armring

Deze tiende-eeuwse zilveren armband is gevonden op het strand van Callantsoog. Het is niet echt een sieraad, meer een manier om zilver mee te nemen. Als de ring wordt opengedraaid, kunnen de kleinere ringetjes eraf gehaald of eraan gehangen worden. In deze periode werd betaald met 'gewichtsgeld': de prijzen waren in kleine hoeveelheden zilver. Men kon daar zowel munten als baartjes en sieraden voor gebruiken en die eventueel in stukjes knippen ('hakzilver'). Bij het (onder)handelen werden draagbare weegschaaltjes en loden gewichten gebruikt. Mogelijk is deze armband afkomstig van Texel en met grond uit het Schulpengat naar Callantsoog vervoerd. Op Texel zijn meer sporen uit de tiende en elfde eeuw aangetroffen. Armringen met daaraan kleinere ringetjes kennen we vooral uit de Vikingwereld van Scandinavië. In Noorwegen zijn ze gevonden met zowel gouden als zilveren ringetjes, die elk ongeveer hetzelfde wegen als een munt. Eigenlijk is deze armring dus een portemonnee met wisselgeld.

De topstukkenlezingen, ontwikkeld tijdens de coronaperiode, voorzien in een blijvende behoefte. Er keken gemiddeld 838 mensen naar de online lezingen (2022: 664).

Datum	Spreker	Onderwerp	Digitaal
12/02	A. Willemsen	Goudschat van Springendal	849
26/02	R. Rijntjes	Bronzen Hanzeschotel	869
12/03	R. Halbertsma	Cameeën uit de Content Collectie	801
19/03	D. Soliman	Scheppergod Chnoem	852
16/04	H. Krudop	Mummiekist van Peftjaoeneith	874
23/04	J. de Bruin	Minervabeeldje uit Friesland	676
08/10	D. Soliman	Sarcofaag van Wahibreëmachet	477
22/10	D. Kertai	Het Luristan schild	586
05/11	R. Halbertsma	Het kurkmodel van de Neptunustempel	1.105
19/11	R. Dooijes	De sarcofaag van Simpelveld	963
03/12	J. de Bruin	Romeinse graven in Heerlen	1.164
Totaal			9.216

De tweede editie van de Week van het oude schrift (14/09 – 21/09) werd georganiseerd door het RMO en het NINO. In deze week werden lezingen gegeven waarin de schrifttraditie uit het Middellandse Zeegebied en het oude Nabije Oosten centraal stonden. De lezingen voorzien evident in een behoefte bij het publiek.

Datum	Spreker	Van	Onderwerp	Deelnemers
14/09	D. Soliman	RMO	Schrifttekens en merktekens	157
15/09	W. Henkelman	EPHE Parijs	Spijkerschrift van Elamieten	162
18/09	M. Folmer	Universiteit Leiden	Van Aramees naar Hebreeuws	150
19/09	E. van der Vlist	KB, nationale bibliotheek	Latijn in de middeleeuwen	163
20/09	M. Poelwijk/W. Waal	Barlaeus Gymnasium/NINO	Lineair B	172
21/09	P. Bisschop	Universiteit Leiden	Het schrift in het oude India	85
Totaal				889

De online serie Leidse Stellingen, een samenwerking tussen de Leidse faculteit der Archeologie en het RMO herhaald, werd gecontinueerd

Datum	Spreker Universiteit Leiden	Onderwerp	Digitaal
18/04	R. Schats	Malaria had een grotere impact dan de pest in de Middeleeuwen	211
02/05	M. Berger	Niet alles in een museum hoeft echt te zijn	251
16/05	G. Dusseldorp	De oorsprong van het hokjesdenken ligt in onze Afrikaanse prehistorie	365
30/05	M. Driessen	oude irrigatietechnieken maken van de woestijn een groene oase	307
13/06	Q. Bourgeois	Grootschalige burgerparticipatie is de toekomst van archeologie	332
27/06	G. van der Randen (RMO)	Restaureren doen we voor de eeuwigheid	341
10/10	S. Schrader	De oplossing voor ongelijkheid ligt in het verleden	159
24/10	T. Kalayci	Onderzoek naar antieke steden geeft ideeën voor stedenbouw	224
07/11	L. Llorente Rodriguez	Modern milieubeheer kan niet zonder archeozoölogie	254
21/11	T. Sykora (RMO)	Erfgoed documenteren is erfgoed redden	229
05/12	J. Laffoon	Begrip van menselijke migraties vereist langetermijnperspectief (Engel	315
Totaal			2.988

Er werden zestien boekpresentaties georganiseerd, vrijwel altijd in samenwerking met een uitgeverij.

Boekpresentaties	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal	22	6	5	13	16

Datum	Spreker	Titel
27/01	W. Jurg	Het bijna moderne Oost-Romeinse Rijk
12/02	T. Epping	Noeja het Nijlpaard
16/02	A. van Hooff	Je hebt gewonnen, Galileeër
10/05	P. Hoftijzer/W. van Anrooij	Boeken uit de Bibliotheca Thysiana
11/05	C. Hoogendijk	Papyrologica Lugduno-Batava
25/05	J. Draycott	De dochter van Cleopatra
12/06	I. L. Pfeijffer	Alkibiades
21/07	F. Naerebout	Coping with Versnel
07/09	R. Halbertsma	Sluikwaar
21/09	D. Nijssen	Alle wegen leiden naar Babel
28/09	M. van den Berg	Ontrafeld
24/10	Diverse auteurs	Jebel Aruda
16/11	K. Nieuwenhuijsen	Moord ende doodslag
22/11	M. Mostert	1000 jaar geleden
30/11	J. Lendering	Oudheidkunde is een wetenschap
06/12	F. Meijer	Goede tijden, slechte tijden in de antieke wereld

Lezingen met traditie

De Leiden Lecture on Arabic Languages (07/02) viert sinds 2013, de ruim vierhonderdjarige traditie van de Leidse leerstoel Arabisch. Prof. Bilal Orfali (Amerikaanse Universiteit Beiroet) besprak het hoe en waarom van de rol van poëzie in de islamitische mystieke traditie.

In de zevende editie van de Egerialezing (07/03) vertelde Jens Kamlah (Universiteit Tübingen) over de opgraving bij Tell el-Burak, in het zuiden van Libanon. Een Libanees-Duits opgravingsteam ontdekte daar een 'paleis' met muurschilderingen uit de Midden-Bronstijd van Libanon, ca. 2000 tot 1500 v.Chr. De lezing werd georganiseerd in samenwerking met Jürgen Zangenberg, hoogleraar antiek jodendom en vroeg christendom aan de Universiteit Leiden.

Op dezelfde dag organiseerde Stichting Zenobia de achtste Zenobialezing. Kati Ihnat (Radboud Universiteit) sprak over de martelaren van Córdoba. Martelaren waren populair in het Spanje van de vroege middeleeuwen. Ihnat bekeek dit fenomeen in breder perspectief en onderzocht wat dit betekende voor de betrekkingen tussen christenen en moslims in middeleeuws Spanje.

De zestiende Byvancklezing (18/04) werd gegeven door Patrick M. Michel (Universiteit Lausanne). Zijn lezing ging over de digitale reconstructie van de Baalshamîn-tempel in Palmyra, die in 2015 door IS vernietigd werd. Met foto's, schetsen en notitieboeken uit het archief van archeoloog Paul Collart heeft hij een 3D-reconstructie, een virtual reality-ervaring en een open access-database gemaakt.

De Leidse Papyrologielezing (30/05) werd gegeven door Mark de Kreij (Radboud Universiteit). Hij vertelde over een set papyri uit The British Library waarop een verhaal staat over een reeks archivarissen uit de tweede eeuw n.Chr. en hun strijd tegen de elementen en tegen elkaar in de Egyptische woestijn. De lezing werd georganiseerd door de Leidse Papyrologie+ groep.

Bij de Veenhoflezing (01/12) was de naamgever Klaas Veenhof, oud-hoogleraar Assyriologie en nauw betrokken bij het NINO, er helaas niet bij. Hij overleed op 87-jarige leeftijd. Het RMO denkt met dankbaarheid aan hem terug. In deze editie gaf Daniel Schwermer (Universiteit Würzburg) een overzicht over Mesopotamische magie en ging in op een ritueel voor de bescherming van huizen en zijn bewoners.

Datum	Spreker	Titel	Gelegenheid
14/01	M. Eertink	Omgangsvormen tussen vorst en vazal in Byblos	Ex Oriente Lux
26/01	A. Willemsen	Schaal van Ewijk	PAN/ArcheoHotspots
28/01	R. Halbertsma	Greeks in context	Allard Pierson gastbezoek
30/01	R. Halbertsma	Cameeën	Vereniging taxateurs kunst en juwelen
03/02	J. de Bruin	De collectie Nederlandse archeologie	Provincie Zuid-Holland
15/02	I. van Wijk	Onder ons: stand van zaken	Probusclub Delft
09/03	A. Willemsen	De schatvondst van Hoogwoud	Presentatie schatvondst
26/03	S. van den Berg	Gender en seksualiteit in de oudheid	Lancering queer-audiotour
12/04	L. Amkreutz	Doggerland	Concert Domestica
19/04	D. Soliman	Kemet	Perspresentatie Kemet
17/05	D. Kertai	Materiële cultuur uit het Midden-Oosten	Nederlandse Douane
17/05	D. Soliman	Echte en vervalste Egyptische oudheden	Nederlandse Douane
01/06	J. de Bruin	Vondsten uit Fort Vechten	Opening
24/06	E. Jacobi	Restauratie papyrus van Qenna	Ontvangst Vereniging Rembrandt
24/06	L. Amkreutz	Het zwaard van Ommerschans	Idem
24/06	R. Dooijes	De sarcofaag van Simpelveld	Idem
24/06	R. Halbertsma	Cameeën	Idem
10/11	A. Willemsen	The Year 1000	Finds Research Group (UK)
21/11	R. Halbertsma	Severus Alexander: van Delft naar Leiden	Vriendenvereniging Tetat van Elven

Datum	Medewerker	Onderwerp	Organisatie
12/01	H. Krudop	Conservering mummiekisten	Vatican Coffin Project Liévin
18/01	J. de Bruin	De Cananefaten	Vereniging Oud-Schipluiden
23/01	P. Hogenboom	Papyrus Insinger	Ex Oriente Lux Amersfoort
08/02	R. Halbertsma	Archeologie in Leiden	Fortgensschool Voorschoten
13/02	P. Hogenboom	Dwalen door het dodenboek	Ex Oriente Lux Amersfoort
14/02	S. van der Vaart-Verschoof	Doggerland	Rijksuniversiteit Groningen*
24/02	L. Petit	Provenance research	VU Amsterdam*
15/02	T. van der Zon	Byblos	Lezing Kunstclub Doorn
05/03	L. Amkreutz	Doggerland	Futureland Rotterdam
22/03	J. de Bruin	Limes	Prometheus Leiden
31/03	J. de Bruin	Uitwerking van oude villa-opgravingen	Limburgs Museum Venlo
31/03	P. Hogenboom	19de- en 20ste-eeuwse Egyptomanie	Ex Oriente Lux Dordrecht
11/05	L. Amkreutz	The burial of Stein and its European connections	UCPH Kopenhagen
11/05	R. Halbertsma	Constantijn de Grote: een revolutionaire keizer?	Tresoar Leeuwarden*
15/05	S. van der Vaart-Verschoof	Colors and patterns of Dutch mineralized iron age textiles	Louvre Parijs
19/05	S. van der Vaart-Verschoof	Textiel door de tijd	OERMuseum Diever
31/05	R. Rijntjes	Workshop historisch onderzoek	ICLON Leiden
10/06	D. Soliman	Discovering ancient Egypt	Western Australia Museum Perth
18/06	L. Amkreutz	Doggerland (2x)	Nationale Archeologiedagen
27/06	E. Jacobi	Conservation of Roman archaeological leather	ICON Londen*
06/07	A. Willemsen	Rosaries as reliquaries in archaeology and art	International Medieval Congress Leeds*
06/07	D. Soliman	The future of collecting	Universiteit Leiden
08/07	I. van Wijk	Onder ons in Oss	Museum Jan Cunen Oss
06/08	A. Willemsen	Overleef jij het jaar 1000?	Keukenhof, Lisse
10/08	P. Hogenboom	The abnormal Hieratic papyrus P. BM EA 10798	Congres ICE Leiden
24/08	A. Willemsen	Overleven we het jaar 1000?	Persreis Jaar 1000
27/08	D. Soliman	Dieren in het oude Egypte	Wereldmuseum Leiden
11/09	D. Soliman	Palaeographic and orthographic observations	Museo Egizio Turijn
15/09	L. Amkreutz	The evocation of a million years of stones and bones	AHRC Londen
19/09	R. Halbertsma	Cameeën	Vrouwenvereniging Badhoevedorp
20/09	P. Hogenboom	Toetanchamon: toen en nu	Ex Oriente Lux Den Bosch
22/09	L. Amkreutz	Van Talheim tot Tollense	Erfgoedhuis Zuid-Holland Rhooon
23/09	A. Willemsen	5000 jaar kralen	DPV Borger
07/10	A. Willemsen	Nederland in het jaar 1000	Geschiedenisfestival Haarlem
10/10	P. Hogenboom	Dwalen door het Dodenboek	Ex Oriente Lux Zutphen
16/10	E. Jacobi	The life and drama of the papyrus of Qenna	XVth International IADA Congress
17/10	E. Jacobi/K. Scheper	From roll to binding	XVth International IADA Congress
23/10	D. Kertai	Social of enuchs castration as imperial strategy	VU Berlijn
27/10	A. Willemsen	The Dutch emporium of Dorestad	Northern Emporium Project Aarhus
31/10	R. Halbertsma	Mijn weg in de archeologie	Eureka Leiden
07/11	L. Amkreutz	Doggerland	Vrouwenvereniging Badhoevedorp
10/11	L. Amkreutz	Views on social differentiation in the LBK	ANR/HOMES Parijs
14/11	P. Hogenboom	Toetanchamon toen en nu	Ex Oriente Lux Apeldoorn
14/11	L. Amkreutz	Doggerland	VLOED Leiden

15/11	R. Halbertsma	Cameeën	Vereniging Gemma Amsterdam
17/11	L. Amkreutz/I. van Wijk	Nieuws uit de natte steentijd	Reuvsdagen Hoorn
26/11	L. Amkreutz	Walking the fields of dreams	Galerie VISAVU Woudrichem
28/11	R. Halbertsma	Cameeën	Katholieke Ouderenbond Leiden
30/11	D. Soliman	Ontbrekende regelgeving voor circulerende oudheden	Allard Pierson*
05/12	A. Willemsen	1000 choices: From all of Rome to one small room	KNIR Rome*
15/12	J. de Bruin/H. Hiddink	Het Limburgse villaproject	VU Amsterdam
16/12	D. Soliman/C. Middleton	Discovering ancient Egypt	National Museum of Australia Canberra

* (ook) online

Overige gastsprekers in RMO

Datum	Spreker	Universiteit/elders	Titel
26/01	G. Vogelsang	Textile Research Centre	De garderobe van Toetanchamon
15/02	R. Jansen	Leiden	Vorsten van de IJzertijd
23/02	G. Bohak	Tel Aviv	Joodse magie van de oudheid tot nu
16/05	M. de Jong	NI-VI. Bijbelgenootschap	De zevende dag als bekroning van de schepping
08/09	P. Burger/B. van der Steen	Leiden	Zulke studenten heb je gelukkig niet meer
21/11	M. de Bruijn	Leiden	Nepnieuws bij online oorlogvoering in de Sahel
13/12	M. Kentel/F. Gerritsen	NIT Istanbul	Water in Constantinopel en hedendaags Istanbul

Congressen en symposia

RMO/Faculteit der Archeologie: Steentijd (04/02)

Spreker	Universiteit/elders	Titel
J. Boom	Zelfstandig	Pleistocene grindafzettingen van de Maas
Vijf sprekers	Divers	Mesolithische haarden op de zandgronden
Vijf sprekers	Divers	Meso- en neolithische vindplaatsen aan de A15
G. Dusseldorp en Y. Raczyński-Henk	Universiteit Leiden	De eerste mensen van de Lage Landen
F. de Vries	Zelfstandig	De onderschatting van meestersvervalser Ad Wouters
W. Out	Moesgaard Museum	Fytolietenanalyse en de steentijd
Drie sprekers	Divers	Doggerland's harpoen-spitsen
L. Verhart	Zelfstandig	Een Nederlandse archeoloog en de Bretonse steentijd
L. Amkreutz en I. van Wijk	RMO	Elsloo, het oudste grafveld van Nederland

Als onderdeel van het vierjaarlijkse International Congress of Egyptologists, dat voor het eerst in Leiden werd georganiseerd door de universiteit, met het museum en het NINO als partner, werden twee publiekslezingen in een volle tempelzaal gegeven.

07/08	W. Wendrich	UCLA	Tutankhamun and his ancestors	Congres ICE Leiden
09/08	H. Sourouzian	Cairo (USA)	The structures of Amenhotep III	Congres ICE Leiden

Boeken en artikelen	Doel per jaar	2020	2021	2022	2023
Wetenschappelijke publicaties	12	23	34	24	16
Publiekpublicaties artikelen	15	34	34	40	36
Publiekpublicaties columns/blogs	Niet gesteld	Niet gemeten	11	22	12
Boeken	3	5	5	8	4
Totaal	30	52	84	94	68

Publicaties

Bij de publicaties wordt onderscheid gemaakt tussen populairwetenschappelijke en wetenschappelijke publicaties. Bij de voorjaars- en toonstellingen geeft het museum zelf publicaties uit. Bij winterexposities is Sidestone Press uitgever van toegankelijke catalogi, zoals Byblos: 's Werelds oudste havenstad. Sidestone is tevens uitgever van de PALMA-reeks (Papers on Archaeology of the Leiden Museum of Antiquities). Deze reeks presenteert onderzoek dat gerelateerd is aan de collectie, opgravingen en activiteiten als congressen. Met Sidestone, net als het RMO voorstander van open access, wordt gewerkt met printing on demand en digitale distributie. Dat zorgt evident voor meer bereik, door gratis beschikbare pdf's. Auteurs mogen hun artikelen aanbieden via academia.edu. De publicaties zijn te koop op de website van Sidestone Press en de webshop en museumwinkel van het RMO. De artikelen en columns van medewerkers in externe boeken en tijdschriften zijn opgenomen in bijlage VI.

Naast wetenschappelijke publicaties geeft het museum publieksboeken uit over de collectie en exposities. Met bijna 5.000 verkochte boeken is dit, naast een inkomstenbron, een instrument in het overbrengen van kennis naar het publiek. In onderstaande lijst zijn de uitverkochte titels van voorbij tentoonstellingen niet opgenomen.

Uitgever	Auteur	Titel boek
RMO	J. de Bruin, R. Polak, M. Zandstra en C. van Driel-Murray	Vondsten uit Fort Vechten
Sidestone	A. Willemsen	Het jaar 1000. Nederland in het midden van de middeleeuwen
PALMA 28	G. van Drielt/ C. van Driel-Murray	Jebel Aruda: An Uruk Temple and Settlement in Syria (2 delen)
PALMA 29	B.S. Düring en P.M.M.G. Akkermans	Style and Society. Essays in Honour of Olivier P. Nieuwenhuys

Titel	Verkoop 2023
Het jaar 1000	1.668
Byblos: 's Werelds oudste havenstad	762
Vondsten uit Fort Vechten	444
Topstukken van het RMO	252
5000 jaar kralen	208
Cameeën: Meesterwerken in miniatuur	208
Cyprus: Eiland in beweging	174
Middeleeuwse tuinen	167
Highlights of the National Museum of Antiquities	148
Egypt in the National Museum of Antiquities	129
Egypte in het RMO	129
Goden van A tot Seth	89
Romeinen langs de Rijn	88
Bij nader inzien	75
Doggerland	66
Pracht & precisie	43
Sakkara: Leven in een dodenstad	43
Casa Romana	42
Gouden middeleeuwen	34
Goden van Egypte	32
RMO: Een geschiedenis van 200 jaar	32
Nineveh: Hoofdstad van een wereldrijk.	26
Keizer Domitianus: God op aarde	24
Koninginnen van de Nijl	23
Dorestad: Wereldstad in de middeleeuwen	20
Textiel uit Egypte	16
Saqqara: Living in a city of the dead	5
Totaal	4.947

Hoofdstuk 3 Organisatie

3.1 MAATSCHAPPELIJKE VERANTWOORDING EN CODEs	86
3.2 PERSONEEL	87
3.3 DUURZAAMHEID	88
3.4 VEILIGHEID EN GEBOUWENBEHEER	90
3.5 SUBSIDIEVOORWAARDEN	90
3.6 FINANCIËN EN BIJDAGEN VAN DERDEN	91

3.1 MAATSCHAPPELIJKE VERANTWOORDING EN CODES

Het management heeft in 2019 een reflectie op de Fair Practice code geschreven die toen is opgenomen in de jaarrekening en het jaarverslag. De meeste aspecten uit deze code past het RMO toe. Een enkele aanbeveling is niet relevant. Aandachtspunten zijn het bestendigen van duurzaamheid en duurzaam werken, conform de vereisten van het label Green Key Goud. Het medewerkeronderzoek uit najaar 2023 geeft aan dat werkdruk bij een aantal individuele medewerkers hoog is. Het RMO past de richtlijn voor kunstenaarshonoraria van het Mondriaan Fonds toe en zal vanaf 2024 de nieuwe richtlijn volgen. De uitgebreide reflectie op de Governance Code Cultuur is opgenomen in bijlage I.

In 2021 is in een vierjarenbeleid uitgebreid geschreven over de visie, de stand van zaken, en de mogelijkheden om de diversiteit, inclusie en toegankelijk te vergroten. Het beleid is een levend document: nieuwe thema's die aandacht behoeven krijgen direct een plek in het stuk. Dit gebeurt in overleg met een Werkgroep Diversiteit, Inclusie en Toegankelijkheid, bestaande uit acht medewerkers, onder wie de directeur. Elk kwartaal evalueert de werkgroep op basis van de actiepunten uit het beleid. Onder de noemer Mind Gym organiseert zij voor alle medewerkers discussies over relevante en actuele onderwerpen. Op basis van deze uitwisselingen worden verbeterpunten aan het beleidsdocument toegevoegd. Ook weet een steeds bredere groep medewerkers de werkgroep te vinden als meldpunt voor aandachtspunten en suggesties.

In de programmering, bij partners en het publiek zijn er grote stappen gezet op het gebied van diversiteit. De tentoonstelling Kemet was een samenwerking met mensen uit de afrodiasporische- en muziekgemeenschap. Zij speelden een grote rol bij de inhoud van de expositie. Dit wordt elders in dit jaarverslag toegelicht. Het is relevant te vermelden dat alle betrokkenen niet alleen inhoudelijk meewerkte, maar ook emotioneel. De ophef vanuit Egypte heeft impact op hen gehad. Het RMO is dankbaar dat de muzikanten, vormgevers, evenementenproducers en adviseurs het museum bleven bijstaan

De oprechte koers van het museum en de samenwerking met tal van bi-culturele en jonge mensen werd herkend door het publiek. Na een

voorzichtige aanloop in mei en juni was in de zomer zeventig procent van het publiek jonger dan 50 jaar. Bezoekers met een bi-culturele achtergrond waren prominent aanwezig. Bij de avondevenementen liep dit soms op naar tweederde van de aanwezigen. Het succes van Kemet liet zien dat er wel degelijk nieuwe doelgroepen zijn, naast de gebruikelijke 'verdiepers', die interesse hebben in het museum. Het RMO heeft geleerd dat voor diversiteit in partners, publiek en programmering strikte keuzes gemaakt moeten worden. Er is verbondenheid met het aangeboden product, maar er is op voorhand weinig loyaliteit met het museum als instituut.

Op het gebied van culturele diversiteit onder vaste medewerkers is er helaas weinig voortgang geboekt. Intern is het wervingsbeleid aangepast en is er gekeken naar de bias in vacatureteksten en sollicitatiecommissies, maar dit heeft nog niet geresulteerd in een bredere culturele diversiteit van het personeelsbestand. Dit ondanks het inzetten van wervingsbureaus die gespecialiseerd zijn in het bereiken van mensen met een bi-culturele achtergrond. Er waren relatief weinig vacatures en het grootste deel van het 'kantoorpersoneel' is in vaste dienst waardoor er weinig flexibiliteit is.

Het RMO heeft een toetsing aangevraagd bij het Nederlands Instituut voor Toegankelijkheid om te adviseren over de verschillende aspecten van toegankelijkheid en vluchtveiligheid van de kantoorpanden en de museale ruimtes. De constatering van het instituut is dat er veel geregeld of in beeld is qua toegankelijkheid, maar dat er "puntjes op de i zijn te zetten". Centraal daarbij staat dat mensen met een beperking zelfstandig en ongehinderd het kantoor en het museum kunnen bereiken en erin kunnen werken, vergaderen of te gast zijn. Dat betekent dus dat dat er geen hulp van derden noodzakelijk is om te kunnen bewegen en functioneren. Op basis van dit veranderde perspectief en met deze definitie als leidraad heeft het Instituut een lijst van bijna 100 aanbevelingen gemaakt, klein en groot, rijp en groen. Soms zijn aanpassingen snel te realiseren (en reeds aangepakt), soms is het aanmerkelijk complexer en is qua vluchtvoorzieningen overleg met de brandweer nodig of moeten gebouwingrepen met de eigenaar van het gebouw (Het Rijksvastgoedbedrijf) afgestemd worden. Het rapport is een belangrijke stap, ook op weg naar de volgende beleidsperiode.

33.2 PERSONEEL

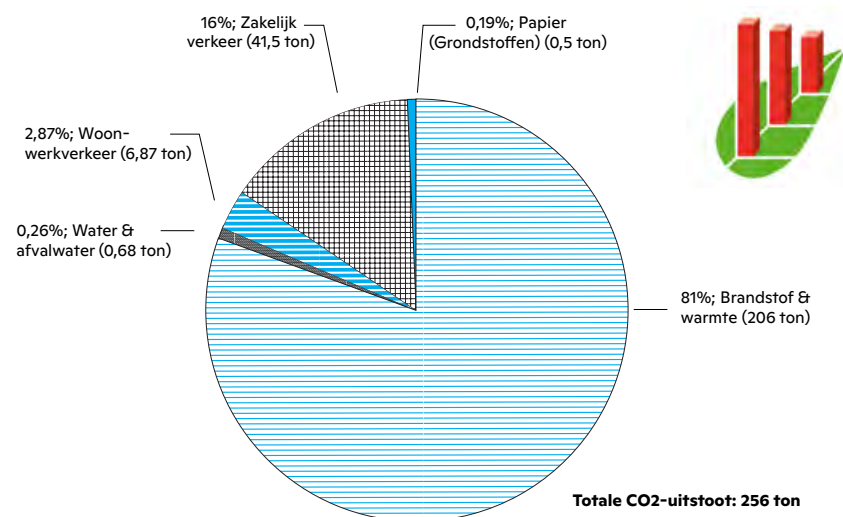
Bij de samenstelling is een evenwichtige opbouw het streven, met een groei in diversiteit. De projectleiders zijn, na een functieweging door de AWWN, ingeschaald in schaal 11. Voor het organogram wordt verwezen naar bijlage VIII. De medewerkers van PAN maken hiervan geen onderdeel uit. Zij worden weliswaar via het RMO verloned, maar zijn in dienst zijn van de Stichting ArcheoHotspots.

Het RMO wil interne sollicitaties bevorderen, hoewel dit de groei in diversiteit belemmert. Dit betreft sollicitaties van medewerkers met een vast of tijdelijk dienstverband, vrijwilligers of stagiairs. Om mobiliteit te realiseren wordt de oude functie van de kandidaat in eerste instantie tijdelijk opgevuld. Op deze wijze krijgt een interne sollicitant zes maanden een terugkeergarantie.

Vrijwilligers zijn essentieel. Zij zijn actief in de bibliotheek, het digitale en papieren archief, bij kinderactiviteiten, de tuin, als gastheer/gastvrouw bij tentoonstellingen en voor uitgifte van audiotours. Bij educatie wordt gewerkt met enkele vrijwilligers die via een re-integratietraject in de samenleving leren functioneren. Er zijn stageplaatsen voor mbo-studenten bij de beveiliging en tien plekken voor studenten mbo, hbo en wo bij de conservatoren, publieksafdelingen, restauratie en collectiebeheer. Vrijwilligers ontvangen een reiskostenvergoeding en stagiairs een maandelijks vergoeding.

In oktober is door bureau Duo Market Research een medewerkeronderzoek afgenomen. De respons was 84%. Er werd gevraagd naar de beleving en inhoud van het werk, werkdruk, werkomstandigheden, communicatie en persoonlijke ontwikkeling. De uitkomsten van het onderzoek zijn verwerkt in een plenaire rapportage voor het en afdeling- en teamrapportages. De scores op de thema's werden (waar mogelijk) vergeleken met de benchmark Werkend NL. Het proces verliep in een goede samenwerking tussen de ondernemingsraad en de bestuurder. Er werden gedurende het jaar vijf overleggen gevoerd tussen de ondernemingsraad en de directeur, in aanwezigheid van de P&O-adviseur. Dit geschiedde in een open verstandhouding.

Medewerkers per 31/12	2020	2021	2022	2023
Vaste uren fte	50,5	51,2	52,1	56,6
Oproep fte	5,6	2,1	4,5	6,3
Totaal fte	56,1	53,3	56,6	62,9
Fulltime	18	18	21	18
Parttime	57	63	69	68
Totaal	75	81	90	86
Vertrokken	26	13	12	13
Nieuw	13	19	21	9
Vast	61	62	61	61
Tijdelijk	14	19	29	25
Stagiairs	12	17	21	12
Vrijwilligers	46	51	52	54
< 20 jaar	1	1	1	1
20-29 jaar	20	22	32	28
30-39 jaar	24	24	24	24
40-49 jaar	13	16	15	16
50-59 jaar	13	14	14	14
> 59 jaar	4	4	4	3
Schaal 1 t/m 5	33	38	43	44
Schaal 6 t/m 10	32	32	35	26
Schaal 11 en >	10	11	12	16
Verzuim totaal	2,5%	2,4%	5,2%	4,4%
Waarvan kortlopend	0,5%	0,5%	1,2%	0,7%
Waarvan langlopend	2,0%	1,9%	4,0%	3,7%

3.3 DUURZAAMHEID

Het museum onderschrijft de Sustainable Development Goals van de VN. Voor de praktische invulling van het voornemen om duurzaam te ondernemen is in 2021 gekozen om te certificeren volgens het Green Key Label. Voor 2023 en inmiddels ook voor 2024 is het Green Key label Goud toegekend. De CO₂-uitstoot is voor het derde jaar gemeten met de Milieubarometer. Hoewel de registratie van CO₂-uitstoot van tentoonstellingen nog ontbreekt, geeft het een goede indruk. De volledige CO₂-footprint is te vinden in bijlage IX. Conform de Milieubarometer wordt afval niet meegerekend in de CO₂-footprint, omdat de CO₂-impact van de afvalfase niet los staat van de grondstoffen waaruit het afval is ontstaan.

Het weer is sterk van invloed op het energie-verbruik, omdat de klimaatinstallaties verantwoordelijk zijn voor driekwart daarvan. In een warm jaar wordt meer gekoeld en ontvochtigd, met als gevolg een hoger elektraverbruik. In een koud jaar wordt minder gekoeld en meer verwarmd, met als gevolg een hoger gasverbruik. Daarnaast heeft het aantal openingsuren invloed. Het lagere verbruik van 2020 en 2021 is te verklaren door de coronasluitingen. Een vergelijking tussen 2023 en de jaren voor 2020 toont dat de algemene tendens een daling is van zowel energie- als gasverbruik.

De stroom wordt volledig opgewekt uit Nederlandse wind- of zonne-energieprojecten, waarvan garanties van oorsprong zijn geregistreerd en afgeboekt in CertiQ.

	kWh	Gas in m3	Water in m3	Afval in kg	Waarvan te recycleren
2013	1.054.340	168.406	Niet bekend	Niet bekend	Niet bekend
2014	1.012.779	109.125	Idem	Idem	Idem
2015	959.029	121.062	Idem	Idem	Idem
2016	846.146	108.726	Idem	Idem	Idem
2017	765.278	125.286	Idem	Idem	Idem
2018	899.072	125.560	Idem	Idem	Idem
2019	893.482	116.100	Idem	Idem	Idem
2020	746.962	112.366	1.107	34.681	6,2 %
2021	800.585	106.717	1.780	35.866	9,5 %
2022	846.998	105.779	2.205	35.542	13,5 %
2023	850.937	99.172	2.266	34.618	9,5 %

Hierdoor is te zien dat elektriciteit niet langer is vertegenwoordigd in de CO₂-uitstoot. Het gasverbruik wordt gecompenseerd door de aanschaf van Gold Standard Vrijwillige Emissie Rechten.

De klimaatinstallaties worden doelmatig beheerd en onderhouden met een focus op het optimaliseren van de instellingen. Bij noodzakelijke vervangingen wordt gekozen voor significant duurzamere alternatieven. Zo zijn alle gasboilers vervangen door elektrische boilers. Daarnaast zijn de afstellingen verbeterd en zijn de driewegkleppen vervangen. Tot slot wordt er meer gebruik gemaakt van zogenaamde comfortkoeling en -verwarming, wat ervoor zorgt dat er gedurende het jaar niet onnodig wordt verwarmd of gekoeld op de kantoren.

De stijging van het waterverbruik wordt veroorzaakt door meer openingsuren en meer bezoek. Alle kranen werken met sensoren met een minimaal verbruik per handwasbeurt. De stortbakken van de toiletten gebruiken vijf liter per spoelbeurt. Met 22% groei in bezoek ten opzichte van 2022 valt de stijging van 2,7% in watergebruik mee.

Afvalscheiding en -verwerking is een groot aandachtspunt. Glas, papier, restafval en chemisch afval worden gescheiden (en incidenteel grote hoeveelheden hout). De grootste uitdaging is het vinden van een oplossing die past binnen de beperkte ruimte én voldoet aan de interne veiligheidseisen. De schatting van het gebruik is op basis van het aantal ledigingen.

Woon-werk en zakelijk vervoer

De meeste medewerkers reizen naar het werk met het openbaar vervoer (volledig vergoed), met de fiets (RMO neemt deel aan het Fietsplan), of lopend.

Vanwege de tentoonstelling The Discovery of Egypt in Korea en daarna Australië zijn meerdere vliegreizen gemaakt. Als een maatschappij dit aanbiedt, wordt de CO₂-uitstoot gecompenseerd bij de boeking, maar nog niet consequent. De uitstoot is niet opgenomen in het uitstootgetal. In het cijfer missen nog de substantiële transportbewegingen van objecten voor tentoonstellingen. Vooral bij tentoonstellingen met internationale bruiklenen is deze impact groot. Streven is dit zo goed mogelijk bij te gaan houden. Wel werkt het museum met transporteurs die aandacht besteden aan duurzaamheid en worden transporten waar mogelijk gecombineerd. Vanaf september konden de medewerkers beschikken over een elektrische bestelauto. Deze wordt voornamelijk gebruikt binnen Leiden.

Het museum ligt voor bezoekers op loopafstand van het station en is daarom goed bereikbaar. Op de website worden trein en bus genoemd als eerste opties.

Vervoer bezoekers	2021	2022	2023	Gemiddeld museum
Trein	34 %	41 %	41%	24 %
Bus	9 %	6 %	7%	5 %
Fiets	12 %	9%	7%	14 %
Te voet	28 %	19 %	19%	20 %
Auto	36 %	44 %	46%	45 %
Anders	0 %	2 %	1%	1 %

Organisatie

- Het papiergebruik is minder dan de helft in vergelijking met het gemiddelde van andere musea (kengetal Milieubarometer).
- Drukkerij wordt geproduceerd bij een drukkerij die CO₂-neutraal werkt.
- Al het papier heeft het EU Ecolabel, zowel het printpapier als toiletpapier en handdoekjes.
- De schoonmaakwerkzaamheden zijn Europees aanbesteed, waarbij duurzaamheid een criterium was. CSU reinigt op milieuvriendelijke wijze en legt in hun bedrijfsvoering sterke nadruk op maatschappelijk verantwoord ondernemen.
- De externe uitbater van het café voldoet waar mogelijk aan de vraag van het RMO om duurzame producten te gebruiken (biologisch en/of met milieukeurmerk).
- Bij inkoop van kleding en verbruiksartikelen is een milieukeurmerk een voorwaarde.
- Er worden geen wegwerpbekers gebruikt.
- In de tuin wordt geen gif gebruikt en er hangen een insectenhotel en nestkastjes.
- Op kantoor wordt gebruik gemaakt van Santas koffie. Door middel van een statiegeldsysteem worden koffiebekken meer dan 120 keer gebruikt. De blikken en kratten worden duurzaam gefabriceerd en reiniging, reparatie en vulling worden gedaan door medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt.

3.4 VEILIGHEID EN GEBOUWENBEHEER

De beveiliging op het gebied van brandgevaar, inbraak en de veiligheid van personeel en bezoekers is in orde in het museum, kantoren en de externe depots. Het RMO is goed toegankelijk voor rolstoelgebruikers en is beoordeeld door het Platform Gehandicapten Leiden. Voor het gebouw, op het Rapenburg, is een invalidenparkeerplaats. Bezoekers mogen rolstoelen lenen. Hulp- of geleidehonden zijn welkom.

Na een evaluatie van het huisvestingsstelsel wordt dit vanaf 2024 op bepaalde aspecten veranderd. In de voorbereiding hierop heeft het RMO door Qualis Ingenieurs voor de panden een 1-meting laten uitvoeren; de 0-meting was bij het begin van de proef met het huisvestingsstelsel in 2017. Het ministerie van OCW heeft enkele elementen uit deze meting laten controleren. Hieruit bleek dat de panden in goede staat zijn en onderhoud en instandhouding goed wordt uitgevoerd. Het RMO ontving een huisvestingssubsidie van €2,9 miljoen. Hiervan is per saldo €1,2 miljoen toegevoegd aan de voorziening voor toekomstig onderhoud en instandhouding. Op basis van het meest recente meerjaren-onderhouds- en instandhoudingsplan (MOIP) lijkt deze voorziening voldoende. In het MOIP is rekening gehouden met inflatie. De komende tien jaar zal de reserve fluctueren tussen €3,8 miljoen en €7,5 miljoen. Door de hoge en fluctuerende inflatie kan dit van jaar tot jaar veranderen. Het huisvestingsstelsel biedt de mogelijkheid om de subsidie voor andere museale doeleinden te gebruiken, mits de voorziening op peil blijft. Het RMO maakt hier geen gebruik van: de fluctuerende inflatie maakt het moeilijk te bepalen of de reserve eventueel structureel ruimte biedt voor andere doelen.

Vanaf 2024 nemen de rijksmusea vrijwel alle resterende risico's voor het onroerend goed over. De musea ontvangen hiervoor extra huisvestingssubsidie zodat de risico's verzekerd kunnen worden. Ook is er een bovengrens aan de aansprakelijkheid van de rijksmusea, te weten 25% van de contractueel vastgelegde herbouwwaarde. Bij schades hoger dan 25% van de herbouwwaarde draagt het Rijk het risico voor het gedeelte boven de grens. Dit garandeert het voortbestaan van de musea bij het optreden van niet-verzekerbare risico's.

Eind 2022 is een risicoanalyse gemaakt, waarbij eerdere analyses als uitgangspunt dienden. Hierbij kreeg frauderisico extra aandacht. Cyberrisico en het risico van hoge inflatie zijn toen in de analyse opgenomen. Er is geen aanleiding geweest de risicoanalyse van eind 2022 te herzien.

Het RMO rangschikt de risico's naar twee criteria: ten eerste hoe waarschijnlijk het is dat een risico zal optreden en/of met welke frequentie dit optreedt; ten tweede wat de impact is voor de organisatie, indien het risico daadwerkelijk aan de orde is. Beide dimensies kennen een laag-middel-hoog indeling. Laag/laag betekent dat het risico zelden voorkomt en/of de kans te verwaarlozen is. Wanneer het optreedt, kunnen de gevolgen eenvoudig verwerkt worden. Hoog/hoog betekent dat het risico regelmatig kan optreden en het voortbestaan van het museum in gevaar kan komen. Vervolgens is onderzocht welke beheersmaatregelen de risico's beperken c.q. acceptabel maken.

Het RMO kent een 'geen verrassingen' beleid, dat zich uit in een conservatieve bedrijfsvoering. Twee risico's kunnen het voortbestaan bedreigen: een ramp treft de gebouwen of de overheid stopt de subsidieverlening om politieke redenen. Beide risico's zijn onwaarschijnlijk en realistische beheersmaatregelen zijn niet mogelijk. Er is geen andere mogelijkheid dan het accepteren van deze risico's.

3.5 SUBSIDIEVOORWAARDEN

- De begroting voor 2024 is op tijd ingediend bij het ministerie van OCW.
- De automatiseringswerkzaamheden zijn Europees aanbesteed.
- Er zijn geen feiten en omstandigheden die van belang zijn voor de subsidie.
- De jaarrekening en het bestuursverslag zijn voor 1 april ingediend bij het ministerie.
- De verantwoording over het voldoen aan de Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen is opgenomen in de jaarrekening.
- Het RMO belegt niet en heeft geen derivaten.
- In de jaarrekening is verantwoording afgelegd over het salaris van de directeur en de vacatiegelden voor de raad van toezicht.
- De Governance Code Cultuur is toegepast en de reflectie is geactualiseerd.
- Internationale activiteiten zijn gemeld aan DutchCulture.
- Er waren geen aanpassingen in het bedrijfsnoodplan, dat geldt als veiligheidsplan.
- Op de website en in dit jaarverslag is het logo van de Rijksoverheid opgenomen.
- In dit jaarverslag worden de resultaten besproken op het gebied van educatie, participatie, activiteiten, inclusie, diversiteit, duurzaamheid, toegankelijkheid, fair practice, maatschappelijke waarde, geografische spreiding en ondernemerschap.
- Het herziene risicomanagement is opgenomen in de jaarrekening 2022.

3.6 FINANCIËN EN BIJDAGEN

Het RMO is kerngezond en scoort goed in relatie tot de Quick-Scan van het ministerie van OCW uit 2015.

Kengetallen	2022	2023
Liquiditeit	8,2	10,4
OCW-norm bij laag risico	>1,3	>1,3
Solvabiliteit	29%	28,5%
OCW-norm bij laag risico	>10%	>10%
Eigen inkomsten	79,3%	57,2%
OCW-norm	>19,5%	>19,5%

Balans per 31/12	2023	2022
Materiële vaste activa	1.154.051	1.128.530
Totale vaste activa	1.154.051	1.128.530
Vorraden	86.085	90.663
Vorderingen	2.297.926	2.192.513
Liquide middelen	17.527.228	15.161.244
Totale vlottende activa	19.911.239	17.444.420
Totale Activa	21.065.290	18.572.950
Algemene reserve		
1.330.102		
1.313.776		
Bestemmingsreserves	2.962.680	3.013.672
Overige bestemmingsfondsen	1.702.732	1.065.170
Totale eigen vermogen	5.995.514	5.392.618
Aankoopfonds en fondsen op naam	4.001.242	2.473.692
Groot onderhoud gebouwen en installaties	6.823.040	5.718.564
Overige voorzieningen	75.515	77.550
Totale voorzieningen	6.898.555	5.796.115
Langlopende schulden	2.258.958	2.772.756
Kortlopende schulden	1.911.021	2.137.769
Totale Passiva	21.065.290	18.572.950

VriendenLoterij

In september werd bekend dat de VriendenLoterij het RMO blijft steunen in de periode 2024-2028. Dit partnerschap uit zich in een reguliere steun van €200.000 per jaar en variabele steunverlening als gevolg van het geormerkt werven. Dat betrof in 2023 een bedrag van €437.562. Omdat het museum een financieel gunstig jaar had en het ook niet nodig bleek om de bijdrages van de VriendenLoterij voor tentoonstellingen te gebruiken, is het gehele bedrag van €637.562 toegevoegd aan het bestemmingsfonds VriendenLoterij. Dit wordt besteed aan financiering van tentoonstellingen, collectieaankopen, restauratie en vernieuwing van de vaste opstelling. Het RMO is de VriendenLoterij zeer erkentelijk voor de continuering van dit partnerschap, een relatie die stamt uit 2009.

Private fondsen en nalatenschappen

Het RMO is private donoren erkentelijk voor hun bijdragen. Bij het instellen van deze fondsen wordt rekening gehouden met de doelstellingen van de schenker, de bestemming en de looptijd. Indien door de schenker geen grenzen aan de looptijd zijn gesteld, wordt (een gedeelte van) het fonds ten minste vijf jaar in stand gehouden.

Fondsen	31/12/2022	Toevoegingen	Onttrekkingen	31/12/2023
Aankoopfondsen	1.830.856	661.750	-	2.492.605
Aankoopfondsen private schenkingen	67.292	12.090	-	79.382
Bibliotheekfondsen private schenkingen	6.050	192	-	6.242
Digitaliseringsfondsen private schenkingen	-	5.000	-	5.000
Educatiefondsen private schenkingen	10.175	392	-	10.567
Opgravingsfondsen private schenkingen	14.292	592	-	14.884
Restauratiefondsen private schenkingen	1.788	192	-	1.980
Fondsen op naam	543.240	892.092	44.750	1.390.582
Baijens-Thöne Fonds	4.000	4.000	5.000	3.000
Barreveld Ffondsen	6.119	-	-	6.119
Co Sloof Fonds	4.000	4.000	3.000	5.000
Dougga Fonds	6.000	7.000	4.000	9.000
Eega van Asklepios Fonds	90.000	-	-	90.000
Elisabet Huss Fonds	105.529	576.092	-	681.621
Raven-Boissevain Fonds	20.000	10.000	5.000	25.000
Gildemeester Fonds	174.952	-	-	174.952
Inanna & Ishtar Fonds	-	4.000	-	4.000
Kompier-Knoop Fonds	8.000	2.000	1.250	8.750
Nico en Riekje Bijnsdorp Fonds	12.000	4.000	-	16.000
Norma Kok Fonds	8.000	275.000	-	283.000
Plinius Fonds	-	4.000	1.500	2.500
Postma-Bosch Fonds	9.300	-	-	9.300
Sigrid van Roode Fonds	4.000	2.000	-	6.000
Stijn en Maja Koster Fonds	51.340	-	20.000	31.340
Van der Schans Fonds	40.000	-	5.000	35.000
Totaal	2.473.692	1.572.300	44.750	4.001.243

Legaat Gildemeester

Het legaat Gildemeester betreft een onaantastbare hoofdsom van €174.952. Volgens het testament kan enkel het rendement aangewend worden voor aankopen. Vanaf 2023 wordt geen rente meer berekend. Het RMO is voornemens de hoofdsom in 2028, een eeuw na de totstandkoming van het fonds, toe te voegen aan het private aankoopfonds.

Elisabet Huss Fonds

Mevrouw Huss doneerde in diverse jaren bedragen bedoeld aankoop van objecten, bibliotheekboeken en onderzoek. Mevrouw Huss is eind 2022 overleden. Per testament liet zij een legaat van €576.092 na, dat is toegevoegd aan het fonds. Het museum herdenkt haar in dankbaarheid.

Eega van Asklepios Fonds

Dit fonds is bedoeld voor Griekse en Etruskische aankopen. De schenker, inmiddels overleden, wenste anoniem te blijven. Er zijn geen onttrekkingen gedaan.

Van der Schans Fonds

In 2016 werd een legaat van Marinus Willem van der Schans ontvangen, bedoeld voor aankoop en restauratie van voorwerpen. Er is €5.000 onttrokken ten behoeve van een restauratie- en inventarisatieproject van de papyruscollectie.

Drs. W. Barreveld Fonds

Mevrouw Barreveld stelde dit fonds in, bedoeld voor financiële ondersteuning van opgravingen, met een voorkeur voor steunverlening voor studentendeelname. Er waren geen onttrekkingen.

Dhr. en mevr. Postma-Bosch Fonds

Wijlen de heer en mevrouw Postma-Bosch creëerden dit fonds in 2017, bedoeld voor activiteiten op het gebied van prehistorische Noordzee-archeologie. Er waren geen onttrekkingen.

Dhr. en mevr. Knoop-Kompier Fonds

De heer en mevrouw Knoop-Kompier richtten in 2019 dit fonds op, bedoeld voor ondersteuning van antiek textiel in de breedste zin. Het betreft een periodieke schenking van €2.000 gedurende tien jaar. Er is €1.250 onttrokken om een start te kunnen maken conservering en restauratie van het textiel uit het vorstengraf van Oss. Dit wordt in 2024 voortgezet.

Nico en Riekje Bijnsdorp Glas Fonds

Dit fonds betreft een periodieke schenking van €4.000 per jaar, gedurende vijf jaar, voor de aankoop, instandhouding en studie naar glas in de oudheid. Aan dit fonds zijn geen onttrekkingen gedaan.

Sigrid van Roode Fonds

Dit fonds betreft een periodieke schenking van €2.000 gedurende tien jaar. Het fonds is bedoeld voor publicaties over archeologische sieraden. Er waren geen onttrekkingen.

Norma Kok Fonds

Dit fonds werd door Norma Kok opgericht voor aankoop en restauratie van voorwerpen uit de Nederlandse archeologie. Helaas is zij begin 2023 overleden. Norma Kok bedacht het RMO met een percentage van haar vermogen. In 2024 wordt het exacte bedrag duidelijk. Wij herdenken haar in dankbaarheid.

Dougga Fonds

Dit fonds voor educatie in brede zin is in 2021 opgericht. Het betreft een periodieke schenking van €2.000 per jaar. De schenkers wensen anoniem te blijven. Het RMO ontving een aanvullende schenking van €5.000, bedoeld om meer scholieren te bereiken. Een deel van het bedrag, te weten €4.000 is besteed aan het programma Voorbereidend Jaar Leiden en ter dekking van transportkosten van schoolklassen die testprogramma's volgden.

Dhr. en mevr. Raven-Boissevain Fonds

Dit fonds betreft een periodieke schenking van €10.000 per jaar gedurende vijf jaar en is bedoeld voor restauratie, met een lichte voorkeur voor Egyptische objecten. Er is €5.000 onttrokken ten behoeve van restauratie en inventarisatie van de papyruscollectie.

Co Sloof Fonds

Mevrouw Sloof-van der Wal richtte dit fonds op ter nagedachtenis aan haar echtgenoot en zich graag inzette voor de vriendenvereniging RoMeO. Het betreft een periodieke schenking van €4.000 per jaar gedurende vijf jaar en is bedoeld voor aankoop, onderzoek, restauratie en presentatie van de Romeinse geschiedenis. Uit dit fonds is €3.000 onttrokken voor de financiering van de publicatie Vondsten uit Fort Vechten.

Baijens-Thöne Fonds

Dit fonds betreft een periodieke schenking van €4.000 per jaar gedurende vijf jaar en is bedoeld voor de Egypte-collectie in brede zin. Er is €5.000 onttrokken ten behoeve van restauratie- en inventarisatie van de papyruscollectie.

Stijn en Maja Koster Fonds

Dit fonds betreft een eenmalige schenking €51.340 voor restauratie van papyri. Er is €20.000 onttrokken ten behoeve van restauratie en inventarisatie van de papyruscollectie.

Plinius Boekenfonds

Dit fonds betreft een periodieke schenking van €4.000 per jaar gedurende vijf jaar en is bedoeld voor aankoop van antiquarische boeken. Er is €1.500 besteed aan de aanschaf van een antiquarisch reisboek van Tinco Martinus Lycklama à Nijeholt.

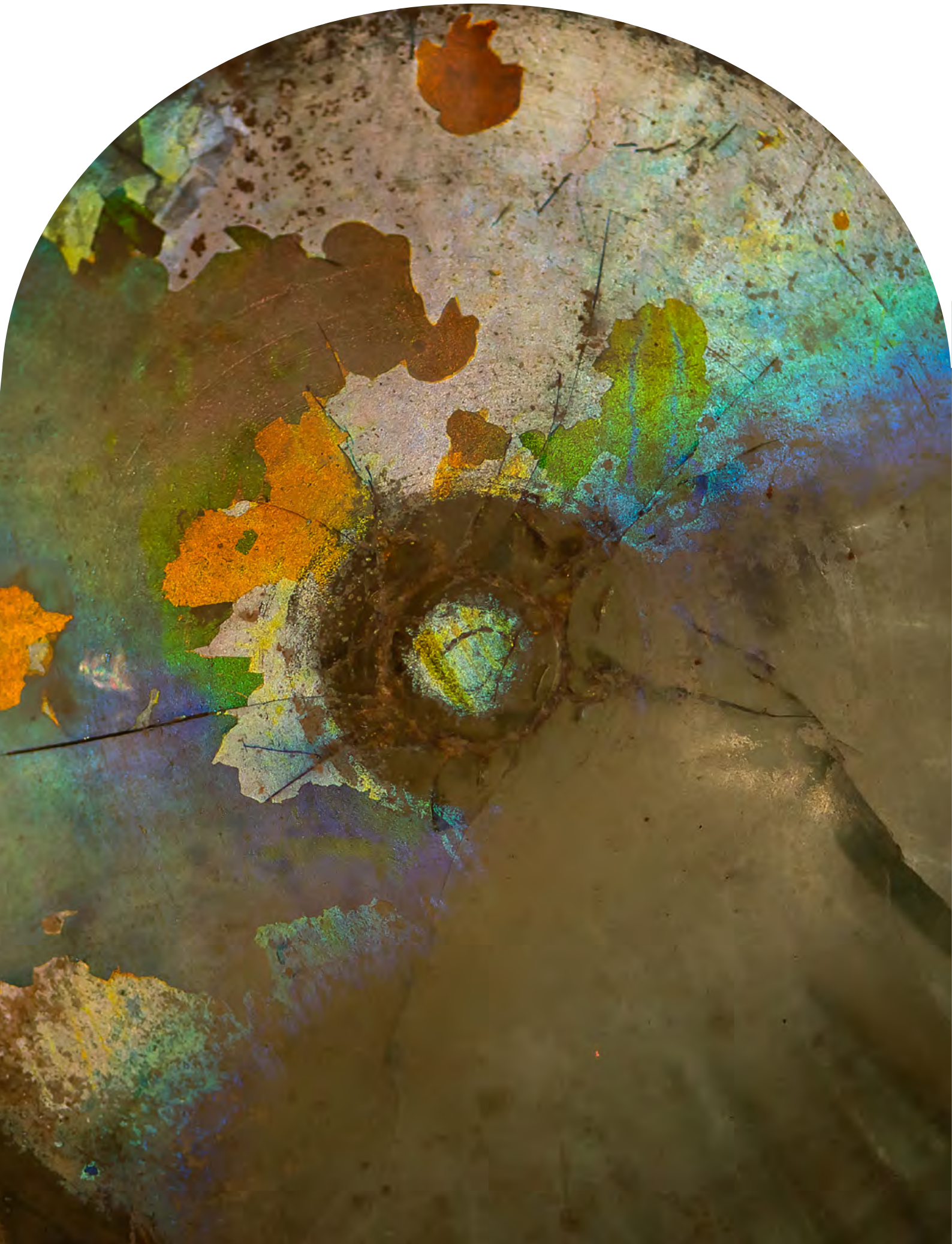
Inanna & Ishtar Fonds

Dit fonds betreft een periodieke schenking van €4.000 per jaar gedurende vijf jaar en is bedoeld voor multidisciplinaire aandacht voor Mesopotamische godinnen.

Volledig benutte fondsen

- Het Niemeijer Fonds voor internationale samenwerking.
- Het Asklepios Fonds voor de aankoop van Egyptische of Etruskische voorwerpen.

Bijlagen

I	Governance Code Cultuur	100
II	Profielchets raad van toezicht	102
III	Inkomende bruiklenen	103
IV	Uitgaande bruiklenen	104
V	Langdurig uitstaande bruiklenen	104
VI	Publicaties	106
VII	Nevenfuncties	108
VIII	Organogram	109
IX	CO2-rapportage	110

Bijlage I: Governance Code Cultuur

De raad van toezicht en de directeur passen deze code toe sinds 2013. Soms wordt afgeweken van een deelprincipe. Aard en omvang van de organisatie of aanwezige kennis en ervaring leveren hiervoor de motieven. De raad agendaert de code jaarlijks en bekijkt of verbeteringen wenselijk zijn.

1. De stichting realiseert zijn maatschappelijke doelstelling door culturele waarde te creëren, over te dragen en/of te bewaren.

- De medewerkers zijn bekend met de missie en doelstellingen en dragen hieraan bij. Uitgangspunt is dat alle uitingen passen bij de kernwaarden betrouwbaar, initiatiefrijk en gastvrij.
- Duurzaamheid in materiaalgebruik, energiebesparing, gebruik van fair chain en milieuvriendelijke producten en hergebruik van materialen is het streven. De raad is verheugd dat het label Green Key Goud voor 2023 wederom werd toegekend.
- Er is een kostenbewuste strategie, strikte begrotingsprincipes en een efficiënte organisatie in een open cultuur.
- Bij medefinanciering door fondsen hanteert het RMO de stelregel, in afwijking van de code, dat bij een exploitatieoverschot de middelen niet gereserveerd worden voor het eigen vermogen. Het museum is van mening dat projectoverschotten terug horen te vloeien naar de betreffende fondsen, tenzij andersluidende afspraken zijn gemaakt.
- Het diversiteitsbeleid is afgeleid van de Code Diversiteit & Inclusie. Er zijn concrete doelstellingen tot en met 2024 op het gebied van personeel, publiek, partners en programmering. Een werkgroep ziet driemaandelijks toe op de vorderingen.
- Het RMO is erkend als culturele ANBI en heeft een CBF Erkenning.

2. De stichting past de principes van de Code toe, volgt de aanbevelingen op en wijkt hiervan alleen gemotiveerd af.

- De stichting Rijksmuseum van Oudheden kent sinds de verzelfstandiging in 1995 een raad van toezicht-model. Op de ANBI-pagina op de website is het bestuursmodel toegelicht.
- De raad stemde in met deze reflectie op de code, geschreven door de directeur, en evalueerde het functioneren van de code.
- Dit jaarverslag en de jaarrekening worden op de website geplaatst, inclusief de reflectie op de code.
- Het belonings- en vergoedingsbeleid voor de directeur en de toezichthouders is in de jaarrekening opgenomen.

3. Bestuurders en toezichthouders zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstrengeling, vermijden ongewenste belangenverstrengeling en gaan transparant en zorgvuldig om met tegenstrijdige belangen.

- Het RMO verstrekt aan raadsleden en de directeur geen leningen en zakelijke garanties.
- De jaarrekening vermeldt de nevenfuncties van raadsleden.
- De nevenfuncties van de directeur zijn in de jaarrekening opgenomen.
- Voor het aangaan van nevenfuncties door de directeur wordt toestemming aan de raad gevraagd. Dit was niet aan de orde.
- Voor het aangaan van nevenfuncties door raadsleden wordt geen toestemming aan de raad gevraagd. De raad acht deze aanbeveling in relatie tot het RMO niet opportuun. Nevenfuncties worden wel gemeld.
- Bij de nevenfuncties van de directeur en de raadsleden is geen sprake van ongewenste of tegenstrijdige belangenverstrengeling.
- In de raad heeft geen voormalig RMO-directeur zitting. In de statuten is vastgelegd dat zulks twee jaar na het vertrek van de directeur mogelijk is. Dit is een afwijking van code. De raad volgt de aanbeveling voor een vierjaarstermijn op.
- Er zijn door de directeur of de raad geen besluiten genomen waarbij sprake was van tegenstrijdig belang.

4. Bestuurders en toezichthouders zijn zich bewust van hun eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

- Er is een directiereglement.
- De directeur overlegt wekelijks met de leden van het managementteam. Besluiten worden in de MT-notulen vastgelegd.
- Majeure strategische MT-besluiten en beleidsbeslissingen worden voor accordering aan de raad voorgelegd.
- De bezoldiging van de directeur is conform de Wet Normering Topinkomens. Hij heeft een contract voor onbepaalde tijd. Zijn bezoldiging wordt vermeld in de jaarrekening.
- De remuneratiecommissie, bestaande uit leden Stolker en Hijmans van den Bergh, besprak in met de directeur zijn functioneren.
- De directeur vraagt regelmatig individueel advies aan de raadsleden.
- Toezichthouders worden geacht aanwezig te zijn bij openingen van tentoonstellingen.
- Er is een raad van toezichtreglement, waarin de onderlinge portefeuilleverdeling, de werkwijze, de omgang met de directeur en de handelwijze bij tegenstrijdige belangen zijn opgenomen.
- De leden Versluys en Stolker hadden een overleg met de ondernemingsraad.
- De leden Hijmans van den Bergh en Van den Tweel vormen de auditcommissie. De auditcommissie kent een reglement. Met de commissie zijn de prognose 2023, de begroting 2023, de managementletter en de vacatiegeldregeling besproken.
- De leden Jironet en Versluys vormen, met de directeur in de rol van adviseur, de benoemingscommissie. Tezamen met een extern wervingsbureau stelden zij de profielen en werkwijze vast inzake twee te benoemen leden in 2024.

7. De raad van toezicht voert zijn toezichthoudende, adviserende en werkgeversrol op een professionele en onafhankelijke wijze uit.

- De raad kent vaste onderwerpen, zoals realisatie van doelstellingen, strategie, risicobeheer, huisvesting en financieel beleid. Onderwerpen op het gebied van personeelsbeleid, medezeggenschap, diversiteit, duurzaamheid en integriteitsbeleid komen indien actueel aan de orde.
- De raad vergaderde zes maal, waarvan tweemaal digitaal. Een lid was wegens omstandigheden het gehele jaar afwezig.
- De raad ziet toe op de relatie met publieke en private partijen. Het contact met hen is een taak van de directeur. De raad kan betrokken worden.
- Share Impact Accountants is in 2021 benoemd tot accountant voor vier jaar.
- Het gesprek met de accountants over de managementletter, de reactie van het management hierop, het werkproces en de getrouwheid van de jaarrekening 2023 is op 28 maart 2024 gevoerd in een vergadering met de raad. De jaarrekening werd door het management vooraf besproken met de auditcommissie.
- De directie stelde de beloning voor de accountant vast.
- De managementassistente droeg zorg voor ondersteuning voor de raad.
- De voorzitter bereidde met de directeur de agend voor, leidde de vergaderingen, zorgde voor zorgvuldige besluitvorming en zag toe op het functioneren van de raad.
- De raad evalueerde zichzelf niet.
- Een verslag van de raad maakt deel uit van het jaarverslag en de jaarrekening.

8. De raad van toezicht is verantwoordelijk voor zijn samenstelling en waarborgt daarbij deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

- De raad bestaat uit zes leden. Het statutaire minimum is vijf.
- De zittingstermijn voor de leden is tweemaal vier jaar.
- Er waren geen wijzigingen in de samenstelling. In 2024 ontstaan twee vacatures. Voor de invulling daarvan wordt de raad bijgestaan door het bedrijf Partners at Work.
- Het rooster van aftreden is opgenomen in het jaarverslag en op de website.
- Er is een profielschets voor de raad, die recht doet aan de toezichthoudende, adviserende en werkgeversrol en ingaat op de gevraagde deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid. Deze is verkort opgenomen op de website.
- Ieder lid beschikt ten minste over twee competenties die in het profiel zijn opgenomen.
- Het beleid inzake de vergoeding voor de toezichthouders is opgenomen in de jaarrekening.
- De vergoeding is gebaseerd op een vacatiegeldregeling die toeziet op aanwezigheid bij vergaderingen van de raad en van deelcommissies.

5. Het bestuur is verantwoordelijk voor de algemene en dagelijkse leiding, het functioneren en de resultaten van de organisatie.

- De directeur handelt bij het vervullen van zijn taken vanuit het doel als stichting (het behouden, beheren en ontsluiten van een rijkscollectie) én vanuit de gestelde doelen om de maatschappelijke inbedding vorm te geven (centraal oudheidkundig podium, leeromgeving, verleden en heden verbinden).
- De directeur is verantwoordelijk voor de verhouding met subsidieverstrekkers, sponsors, particuliere schenkers en fondsen.
- De directeur voerde met de leden van het managementteam het monitorgesprek met een accountmanager van het ministerie van OCW.
- Er is één bestuurder. Het hoofd financiën en bedrijfsvoering is volledig tekenbevoegd.

6. Het bestuur gaat zorgvuldig en verantwoord om met de mensen en de middelen van de organisatie.

- Nieuwe wet- en regelgeving wordt door het bestuur toegepast.
- Het bestuur volgt voor de honorering het beloningsbeleid uit de cao en het AWWN-functiehuus.
- Bij discussie over de inschaling wordt de functie gewogen. Dit is bij de inschaling van de projectleiders gebeurd.
- De directeur legde het jaarplan en de begroting 2023 ter goedkeuring aan de raad voor.
- Er is een integriteitsbeleid met daarin afspraken over de ethische code van de ICOM, nevenwerkzaamheden, het melden van financiële belangen, een procedure ongewenst gedrag, declaratieregeling, klokkenluidersregeling, communicatie met pers, omgang met geschenken en giften en omgang met internet en sociale media.
- Er is een interne en een externe vertrouwenspersoon.
- De beschrijving van het risicomanagement is geactualiseerd en opgenomen in de jaarrekening.
- De Fair Practice Code wordt gevolgd.

Bijlage II: Verkorte profielschets raad van toezicht

Het RMO werkt voor het bepalen van de samenstelling van de raad met een profielschets. De raad levert een essentiële bijdrage aan de kwaliteitsborging en verwezenlijking van de doelstelling en de museale strategie. Om zich binnen deze context van zijn taken te kwijten, dienen de leden samen over de hieronder genoemde deskundigheden en kwaliteiten te beschikken. Op basis van onderstaand profiel stelt de raad individuele profielschetsen op voor (toekomstige) leden. In de praktijk kan het voorkomen dat niet alle profielkenmerken honderd procent worden gedekt. De raad evalueert de profielschetsen periodiek, maar in ieder geval bij het ontstaan van een vacature en bij herbenoeming.

De raad bestaat minimaal uit vijf leden en is evenwichtig samengesteld in termen van functies, verantwoordelijkheden en diversiteit (in vaardigheden, kennis, sociaal-demografische en geografische factoren, gender, etnische achtergrond en leiderschapskwaliteiten). De raad neemt zo nodig maatregelen indien de huidige omvang met betrekking tot zijn taken en verantwoordelijkheden te gering is en/of het algemene profiel structureel hiaten aangeeft. De raad wijst uit zijn midden een voorzitter, vicevoorzitter en penningmeester aan. Voor hen bestaan additionele profielschetsen

Algemene competenties

In iedere profielschets wordt opgenomen:

- Bestuurlijke en/of toezichthoudende ervaring.
- Voldoende tijd kunnen beschikbaar.
- Oog voor het maatschappelijk speelveld waarbinnen het RMO opereert.
- Afwezigheid van persoonlijke of zakelijke banden m.b.t. stakeholders van het RMO.
- Bereidheid tot evaluatie van de eigen bijdrage met betrekking tot governance.
- Belangstelling voor of kennis van de oudheid.
- Oog voor het maatschappelijke speelveld en contact met voor het RMO relevante netwerken.

Professionele competenties

De leden beschikken elk over één of meer van onderstaande competenties:

- Oudheidkundige (taal en/of cultuur) of archeologische deskundigheid en/of affiniteit;
- Financiële deskundigheid;
- Notariële en/of juridische deskundigheid;
- Kennis over de cultuurhistorie van de herkomstlanden van de verzameling;
- Cultureel ondernemerschap;
- Kennis op het gebied van onderwijs en kennisoverdracht;
- Marketing- en communicatiedeskundigheid;
- Mecenaat/fondsenwerving kennis;
- Belangenbehartiging (advocacy).

Bijlage III: Inkomende bruiklenen

Kemet	Plaats	Aantal
KMKG	Brussel	2
Dave Cortes	New York	1
Allard Pierson	Amsterdam	3
Hans van den Berg	Hilversum	1
Universiteitsbibliotheek	Leiden	8
Het jaar 1000		
Archeologisch Depot Zuid-Holland	Alphen a/d Rijn	4
De Nederlandsche Bank	Amsterdam	245
Rijksmuseum	Amsterdam	12
Gelders Archief	Arnhem	1
Drents Museum	Assen	6
Musea Brugge	Brugge	1
KMKG	Brussel	3
Huis van Hilde	Castricum	16
Erfgoed Delft	Delft	2
Het Noordbrabants Museum	Den Bosch	2
Erfgoed Den Bosch	Den Bosch	4
KB, nationale bibliotheek	Den Haag	6
Museum Huis van het Boek	Den Haag	2
Provinciaal Depot Overijssel	Deventer	7
Abdij van Egmond	Egmond	2
Tempel-kerk Museum	Elst	1
Archeologisch Depot Groningen	Groningen	4
Kasteel Helmond	Helmond	4
Nationaal Museum Finland	Helsinki	94
Hessen Kassel Heritage	Kassel	1
Fries Museum	Leeuwarden	27
Universiteitsbibliotheek	Leiden	7
Wereldmuseum Leiden	Leiden	1
Maritiem Archeologisch Depot	Lelystad	4
Gudulakerk	Lochem	2
Onze Lieve Vrouwebasiliek	Maastricht	2
Sint Servaas Basiliek	Maastricht	8
Centre Céramique	Maastricht	3
Historisch Centrum Limburg	Maastricht	2
Zeeuws Depot	Middelburg	10
KZGW en Zeeuws Museum	Middelburg	10
Castello Sforzesco	Milaan	1
Valkhof	Nijmegen	17
Gemeente Nijmegen	Nijmegen	3
BOOR	Rotterdam	15
Parochie Amelberga	Susteren	2
Catharijneconvent	Utrecht	6
Centraal Museum	Utrecht	9
Archeologisch Depot Vlaardingen	Vlaardingen	10
Stedelijk Museum	Zutphen	9
Zes particulieren	divers	26
Werk van de assyrioloog		
NINO	Leiden	16
Totaal		623

Bijlage IV: Uitgaande bruiklenen

Instelling	Plaats	Tentoonstelling/Project	Aantal
Rembrandthuis	Amsterdam	Retour gerestaureerde objecten	15
Museum De Scheper	Eibergen	Grafheuvel	12
Universiteit Leiden	Leiden	Onderzoek Hekelingen	69
Musée des Beaux-Arts de Besançon	Besançon	Les lettres séquanés	1
LUMC Forensisch Laboratorium	Leiden	DNA-onderzoek	1
Stadsmuseum Harderwijk	Harderwijk	Gelderland: Het Verloren Hertogdom	2
Centraal Museum	Utrecht	De Bentvueghels	11
Western Australian Museum	Perth	Discovering ancient Egypt	260
MUCEM Marseille	Marseille	Une autre histoire du monde	7
Museum Jan Cunen	Oss	De vorst van Oss & tijdgenoten	93
Nationaal Glasmuseum	Leerdam	Naar de antieken	35
Moesgaard Museum	Aarhus	Ancient Egypt: Obsessed with life	86
Universiteit Leiden	Leiden	DNA-onderzoek	2
Lugdunum Musee & Théâtres Romains	Lyon	Le divertissement chez les Romains	1
Nederlands Zilvermuseum	Schoonhoven	Tin ten toon	3
Rijksuniversiteit Groningen	Groningen	Opgraving Shokan	15
H'ART Museum	Amsterdam	Julius Caesar	28
Paleis het Loo	Apeldoorn	Kracht van de troon	4
Museum Van Loon	Amsterdam	Vitrines Maurits van Loon	11
Allard Pierson	Amsterdam	Oog in oog	17
Totaal			673

Bijlage V: Langdurig uitstaande bruiklenen

Instelling	Plaats	Aantal
Allard Pierson	Amsterdam	58
Archeologisch Park Xanten	Xanten	4
Archeologie Museum Stein	Stein	38
Archeologisch Museum Haarlem	Haarlem	1
Archeon	Alphen a/d Rijn	31
De Casteelse Poort	Wageningen	6
Delfluent Services B.V.	Delft	3
Eicha Museum	Bergeijk	74
Erasmiaans Gymnasium	Rotterdam	11
Flipje en Tiel Museum	Tiel	16
Gemeente Amersfoort	Amersfoort	4
Gemeente Sittard-Geleen	Grevenbicht	1
Historisch Museum Den Briel	Brielle	6
Katwijk's Museum	Katwijk	56
Limburgs Museum	Venlo	262
Maerlant Lyceum	Den Haag	1
Musée Royal de Mariemont	Mariemont	3
Museo Civico Archeologico di Bologna	Bologna	35
Museon	Den Haag	2

Museum Ceucum	Cuijk	16
Museum de Dorpsdokter	Hilvarenbeek	6
Museum De Koperen Knop	Hardinxveld-Giessendam	11
Museum De Scheper	Eibergen	12
Museum Het Pakhuis	Ermelo	10
Museum Rembrandthuis	Amsterdam	15
Museum IJsselstein	IJsselstein	8
Museum Kasteel Wijchen	Wijchen	83
Museum Klok & Peel Asten	Asten	4
Museum Lunteren	Lunteren	10
Museum Tweestromenland	Beneden-Leeuwen	60
Museum van de Vrouw	Echt	1
Museum Winterswijk	Winterswijk	5
Nationaal Hunebedden Informatiecentrum	Borger	23
Nationaal Militair Museum	Soest	1
Natuurcentrum De Maashorst	Slabroek	1
Nederlands Openluchtmuseum	Arnhem	63
Oudheidkundig Streekmuseum Alphen	Alphen	5
Oudheidkundige Vereniging Salehem	Zelhem	6
Provincie Zuid-Holland	Alphen a/d Rijn	7
Stadsmuseum Rhenen	Rhenen	22
Stadsmuseum Steenwijk	Steenwijk	4
Stedelijk Gymnasium Leiden	Leiden	4
Stedelijk Museum Schiedam	Schiedam	1
Stedelijk Museum Vianen	Vianen	251
Stichting De Valkenburgse Toren	Valkenburg	74
Stichting Eugène Dubois	Eijsden	20
Stichting Goereese Gemeenschap	Goedereede	15
Stichting het Limburgs Landschap	Arcen	3
Stichting Huygensmuseum	Voorburg	22
Stichting Puttens Historisch Genootschap	Putten	23
Streekmuseum de Roode Tooren	Doesburg	1
The Metropolitan Museum of Art	New York	1
Thermenmuseum	Heerlen	16
Veluws Museum Nairac	Barneveld	18
Veluws Streekmuseum	Epe	5
Zeeuws Museum	Middelburg	1
Zoutmuseum	Delden	5
Totaal		1.445

Bijlage VI: Publicaties

L. Amkreutz

- A view from Doggerland – interpreting the Mesolithic-Neolithic transition in the wetlands of the Rhine-Meuse delta, in: Klimscha, Raemaekers, D (e.a. red.). Stone Age borderland experience: Neolithic and Late Mesolithic parallel societies in the north European plain, p.311-326.
- i.s.m. Posth, C., Yu, H, e.a. Palaeogenomics of Upper Palaeolithic to Neolithic European hunter-gatherers, in: Nature 615, p.117-126.
- Oudheden onderzoekt, twee columns, in: Archeologie Magazine 1, p. 17 en 4, p. 21.
- Europa's vroege bewoning vanuit genetisch perspectief, in: Archeologie in Nederland 7-4, p. 46-49.
- Archeologie is altijd publiek, in: RMO-Magazine 55 p.31.
- i.s.m. Niekus, M.J.L.Th. The Dutch masters? Art, decoration and ornaments in the Upper Late-Palaeolithic and Mesolithic of the Netherlands and Doggerland, in: J.M. Grünberg, B. Gramsch (e.a. red.), Mesolithic art. Abstraction, decoration, messages in: Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte 26, p.55-90

L. Amkreutz, I. van Wijk, S. van der Vaart-Verschoof

- i.s.m. R. Jansen. Elite in de ijzertijd - De Vorst van Oss & Tijdgenoten, in: Archeologie Magazine 4, p.44-47.

J. de Bruin

- Een armband voor Hercules Magusanus [column], in: Archeologie Magazine 2, p.33.
- Vondsten uit Fort Vechten, in: RMO-Magazine 55, p.14-17.
- Vondsten uit Fort Vechten, in: Archeologie Magazine 3, p.18-21.
- Romeinse inscripties uit Vechten, in: Archeologie in Nederland 7-2, p.54-57.
- Vondsten uit Fort Vechten. Leiden, RMO.
- i.s.m. Hessing, W., J. Noordervliet. Verder in Hazerswoude. Een romeinse mijlpaal in stukken en andere vondsten, in: Archeologie in Nederland 7-3, p.10-15.
- Waar zijn de brieven? [column], in: Archeologie Magazine 5, p.19.

R. Halbertsma

- Grieks (en Gotisch) in Wrocław, in: VCN-Bulletin 48/186, p.7.
- De Worstelaars, in: RMO-Magazine 56, p.24.
- De conservator en het ruilstelsel, in: RMO-Magazine, p.26-27.
- Nehalennia aan het Rapenburg, in: Anrooij, W. van en P. Hofrijzer, Tot publiek dienst der studie – Boeken uit de Bibliotheca Thysiana, p.166-167.

E. Jacobi

- Puzzelen met een met schildpad bekleed kistje, in: Hermeneus, 95-1, p.32-33.
- i.s.m. Menei, E. en Scheper, K., A Complete Coptic Codex- a Material Study and Conservation Approach of a Relatively Unknown Bound Papyrus Manuscript. In: Suave Mechanicals: Essays on the History of Bookbinding, Volume 8, p.154-195.

E. Jacobi & G. van der Randen

- Verleden, heden en toekomst komen samen in de papyruscollectie, in: RMO-Magazine. 56, p.30-31. D. Kertai

- i.s.m. K. Sonik, Between Science and Aesthetics in the Nineteenth-Century Public Museum: The Elgin Marbles, the Chain of Art, and the Victorian Assimilation of Assyrian Sculpture. In: red. J. Caleb Howard, Architecture, Iconography, and Text: New Studies on the Northwest Palace Reliefs of Ashurnasirpal II, p.105-138.
- The Architectural Presence of the Assyrian King, in: red. A. David, R. Milstein & T. Ornan, Picturing Royal Charisma: Kings and Rulers in the Near East from 3000 BCE to 1700 CE, p.62-75.

L. Knitel

- Uit het museum. Correspondenten in Drenthe [twee columns], in: De Spieker. Periodiek van de Drents Prehistorische Vereniging, nr. 2, p.16 en nr. 3, p.19.

H. Krudop

- If objects could talk: Using new technology and research to interrogate and care for the collection, in: Discovering Ancient Egypt, National Museum of Australia, Canberra.
- Voorwoord, in: red. Krudop, H., Mol., van Duin, Louis Louis Louis! Origins, flourishing and spread of an international furniture style, 12th International symposium for wood and furniture conservation, Stichting Ebenist.
- i.s.m. R. Keller. Handboek module documentatie in woord en beeld, Nationaal Centrum Erfgoed-opleidingen.

K. Onderwater

- i.s.m. Kerst, C., Registratie Fort Vechten, in: RMO-Magazine 55, p.20-21.
- Verborgen kunstwerkjes, in: RMO-Magazine 56, p.16-18.

L. Petit

- Crossing the Jordan River: The Historiography of the Damiyah Bridges, in: red. S. Kerner, O. al-Ghul and H. Hayajneh, Excavations, Surveys and Heritage. Essays on Southwest Asian Archaeology in Honour of Zeidan Kafafi, p.273-288.
- i.s.m. Z. Kafafi. Religious Behaviour at Tell Damiya during the Late Iron Age, in: red. J. Kamlah en M. Witte, Temples, Synagogues, Churches, and Mosques. Sacred Architecture in Palestine from the Bronze Age to Medieval Times, p.225-248.
- i.s.m. Z. Kafafi e.a. Recycling the Valley: Preliminary Report of the 2016 and 2018 Excavations at Tall Damiyah, in: Annual of the Department of Antiquities of Jordan 61, p.275-281.
- i.s.m. Z. Kafafi e.a. Recycling the Valley. Tall Damiyah Excavations 2019, in: Annual of the Department of Antiquities of Jordan 61, p.293-301.
- Boekbespreking in: Bürge, T. The Early Iron Age at Tell Abu al-Kharaz, Jordan Valley. Tradition, Innovation and Intercultural Relations in the Eastern Mediterranean around 1100 BC, in: Bibliotheca Orientalis 80, no. 3-4, p.196-199.
- Zijn opgravingsgegevens wel betrouwbaar? [blog], rmo.nl.

D. Soliman

- Kemet. Egypte in hiphop, jazz, soul & funk, in: RMO-Magazine 55, p.4-13.
- Schenkers aan het woord, in: RMO-Magazine 55, p.30.
- Kemet. Egypte in hiphop, jazz, soul en funk, in: Archeologie Magazine 2, p.18-21.
- Internationaal Egyptologen-congres in Leiden, in: Archeologie Magazine 3, p.9.
- Het oude Egypte tijdens en na een hedendaagse volksovergang, [blog], Week van de Klassieken
- Catalogusteksten in: red. B. van Bercken en O.E. Kaper, Oog in oog. De mensen achter mummieportretten, p.161-166.

G. van der Randen

- Oude objecten in een nieuw jasje [blog], rmo.nl. I. van Wijk
- De rijkscollectie op reis, in: Archeologie Magazine 3, p.30-33.
- i.s.m. R. Jansen. Onder ons: de rijkscollectie op reis, in: RMO-Magazine 55, p.32-34.
- i.s.m. H. Besançon en L. Geurtz. Naar de Antieken - Glas uit de oudheid als bron van inspiratie, in: Archeologie Magazine 6, p.58-61, idem RMO-Magazine 56, p.32-34.

A. Willemsen

- An imaginary Brazilian Zoo, Traditions and Innovations in the Portrayal of Animals in the Historia Naturalis Brasiliae, in: red. M. Campos França, Toward an Intercultural Natural History of Brazil, The Historia Naturalis Brasiliae Reconsidered, p.105-121.
- Middeleeuws notitieboekje, Warme wollen winterwantsen, Beurzen om te snijden, Korten op de brug, Rondtollen op het Damrak, Veel op je kerfstok, Dobbelen, Middeleeuwse blingbling, Poppengoed en anders niet, Bureausculptuur, Middeleeuws schaken, Onder de plak, Kammenkastje, Honden aan de lijn, Niet kolven in de Nes, in: Onder de Amstel, Stadsvertellingen over Amsterdam met archeologische vondsten van de Noord/Zuidlijn uit Damrak en Rokin, Amsterdam, p.100-101, 116-123, 130-140, 167-169, 174-177, 182-183, 188-191, 195-200, 209-211, 250-253.
- Aanwinst middeleeuwen: De schat van Springendal, in: RMO-Magazine 55, p.24-25.
- Oudheden onderzoekt, twee columns, in: Archeologie Magazine 3/2023, p.61 en 6/2023 p.41.
- Het jaar 1000: Nederland in het midden van de middeleeuwen, Leiden, Sidestone Press.
- Het jaar 1000: Een winterreis naar het midden van de middeleeuwen, in: RMO-Magazine 56, p.4-13.
- Het jaar 1000: De middeleeuwen per schip en te paard, in: Vind Magazine 52, p.57-61.
- Schatkamer uit het jaar 1000, in: Collect 9, p.48-51.
- De verrassingen van het jaar 1000, in: Archeologie Magazine 6, p.20-25.
- Een wandeling door Utrecht rond het jaar 1000, in: Archeologie Magazine 6, p.26-27.
- Nationaal belang: van Springendal naar Leiden, in: red. J.W. de Kort, B. Groenewoudt & S. Heeren, Goud voor de goden; Onderzoek naar een cultusplaats uit de vroege middeleeuwen, p. 210-211.

Bijlage VII: Nevenfuncties per 31 / 12

Luc Amkreutz

- Lid werkgroep Steentijd Noordzee
- Partner NWO-project Resurfacing Doggerland
- Partner NWO-project Naturalis LegaSea
- Partner RCE-onderzoeksgroep Loodisotopen Brons
- Lid adviesraad PAN
- Voorzitter Stichting Archeologie/organisatie Steentijddag
- Deelnemer Groot Reuvensoverleg
- Bijzonder hoogleraar Public Archaeology Universiteit Leiden
- Lid wetenschappelijke commissie opgraving Angeren

Jasper de Bruin

- Partner NWO-project Constructing the Limes
- Partner NWO-project Romeinen aan de Rijnmond
- Lid wetenschappelijke commissie romeins heiligdom Herwen-Hemeling
- Lid werkgroep Nederrijnse limes

Renske Dooijes

- Gastmedewerker Naturalis Biodiversity Center
- Lid examencommissie master conservering en restauratie UvA

Timo Epping

- Eigenaar van Epping Productions, maker van de podcast Oudheid.

Ruurd Halbertsma

- Fellow Society of Antiquaries, Londen
- Gastmedewerker LUCAS, Leiden
- Referent Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca, Rome
- Referent European Research Council (ERC), Brussel
- Lid studiegroep Lasimos, Universiteiten Pisa en Parijs
- Regent Bethlehemhof, Leiden
- Penningmeester Vereniging van Hoogleraren ProParte

Nikè Haverkamp

- Eigenaar Restauratie-atelier Haverkamp
- Assistant-coördinator ICOM-CC Glass & Ceramics Working Group

Petra Hogenboom

- Promovenda Universiteit Leiden
- Commissielid Demotic Summerschool 2023
- Lid papyrologie+ groep Universiteit Leiden

Eliza Jacobi

- Peer reviewer Journal of Paper Conservation

David Kertai

- Lid commissie 69th Rencontre Assyriologique Internationale
- Lid dissertatiecommissie Bonnie Nilhamn, Universiteit Helsinki

Hanneke Kik

- Secretaris ICOM International Committee for Exhibitions and Exchange

Helbertijn Krudop

- Lid examencommissie master conservering en restauratie UvA
- Lid bestuur Stichting Ebenist

Rita van Oosterhoud

- Secretaris vriendenvereniging RoMeO

Lucas Petit

- Lid ethische codecommissie voor musea
- Lid bestuur Leiden Global
- Lid bestuur vriendenvereniging RoMeO
- Lid curatorium NINO
- Hoofdredacteur RMO-Magazine

Daniel Soliman

- Lid raad van toezicht Stichting Huis van Horus
- Lid onderzoeksgroep Tomb Construction in the New Kingdom, Kopenhagen
- Lid bestuur ICE XIII
- Onderzoeker Vatican Coffin Project
- Redactielid Things That Talk
- Lid commissie Zenobiabeurs, Stichting Zenobia
- Peer reviewer CIPEG Journal
- Raadslid Stichting Friends of Saqqara

Toon Sykora

- Gastdocent opleiding archeologie, KU Leuven
- Begeleider leesgroep Egyptische teksten, Egyptologica Vlaanderen

Selkit Verberk

- Bestuurs- en redactielid Vereniging Vrienden van Satricum

Wim Weijland

- Lid bestuur en lid auditcommissie Stichting Bontius
- Penningmeester bestuur Stichting Toegepaste Kunst Leiden
- Lid programmaraad innovatiefonds Archeologie

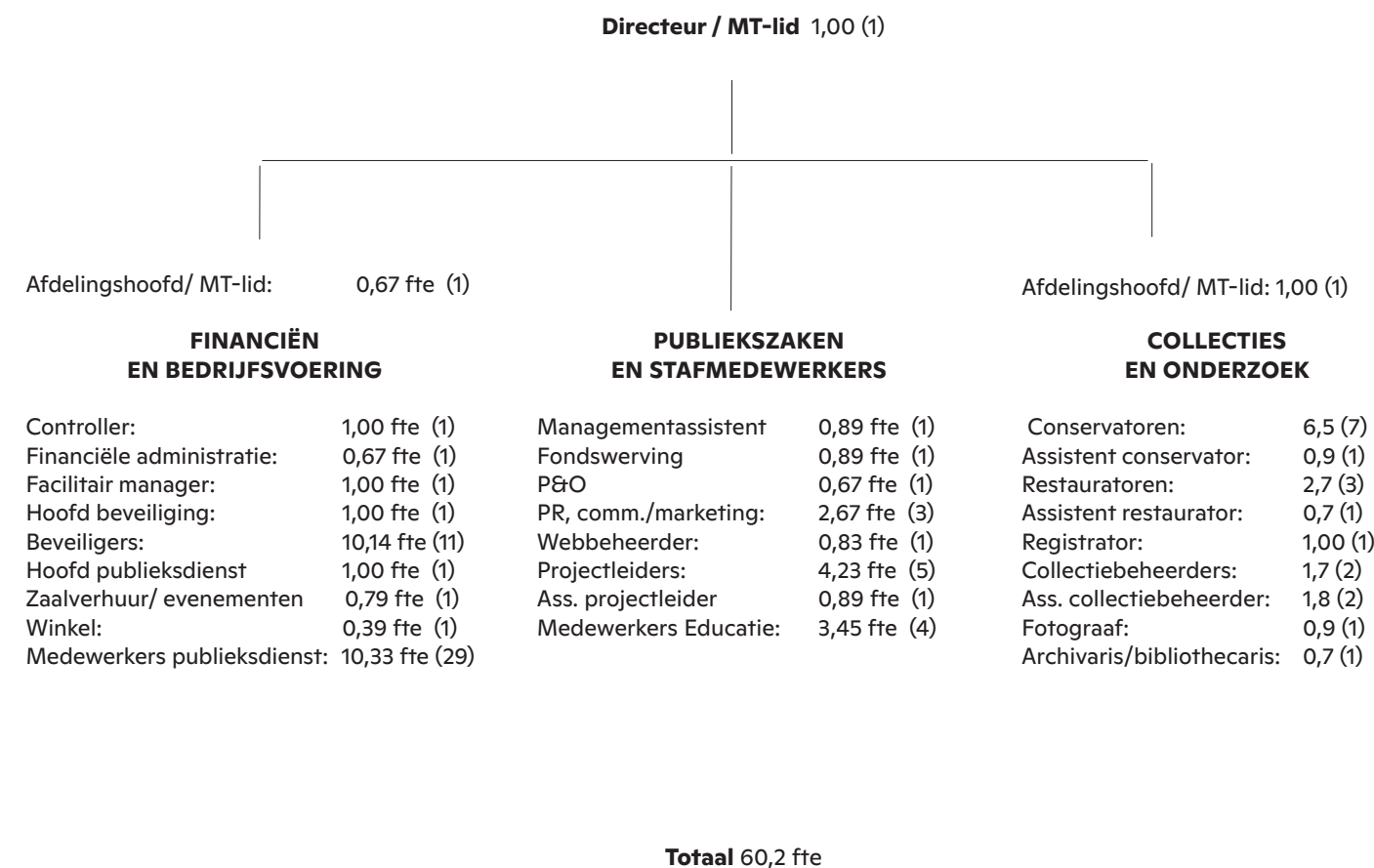
Annemarieke Willemsen

- Lid onderzoeksschool Mediëvistiek
- Museum Fellow KNIR
- Fellow of the Society of Antiquaries (UK)
- Continental Representative Finds Research Group (UK)
- Lid programme committee International Medieval Congress, Leeds
- Lid International Advisory Board Jaarboek voor Munt- en Penningkunde

Anna de Wit

- Raad van advies 1646: Experimental Art Space

Bijlage VIII: Organogram per 1/1/2024 in fte's

Bijlage IX: CO2-rapport

	Verbruik	Eenheid	Ton CO2 2022	Ton CO2
2023				
Aardgas voor verwarming	99.172	m3	220,5	206,2
Elektriciteit			298,0	0
Ingekochte elektriciteit	850.937	kWh	443,0	388
Waarvan groene stroom uit windkracht	850.937	kWh	-145,0	-388
Koudemiddel				
Koudemiddel - R407c	0	kg	0,0	0,0
Koudemiddel - R410a	0	kg	0,0	0,0
Drinkwater	2.266	m3	0,7	0,68
Zakelijk verkeer**			53,9	41,4
Gedeclareerde km privé auto's	13.539	km	2,9	2,61
Trein	11.686	personen km	0,0	0,0
Trein internationaal	6.875	personen km	0,3	0,1
Bus+tram+metro	255	personen km	0,0	0,0
Vliegtuig regionaal (<700 km)	2.343	personen km	2,7	0,5
Vliegtuig Europa (700-2500 km)	11.095	personen km	0,8	1,91
Vliegtuig mondiaal (>2500 km)	299.598	personen km	47,1	36
Bestelwagen in km	1.805	km	0,08	0,17
Woon-werkverkeer *			4,5	6,87
Openbaar vervoer mix	126.508	Personen-km	1,5	2,53
Fiets en lopen	3.872	km	0,0	0,0
Personenwagen in km	22.095	km	2,9	4,26
Personenwagen elektrisch (marktmix stroom)	1.359	km	0,1	0,0763
Taxi	0	km	0,0	0,0
Papier met milieukeurmerk	82.207	vel A4 (80 gr.)	0,5	0,5
Totaal			578,2	256

	Gemiddelde musea	RMO 2022	RMO 2023
kWh per m2	120	83,2	83,6
kWh per bezoeker	3,02	5,00	4,11
M3 gas per bezoeker	0,29	0,625	0,479
Gigajoule per m2 gebouw	1,27	1,11	1,09
Liters water per bezoeker	11,2	13,0	10,9
Percentage recyclebaar afval	50,5	13,5	9,48
Woon-werkkilometers per fte	onbekend	2.423	2.718
Zakelijke kilometers per fte	onbekend	7.038	4.905
Kilo kantoorpapier per fte	21,2	8,64	7,26

(c) Udhruh Archaeological Project

DE ELBERSE CO...

These Elberse artifacts are the highlight of the collection. The most well known is the one offered to the British in 1802. Some think that the metal and the handle, which are of Phoenician origin, belong together. This is correct.

- 1. Elberse (see page 114)
- 2. Elberse (see page 114)
- 3. Elberse (see page 114)
- 4. Elberse (see page 114)
- 5. Elberse (see page 114)
- 6. Elberse (see page 114)
- 7. Elberse (see page 114)
- 8. Elberse (see page 114)
- 9. Elberse (see page 114)
- 10. Elberse (see page 114)

Colofon

Foto's: Robbert Jan Looman, Carlijn Oldenkotte, Martijn Nugteren, Ilona Hartensveld, Mike Bink, Rob Overmeer, Hielco Kuipers, Arie de Leeuw, Aad Hogendoorn, Derek Content © tenzij anders vermeld.
Teksten: Medewerkers RMO
Samenstelling/Eindredactie: Lianne Imthorn, Wim Weijland
Met dank aan:
Vormgeving: Esther de Vries (huisstijl van Studio Dumbar)
Digitale print: drukkerij Rijser
Binding: Agia

© Rijksmuseum van Oudheden 2024

www.rmo.nl

Afbeelding voorzijde:
aankoop Bonhams 2022 uit collectie Nico Bijnsdorp

Geproduceerd met biologische inkt gemaakt op basis van plantaardige oliën en gedrukt op duurzaam FSC papier.

Jaarverslag 2023